

Krebsz János

NYOLCKAMPÓ

Regény

Krebsz János

NYOLCKAMPÓ

Regény

*A fedőlapon Gergely Tamás fotója
Szerkesztő: Cseke Gábor*

2012

Tartalom:

1. Vasútállomás szolgálati hely
2. A bakter
3. Napirend
4. Horgásztó szolgálati hely
5. Őrsügyelet
6. Balcsati
7. Jobbcsati
8. Portya

A szerzőről

1. Vasútállomás szolgálati hely

A máglyába rakott talpfák közül kihúztam hármat úgy félméternyire, az alsón ülök, a felső kettőre a karomat támasztom, mint egy testre szabott fotel, a puska meg a járőrtáska az ölemben, levelet írok. Ezeket a hajnaltól délig húzódó szolgálatokat szeretem, meg azokat, amelyek éjfél tájt fejeződnek be. A nap megnyújtását bármelyik irányba bele tudom illeszteni a biológiai ritmusomba, azt nehezebben bírom, amikor a teljes éjszaka a szolgálat, és nappal húzzák a pihenőmet, a legrosszabb, amikor két részletben kell aludni, a szolgálat előtt három-négy óra, utána a többi. Másnap mintha nem önmagam lennék, kóválygok, ingerlékeny vagyok, de csak abban nyilvánul meg, hogy nem szólok senkihez.

Négy előtt öt perccel ébresztett az ügyeletes, a szabályzat szerint fél órával előbb kellett volna, forró kávét hozott az ágyamhoz, fölhajtom, tíz másodperc alatt benn vagyok a ruhámban, a felszerelésem egy kupacban az ügyeletesszoba kövén, aláírom az átvételt, és pontban négykor kilépek a kapun, a bakter ugyanekkor jön be. Egy óra alatt kell kiérnem, jól meglódulva harmincöt perces út, itt már időmilliomos vagyok, a fogmosás kivételével minden reggeli szükséglet megoldható a természet ölén, ballagva szívom el a kávé utáni első cigit. Azért is jók ezek hajnali órák, mert mindenki ilyenkor alussza a legjobbat, hivatásos löket szinte soha nincs, ha valamelyik tisztet mégis kiküldenék, az csak rázmümmög, fél hétkor találkozunk. A tiszt elvtársak, Golyó meg Sipi, nős emberek, a parancsnokéknál két gyerek, a hadnagyék most várják az elsőt, a reggel a családé, nyolcra ballagnak át az őrre. Félúton van egy telefonpózna csatlakozóval, itt váltom az előző járőrt, pár szót váltunk, és beszélünk, hogy minden rendben. Átvágok a vizenyős réten, bokáig ér a víz, meg kellene kerülni a járőrútvonal szerint, kímélendő a kincstári, állítólag mongol gyártmányú csizma. Azután rátérek a salakos útra, a falubeliek egy-két generációval ezelőtt, amikor volt még vasútállomásuk, erre jártak, és az árterület süppedős talajára salakból építettek gyalogutat. Már csak a határőrök járnak rajta, a tetején gyér fű gyengélkedik, kétoldalt magasra fölnőtt a bozót, éjszaka olyan, mintha alagútban menne az ember. Olyankor az egyfős járőr átalakul kétszemélyessé: a katona meg a majré. Vannak többen, akik fosnak, ez a műszavunk a gyávaságra, éjjel kikerülik a salakost, inkább botladoznak a nyílt

mezőn. Én nem félek, a puskát a hátamon keresztbe vetve hordom, ami tilos, mert biztosított állapotban a vállamon kellene lógnon, de így kényelmesebb, szabad a két kezem.

A vasútról először beszólok az ügyeletesnek, hogy kiértem, minden rendben, a továbbiakban zümmeren vagyok, ha valami van, zümmögjön ide. Azért óránként jelezd, hogy megvagy, mondja. Szabályszerűen félóránként kellene jelentkeznem, de az ügyeletesnek enélkül is rengeteg a dolga ilyenkor, amikor indul a nap, ha bármi történne velem, nála könyvelve van a harminc percek elteltével a telefonálásom, az is nagy bukta neki, ha elhagyom a szolgálati helyet, valaki meglát, nála meg az szerepel, hogy a helyemről félóránként jelentkeztem. Normális ember nem keveri bajba a másikat, de nem vagyunk egyformák, minden lazaságunk és bűnözésünk a többiek falazásával, együttműködésével zajlik, és tömeges fenyegetések árnya van fölöttünk állandó lecsapási készütségben. Senki nem a szabályzat szerint látja el a szolgálatot, de bármi történik, azt kéri számon.

Értetni akarom azt a világot, amelynek része vagyok. Föl kellene fedezni, meg kellene fejteni, mire is jó a katonaság, melyek azok a törvények, amelyek egykor létrehozták, azóta tán feledésbe is merültek, de a szervezet cipeli tovább, saját lényegét annál jobban látva benne, minél érthetetlenebbé válik a megváltozott körülmények között. Parancsteljesítő géppé alakítani az embert? Másképp nem lehet őket odahajtani a tűzérési tűzbe, a géppuskából fröcskölő halál elé. A kiképzés idején még idealista voltam, hittem abban, hogy legalább a férfilakosság a fogékony és tanulásra képes életszakasz utolsó pillanatában kerül nevelő hatás alá, kialakíthatók igények, szokások, az együttélés normái bevészethők. Mert nem törvényszerű, hogy kiforduljon az ember gyomra, amikor rajta a vizesblokk takarításának sora, a sok tahó nem képes abban az állapotban hagyni, mint találta az állapotokat, és mivel mindenkire sor kerül, mindazok, akiknek a tumultusban fájdalmasan a lábára tapostak, legalább azt megtanulják, hogy nem muszáj a másoknak fájdalmat okozni. De nem ez a cél. Magunk között talán eljutunk ilyenfajta felismerésekhez, ha akad nagypofájú a társaságban, aki ki tudja mondani a többség gondolatát. Itt mindent a szabályzat irányít. Régi törekvés ez is, írni egy olyan törvénykönyvet, ami mindenki számára egyértelműen szabályozza, mikor mit kell, szabad, és muszáj tennie. De csak az a jó törvény, amit magunkba fogadunk, vérünkkel válik, jobbik énünket foglalja cikkelyekbe. A hierarchikus rendre nincs emberi magyarázat, ha kialakul magától, a közösség tagjainak érték- és érdekviszonyai

között normálisan, akkor működőképes, ha mesterséges, és vagyoni helyzeten, kasztosodáson vagy a parolin található csillagok számán alapul, akkor az élet felülírja az első adódó krízishelyzetben. Egy példa: a kiképzés idején dolgozom a csapatrádióban, irodalmi színpadot vezetek, készülök pedagógiai tárgyú előadást tartani a jövőendő tiszteteknek, a fél szekrény terjedelmű személyes teremben négy-öt könyv is van, az én mértékem szerint nagyon kevés az alkotó munkához. Zászlóalj szintű körletszemle, szekrényeink nyitva, egész nap takarítottunk mint a kisangyal, feszesen állunk az ágyunk előtt, az alezredes, egy őrnagy meg két százados vonul át, ötlet- és meglepetésszerűen ellenőriznek, egyik katonát levetkőztetik derékig, hogy ellenőrizték, megfelelő sorrendben van-e rajta a téli réteges ruházat, a másikkal szétszedetik a borotváját, mert nem lehet benne a penge, riadó esetén megvághatja magát vele a katona a kapkodásban, a harmadiknak a puskáját vizsgálják, és rejtett zugokba dugják a kisujjukat, találnak-e szennyeződést... Az én szekrényemnél természetesen megakadnak. Mi ez a sok könyv?

Századparancsnokom magyarázkodik: irodalmi színpad, csapatrádió... Nem érdekel, mondja az ales, ő a főnök. Hozzanak egy szabályzatot. És mutatja, le is van rajzolva, a katona személyes tárgyai, felső polc, bal oldal: egy könyv, borítékok, levélpapír, toll, varrókészlet. Ezt kérem teljesíteni, csak, amit a szabályzat előír. Nincs vita. A tisztetekkel ekkor már konszolidált a viszonyom, nekik mondom a szemle után, na most lesz dolgotok, amíg minden bunkó szekrényébe odakerül az az egy könyv.

Ez a szabályzatközpontú világ azonban működésképtelen, ezer érdek, rokonszenv, ellenségesség szövi át, mint a civil világot, közösségek és szövetségek működnek, egy bonyolult háló, amelyben akkor lép elő a szabályzat, amikor presztízsről van szó. Minket, kopaszokat, a tisztetek vezetnek be az alapvető szabályokba. Az egyik újoncot, láthatóan kiszúrásból, elküldik fölmosni az őrszobát, ő is tudja, miről szól a játék, nem várja meg a következő parancsot, hanem, mielőtt kiegyenesedne az utolsó mozdulat után, megkérdezi, kezdjem-e előlről. És negyvenszer egymás után fölmossa az őrszobát, az őrparancsnok állítja le, most már ne kezdje el még egyszer.

Mirzának nevezték, az igazi nevét nem jegyeztem meg, személyesen egyszer láttam, csak a legendája élt a májusiaknál fiatalabbak körében. A cigányfalu alá küldték ki szolgálatba, már csak harminc centijük volt vissza, nagyon érezték a végét, és amúgy teljesen normális, megbízható gyerek volt, a határőrség kétszeres kiváló katonája, lovász, élt-halt a lovakért. A falubeli

cigánylegények kimentek hozzá, a lovas katona hatalmas tekintély az egyszerűbb lelkek körében, ha már ilyen jó haverunk voltál, igyunk meg egy búcsúpoharat a kocsmában. És tudta Mirza, hogy a százados kiküldetésben van aznap, ment velük. És berúgott az eszméletvesztésig, annyira, hogy elhagyta a puskáját, a kutya húzta be a póráz végén az őrsre. Akkor ért haza az őrsparancsnok, nincs a fegyver, nem lehet titkolni, jelentették neki. Golyó az egész őrsöt mozgósította, aprólékosan átkutatták a teljes útvonalat, amerre Mirza járt, hátha csak leesett a válláról a puska. Csak órákkal később jelentette a kerületnek a rendkívüli eseményt. Hatvan nap futkosót kapott Mirza. Amikor én láttam, még tartott a kiképzésünk, összeállítottak belőlünk egy díszelgő szakaszt, egy nap végimentünk öt őrsöt, amelyek elnyerték az élenjáró címet, mindenhol beszéd, kitüntetések átadása, mi az elején meg a végén kemény vigyázzmenetben mutattunk egy kis alakiságot, hogy a katonai parádé is meglegyen, mert az őrsökön szolgálók szépen elfelejtették ezeket az alakias külsőségeket. Éppen Mirza volt az ügyeletes ezen az őrsön, ő kérte a parancsnoktól, a hátralévő harminc napját le kellett nyomnia, a büntetés ideje nem számít bele a szolgálati időbe, hogy ne kelljen kimennie a falvak közelébe, nagyon szégyelli, sokan ismerik, ezért egyik napon bakter volt, másikon őrsügyeletes. Csak azért emlékszem rá, mert nagy teher alatt lehetett éppen, ott az egész kerületi vezetés, folyamatosan cseng a telefon, mindenki az udvaron készül az ünnepélyes ceremóniára, mindenki ideges... Mi meg, kopaszok, egy bolyba összesűrűsödve kaptunk tíz perc cigarettaszünetet a főtörzstől, egyetlen szavára hibátlan alakzatba rendeződünk, válogatott magas fiúk, mint egyetlen akarat által mozgatott gép, olyan szabályosan tudunk látványos parádét bemutatni. Csak rohan közben, hogy nem láttuk-e Kovács alezredest, azt se tudjuk, ki az a Kovács alezredes, meg itt nyüzsög a kerület teljes vezérkara, több a csillag, mint az égen. Röviden lehülyéz bennünket, és rohan tovább. Történetéhez hozzátartozik, hogy berúgásának másnapján egy cigány suhanc behozta a géppisztolyát, oda volt támasztva a kocsmában a falhoz, és amikor már sehol nem volt a katona, akkor ő hazavitte, nehogy valaki ellopja. Golyó elintézte, hogy a jegyzőkönyvben ne szerepeljen a fegyver elhagyása, azért éveket kapott volna. Kezdem megtanulni, hogy bizonyos bűnök eltusolására összefog az egész társadalom, másokért meg aránytalanul nagy büntetéseket szabnak.

A szolgálati helyen valamikor vasútállomás állt, elbontották, az erdős, bokros területen néhány öreg gyümölcsfa emlékeztet

arra, hogy emberi lakhely volt itt valamikor. Vasúti töltés húzódik erre a határig, a Drávában látszanak a fölrobbantott híd pillérei, régi térképeken még szerepel ez a vasútvonal, azért őrizzük ezt a pontot folyamatosan. Talán épp itt vonatozott el Kosztolányi és Esti Kornél, útban a napfényes Itália, az Adria és Fiume irányába, gondolom, de nem vagyok benne biztos, utánanézni nincs hol. A talpfákat, síneket fölszedték, a töltés hibátlanul megvan, nekivezet a Drávának, aki disszidálást tervez, jobb iránymutatót az ismeretlen terepen nem talál. A bozótosban áll egy szabályos kocka alakú máglya kiszuperált talpfákból, ennek árnyékában húzódik meg a járőr. A talpfák kiválóan variálható megoldásokat kínálnak. Eső esetén két magasabban fekvőt húz ki célszerűen az ember, ráteríti a sátorlapot, és két-három négyzetméternyi száraz terület keletkezik az ideiglenes terasz alatt, a résekbe mindenfélét el lehet dugni, legfontosabb a cigaretta éjszakára, itt mindig van tartalék, Golyó néha kipakoltatja az éjszakás járőrt indulás előtt, nekem levélpapírom és tollam van eldugva, hosszú szerelmes leveleket írok, éjjel a szélvédett oldalon ágyat lehet kialakítani. Mégis, itt a leghosszabb a nyolc kampó. Egy óra ki, egy óra be, hat egy helyben. A csatlakozási pontok jobbak, két óra a menetidő, a járőr ballag, elhúzza két és félre a menetet, és akkor csak hármat kell egy helyben tölteni. A leggyilkosabb a portya, négyórás szolgálat, húsz-huszonöt kilométer gyaloglás, kifelé a Dráva vonalát követve, befelé a nyári gáton. Tempósan menni kell végig, nyáron iszonyatos, amikor végigizzadja a járőr. Olyankor bűnözünk. Ez a szóhasználat. Egy nagy kanyarodását levágjuk a Drávának, a Vécó tanyánál rövidítünk, itt van telefonpózna, bedugjuk a telefont várakozó állapotra, és fél órát nyertünk, ha közben jönne a löket, akkor rohanás arra a pontra, ahol éppen járnunk kellene. Óriási a kockázat, egy fél óra izgatott egy helyben topogás, és Golyó aljas módon beereszt időnként ide szenvedélyes vadászokat meg horgászokat, és kikérdezi őket, mikor, hol láttak járőrt. Az ügyeletes tud róla, jeleztük, hogy zümmeren vagyunk, ha elindul akármerre az órsről az autó, ideszól.

A szolgálati helyen először kényelmesen megreggelizem. Minden, amivel tölteni, koptatni lehet a végtelen időt, aranyat ér. Eleinte gyíkhúst eszem, a húskonzerv egyik elnevezése köztünk, másként HK, a katonai rövidítésnyelv paródiájaként (ÁKGPI a géppisztoly, ÜTI az ügyeletes tiszt, Geri a kerületparancsnok, ÖFI az összefegyvernemi védőruha, s így tovább), a későbbiekben a raktáros jóvoltából téliszalámit, de arra is ráunok, még este bekészítettem a járőrtáskába, hagymát vagy zöldpaprikát vágok föl,

kényelmesen besózom, elkészítem, utána víz a kulacsból vagy tea a termoszból, végül egy cigaretta. Akárhogy nyújtom, nem több fél óránál. Újabb fél óra, amíg lemegyek a holtághoz, itt horgászok szoktak próbálkozni, meg Vécó bácsinak vannak lerakott varsái, gyakrabban nincs senki, kihalt a part. Van egy dugott közös horgászbótunk, de én éppoly unalmasnak tartom, hogy lessem az úszót, mint azt, hogy álljak a talpfák árnyékában. Vannak szenvedélyes horgászok közöttünk, egyszer meg kell oldani, hogy a fogás bekerüljön az őrsre, és este az olajbúzbén mindenki sült keszeget rág.

Az én időtöltésem az öt-hatoldalas levelek írása, szerelmes életkor, rengeteg a mondanivaló, elkötelezett az olvasó. Itt megírom, a bőrömnön beviszem, csak borítékba kell rakni, másnap elmegy a postával.

Bizonyára rosszul dugtam be a csatlakozót, szovjet találmány, hol működik, hol nem, az ügyeletes állítólag folyamatosan zümme-rezett, én nem hiszem, hogy annyira elmerültem volna a gondolataimban, hogy ne hallottam volna meg tíz méterről a zümmögést. Egy konnektor a villanyoszlopon, ha a vízszintes két lyukba dugom a telefonom, akkor csöng az őrsön, és tudunk beszélgetni, ha a függőlegesbe nyomom, akkor ide tudnak csöngetni nekem. Sokszor nem jön össze az érintkezés, olyankor mozgatni kell.

Ülök ebben a kényelmes fotelban, kellemesen süt a délelőtti nap, humoros és érzelmes mondatok sorakoznak a papíron. Kell ennél tökéletesebb pillanatot? Révedő tekintetem fölemelem a papírról, s velem szemben ott a Rajgaz, a terepjáró, de annyira közel, hogy látom a százados meg Kajtár tekintetét, egyikben a megrökönyödést, másikban az iszonyatot. Azzal a mozdulattal, ahogy fölállok, visszalököm a három talpfát a helyére, megkerülöm a máglyát, előbukkanok a túlsó oldalon, és föltartott kézzel megállítom a már lassító gépkocsit.

Golyónak vörös a feje, indulatos kis ember, szabályosan tisztelgek, és jelentem, hogy szolgálati időm alatt esemény nem történt. Ne jelentsen maga! Mit képzeli?! Kajtár, maga is látta! Mit látott? Kajtár egy helyben leizzad, a szolidaritás meg az ijedelem megküzd benne: jelentem, ült a járőr. Tényszerűen elítél, leülni tilos, talán már látja magát a hadbíróság előtt, ahol az ő szava a bizonyíték. Időnként kavarnak egy-egy nagy tárgyalást, példás büntetésekkel, az állomány megfélemlítése céljából, amikor úgy érzékelik, hogy nagyon elszalad a katonákkal a bűnöző hajlam, éppen a Mirza féle esetek megelőzése céljából. A százados egyenként rángatja ki a talpfákat, tisztában van mindennel, a leszere-

lőkkal el szokott „kötetlenül” beszélgetni, de én túljártam az eszén, a levelet meg a tollat a járőrtáskába csúszttattam, gyakorlatilag értelmetlenül tűntem el a rakás mögött. Tárgyi bizonyíték nincs, pedig minden rejtekhelyet ismer, elő is szed vagy három doboz cigarettát, gyufát. Ez mi, tartja az orrom alá, semmi közöm hozzá, nappal van, az én dohányzókészletem legalisan ott van az álcaruha zsebében. Golyó neve abszolút találat, pocakra hízott, kicsi, rövid lábú ember, gömbölyded minden formája, nyaka szinte nincs, gömböcforma felsőtestén egy erősen kopaszodó golyó a feje. Tovább paprikázza magát, üvöltözik még, aztán elporzik a terepjáró.

Alig mennek el, beszólok a telefonon, ellenőrzést kaptam, bukta van, ültem, levelet írtam a térdemen, szinte belém jöttek, mire észrevettem őket. Az ügyeletes magyarázkodik és szid, pedig én folyamatosan nyomtam a zümmert! Hol a fenében voltál? Tíz perc múlva Golyó az őrsön van, hadbírótságot emleget, egyfolytában üvölt, mindenkibe beleköt, készül egy járőr a leváltásomra. Parancsba adja, hogy rám nem lehet bízni az államhatár őrzését. Újabb zümmer, mégsem indul a járőr, Golyó leszereltette, azóta is üvölt, mindenki baromállat, mindenki takarít, mint a kisangyal, annak jó, aki nincs benn.

A legutóbbi meghurcolás egy színpadiasan megrendezett tárgyalás volt, a lebukott katona, pesti gyerek, civil ruhában belefutott egy igazoltatásba. A színpadon, hogy mindenki lássa, egy próbababa be van öltöztetve abba a rongyos farmerbe, topis, szakadt trikóba, amiben megbukott a srác. Óriási bünt kreáltak belőle, mert a szabadságok és eltávozások idején mindenki civilben jár, erről most leszoktatnak, elrettentenek bennünket. És valami elképesztő méretű büntetést szabnak ki. Így működik a rendszer.

Ehhez képest tizenkettőkor egy nyugodt órsre térek meg, csendben ebédel a legénység, leszerелек szabályszerűen, megtisztítom a felszerelést, fél óra jár erre, utána megyek ebédelni a már üres ebédlőbe. Köcsög részvétteli sürgéssel hatalmas adagot porcióz nekem, a világért nem hozza szóba, de nagyon aggódik értem. Ebéd után egy dzsefi a Gusztinál, aztán egy kávé cigarettával a szervezet teljes ellazulásával, meg fürdő. Ami reggel elmaradt, az most szabadon és élvezetesen pótolható. Borotválkozás, zuhanyozás, a hippitakarodó teljes megtagadása, szélsőségesen élvezetvállású ifjúság. A tisztok otthon ebédelnek, latolgatjuk, mi lesz a büntetésem. Sokkal kényesebb a helyzetem a többiekénél, ha hadravág, akkor végem, nekem csak rátesznek arra, ami másnak járna, a rendszer ellensége vagyok, én bünte-

tésből kaptam azt, ami nekik a szolgálat. A politikai kerületvezetés igazolását láthatja a korábbi megítélésemnek. Madár úgy gondolja, fél év sem telt el Mirza buktája óta, és mégis megkapta az őrs az élenjáró címet, Golyó jól fekszik a kerületnél. Még egy botrány ugyanazon az őrsön, amikor még senki nem feledte az előzőt, nem lenne jót a renoménak. De kétélű a játék, mondom én, jó pontot szerezhetsz, ha engem elkaszál. Attól ilyen ideges. Veréb szerint Mirzáért a kisujját se kellett volna mozdítania, mégis kihúzta a szarból, pedig biztos lehetett abban, hogy Mirza elszúrta az egész őrs élenjáró címét. Belőlem politikát lehet csinálni, ügyet kreálni, üzeni az egész állománynak, egyértelműen, hogy tartsa mindenki a pofáját. Még a lakásáról hívja a százados a kerületet, az ügyeletes, amit máskor nyugodtan megtesz, most nem meri lehallgatni, rajtunk a majré, mind biztosak vagyunk abban, hogy az én ügyemben telefonál.

Közeledik a tizenhat óra, a napi eligazítás ideje, a határőrizeti nap tizenhét órától indul, ma nagy durranás lesz. Golyó ilyenkor elemében van. Fölsorakozik a folyosón az állomány, végigmegy előttünk, beleköt a borotváltságunkba, a ruházatunkba, akármibe, általában az eltelt határőrizeti nap értékelése, az előttünk álló feladatainak meghatározása történik. Szabályszerűen beleakad azokba, akiket nem kedvel, és megdicséri a kedvenceit. Mindig van benne egy adag kegyetlen kiszámíthatatlanság, hogy senki ne ringatózhasson boldog védettségben, és a hatalom ereje a véletlenszerű lecsapásokkal, hisztérikus üvöltésekkel, kiosztott és visszavont büntetésekkel egy állandó félelemszintet fenntartson. Téged ma ki fog csinálni, mondja Köcsög, ha ordít veled, az jó, mert akkor kiüvölti magából a mérgét, utána megszelídül. Én attól tartok, példa statuálódik belőlem, politikai ügy, visszhangos igazolása a politikai vonal éberségének. Köcsög egyszerűbb lélek annál, hogy ilyenfajta összefüggésekben gondolkodna, én már megégettem magam, ő érzelmi intelligenciával látja az embereket, és Golyó szerinte jó parancsnok, védi a népét.

Madár sorakoztatja az állományt a folyosón, névsort olvas a szabály szerint, a jelenlévők a parancs szóval válaszolnak, a távollévők nevében valaki bemondja: szabadságon, szolgálatban. Ezt jó hangosan játsszuk, behallatszik a csukott ajtón át az irodába, a végén kilép Bogács, ő most a libling, éppen beletanul a napirend készítésébe. Menj be, mondja nekem, négyszemközt akar veled beszélni.

A szőnyeg szélén. Ez afféle metafora közöttünk, akit oda állítanak, az elveszett ember. Megállok, szabályosan jelentkezem,

Golyó ül az íróasztalnál. Még nem döntötte el, üvöltözni fog vagy emberi hangon szól, ezt a szőnyeg szélén pontosan tudom, az első akciója eldönti a sorsomat. Beleköt, hogy a zubbonyom felső gombja nincs begombolva. Mind így öltözünk, az övé is kihajtva, apró piszkoskodás, a ruházatban mindig van valami nem szabályszerű, mindig bele lehet kötni. A bőrömről van szó, szabályszerűen föllélegzem, ha nagyobb szabású ügy lenne a délelőttiből, akkor nem szükséges piszkoskodni apróságokon, akkor nagyvonalúan meg lehet vetni vagy sajnálni engem. De azért még nem enged, a markában tart. Maga, ugye, különbnek tartja magát a többiekénél? Jelentem, mondom, nem vagyok sem rosszabb, sem jobb a többiekénél. És benne van a mondatban, mindketten tudjuk, hogy a szolgálat meg a bűnözés kérdéseiben, gyakorlatában pontosan igazodom az átlaghoz, buktám olyan esemény, ami bárkivel megtörténhet. De maga értelmiségi, tanult ember, tájékozott, mérlegelő, aki tisztában van a helyzetével meg a tettei lehetséges következményeivel. Valami ilyesmit mondott, érzékeltetve, hogy azért én sokkal jobban megüthetem magam, mint mások. Talán érzékenyebb vagyok a többiekénél, váltok emberi hangra a szolgálatiról, én nem bírnám elviselni, ha baromállatnak nevezne bárki. Aprót fölnevet. A többiek is sérelmezik erősen, mondja. Valaki súg neki az állomány beszélgetéseiről, sejtjük is hogy ki, rajta keresztül üzenünk néha, különben kerüljük a társaságában a kényesebb kérdéseket. Nagyon tisztában vagyunk egymással, én tulajdonképpen már hálás vagyok. Akármilyen fenyegetést eszel ki, az a többieknek, mindenkinek szól a bűnözés pillanatnyi állásáról, helyben, magunk között.

Egyet még üvölt a zubbony felső gombjával kapcsolatban, amikor kilépünk az irodából, mindenkinek szabályos a ruházata, még Köcsög is végiggombolta a fehér szakácskabátot, máskor folyton kinn villog a mellkasa.

Az eligazítás arról szólt, hogy ez az egyetlen határőrkerület az országban, ahol tilos a járőrnek leülnie, a kerületparancsnok rendelkezett így. De nem azért, hogy a szerencsétlen kiskatonának megnehezítse az életét, hanem azért, mert egy álló embert nehezebb megközelíteni, meglepni. Azt is tudja mindenki, hogy a járőrök a parancs ellenére csak leülnek. De akkor sokkal éberebben kell ellátniuk a szolgálatot, mert ha az ellenőrzés ülő járőrt talál, azt úgy megfenyítem, hogy belefeketedik. És az ügyeletes is felelős azért, ha ülő járőrt találok. Ezzel burkoltan közli, tudja, hogy az ügyeletes rázűmmerez a járőrre, amikor löket várható, tessék erre jobban odafigyelni.

Bogács még rákérdez, hogy a napot összefoglaló jegyzőkönyvbe mi kerüljön az én nevemmel, ügyemmel kapcsolatban. Golyó válasza: majd holnap megírjuk azt a jegyzőkönyvet. És elfelejti másnap megírni a jegyzőkönyvet, később meg már senki nem emlékeztetheti a mulasztásra.

2. A bakter

Nagyot zuhantam. A sorállományúnak elérhető legmagasabb pozíció magasából a nyolckampós járőr legutolsó helyére, a rangsorban csak a szolgálati kutya van mögöttem. Ráadásul első este kiraktak ide az őrs elé bakterolni nyolctól éjfélig. A szolgálatok közül is ez az utolsó, a házőrző kutya szerepe, járkálni föl-alá ötven méteren, őrködni fegyverrel a vállon, a semmi másra nem használható emberek feladata. Benn zajlik az élet, az esti lelazulás, tévéznek, pingpongoznak, szórakoznak. Hatvan éleslőszer van nálam, nagyot szólna, ha egyet beleröpítenék a fejembe. Vizsgálat, fölgöngyölítenék visszafelé az utolsó napjaimat, tisztán kirajzolódná, mi vezetett a végzetes cselekedethez, felelősségeket tisztázónának, rávarrnák néhány emberre, mert a szolgálat így működik, hogy nekik kötelességük lett volna észrevenni a búvalgyakott képemen, az öngyilkosság soha nem előzmények nélkül történik, vannak előjelek. A legjobb esetben, ez lehetne a maximális hozadék, nyugdíjazzák érdemei elismerése mellett Bárky őrnagyot, és mindenki felsóhajt, végre megszabadultunk ettől a vén sztálinistától. Kár, hogy az öngyilkos nem nézheti végig a halála utáni kapkodást, zűrzavart, a tervezett és a megvalósuló között óhatatlanul megtapasztalandó különbséget. Nem is tenném, csak játék a gyászba öltözött fantáziával, romantikus alkat vagyok az önsajnálát mélységeiben. Nem mondom, ha beköszönt valami gyógyíthatatlan betegség, az öregség kiszolgáltatott állapota, amikor már nem emberélet a létezés, akkor megteszem, ez a jövő távlatos végtelenjében van. De azért meglep, hogy így ki mertek küldeni a töltött fegyverrel, bennük fel sem merült ez a forgatókönyv. Mondjuk, azt megtehetném, hogy a fejem mellett elsütöm a géppisztolyt, lövök egyet hátrafelé, mintha meg akartam volna tenni, és az utolsó pillanatban az életösztön félrerántja a fegyvert. Ezt meg lehetne csinálni, de az ügymenet valamelyik pontján elkennék, betegként kezelnének, beutálnak a pszichiátriára, és egy életre gyanúsan megbélyegződöm.

Március van, havas, hideg tél. Röpködnek a mínuszok, így mondjuk. Járkálni kell fázás ellen. Már egy évszázada kinn vagyok, és alig múlt kilenc. Cigarettát nem mertem kihozni magammal. Fél tízkor jön egy járőr az erdő felől, megállítom, jelszót kérek, tudja, a jelhanggal válaszolok. Aha, te vagy az egyik új fiú. Tíznél előbb

nem mehet be, a százados lakásának egyik ablaka pont az ürítőpadra néz, de éjszaka mindenki előbb jön be, beszélgetnek kicsit a bakterral, társaságban jobban telik az idő. Megkínál cigarettával. Ő Kuglis határőr. Júniusi, pár hónapja van vissza, ők az öregek. Az egyetlen tisztán nyolckampós rajtam kívül, a legalul levők szolidaritásával teszi az első befogadó gesztusokat. Nem szabad itt mellre szívni semmit.

Délelőtt érkeztem, az én generációm, az októberiek már egy hónapja kinn vannak őrön, a tisztesképzés egy hónappal tovább tartott, a zászlóaljnál engem mindenki ismert, nézik az üres válllapot a kimenőmön, még nem ért a botrányom híre ide, nem löktek elő, mondom a magyarázatot, hitetlenkednek, nem értik. Az irodában Golyó és Sipi, jelentkezem, kérdik, miért nem lettem tisztes, ha végigcsináltam a kiképzést. Bizonyára értesítették őket az ügyemről, most tőlem várják, hogyan adom elő. Valami nincs rendben velem, látom a szemükön, érthetetlen vagy értelmetlen előzmények után vagyok itt. Jelentem, politikailag megbízhatatlan vagyok, ellenséges ideológiát vallok, mint kiderült rólam. Nemigen értékelik, érzékelik a stiláris pontosságot, amellyel kifejezem magam, és diszkrét, ám nem elhanyagolható távolságot jelzek a rólam kialakult vélemény és a valódi énem között. A hadnagy beszél, a százados bólogat, az első szavaimra reagál, a többi mintha el se hangzott volna. Nézze, én vagyok itt a politikai tiszt. A rendszer ellenségeire nem bízunk rá az államhatárok őrizetét, magát ugyanannyira megbízhatónak tekintjük, mint a többi katonát. A szolgálati könyvében pedig ez áll, fölolvassom: Saját bevallása szerint a szocializmus értékrendjével ellentétes idealista világnézetet vallja magáénak, ezért tisztessé előléptetését nem javasoljuk, dátum, aláírások. Nem léptették elő, ezzel ez az ügy lezárult. Amíg itt a szolgálatot ellátja tisztességesen, azt gondol és vall, amit akar. A politikai foglalkozásokon pedig ki is fejtheti, jelenlétemben, az idealista nézeteit. Megértette?

Madárral és Pratyival elvonulunk a raktárba fölszerelkezni. Csak a fegyverem meg a kimenőruhám jött velem, a többi itt megkapom. Leterítünk egy sátorlapot, Madár olvassa a listát, Praty minden elhangzó tételnél odahajít valamit a növekvő rakás tetejébe. Két rend gyakorlót, ingeket, páncélsisakot, törölközőt, gázálcot, gyalogsági ásót, kulacsot... Rágyújtanak, megkérdem, hogy én is elszívhatok-e egyet, összenéznek, és Madár mint rangidős megengedi. Praty kérdezi, míg a csizmát próbálom, szeretem-e a Pick szalámit. Szeretem. Jókora késsel vág három nagy darabot, rágjuk magában, míg átvedlek gyakorlóba, a kime-

nőm vállfára kerül, marad a raktárban. Aláírom az átvételt, összefogom a sátorlapot, amely egyben esőkabát, és elcipelem a hálóba. Megmutatják az ágyamat, itt egy egész szekrény jut mindenkinek, rajta kis lakat, én is vetetek másnap a postára menővel, mert zárni kell, előfordulnak bajtársi lopások.

Délután autóval végigmentünk a határszakaszon, a hadnagy megmutatott mindent, egy Polyák nevű májusi tizedes a másik új fiú, valahonnan idehelyezték. Fenemód önérzetesen viseli a csillagjait, ő beszélget mindvégig a hadnaggal, eminens okosságokat kérdez, én csendben meghúzódok a kocsi mélyében, Kajtárral, a sofőrrel egyszer összepillantunk a visszapillantó tükörben, ugyanaz a véleményünk a rangban fölöttünk állók fontoskodásáról. A szolgálati helyeken a járőr jelent, a vasúti szerzett valahonnan egy öl szalmát, azon áll, nem a havon, aki próbálta már, tudja, hamar fázni kezd a láb, a hadnagy jól leszúrja, messziről látszik a hóban az eltérő színű folt, a katona nem jól álcázza magát.

Kuglis bement pontban tízkor, tehát még pont a fele vissza van a bakterságnak. A szolgálati lakásokban kialszik a villany, a tévé kékes fénye villódzik még egy ideig, az órs is elcsendesül. Az ügyeletes kihozza a cigimet meg a gyufámat, otthagytam az ablakában, mondja, ott a fák mögött nyugodtan bagózhatsz, egyik lakásból sem látni oda, te meg mindkettőnek az ajtaját látod. Hozzak meleg teát? Nem kérek. Érzéketlenül sodródok, még a zuhanás sajog bennem, mérhetetlenül megalázónak érzem a helyzetem. József a kútban. Nagyon lassan, és nagyon nagy késéssel érzékelem, hogy mind barátságosak, befogadóak, mindenben megkönnyítik a beilleszkedést, az első napokat, én nem hallok, nem látok a saját egómtól. Elhúzódok a társaságtól, beletemetkezem az újságba, nem akarok oldódni, fenéig ürítem a keserűség poharát.

A kiképzés idején igazi sztár voltam. Leszámítva az első egy hetet, ami a durva és kemény szoktatás időszaka volt, az arctalan tömeg katonává idomítása. Azóta kibírható az élet, van humora, nyelvezete, filozófiája a rendszernek, lehet tájékozódni az értékrendben, elválík, mi a kiszúrás, szívatás, és mi az, ami ugyan szintén nem ésszerű, de mozdíthatatlan eleme az egésznek, és ki lehet tűnni az egyéni képességekkel.

A határőrség az elitebb alakulat, le is nézzük a néphadsereg állományának tagjait, bokorugrónak nevezzük őket, van egy kézmozdulat, amellyel a bokrot átugró nyulat imitáljuk, ez a legnagyobb sértés, sose hagyjuk ki, ha nem zöldparolis katona kerül a látkörünkbe. Ide csak azokat sorozzák, akik legalább egy szak-

munkásképzőt elvégeztek, nem voltak még büntetve, de a rész-halmazon belül talán minden tizedikünknek van érettségije, pedig ennek az elitnek az elitje vagyunk, tisztességgel kiválasztva negyvenen. Napirendünk szoros, délelőtti kiképzés, ebéd után fegyvertisztogatás, utána önképzés nevű órák, amelyeken készülünk az ünnepélyes eskütételre. Megtanulunk állni, lépni, menni, igazodni és feltakarni, ahogy kell. Hülyeségnek tartom az egészet, különösen a végcélt, amikor többszáz ember egyszerre lép, egyformán tartja a fegyvert, és mindez egy tribün magasából nézve rendkívül impozáns. Hogy közben komoly, meglelt férfiak behúzzák a pocakjukat, kardot rántanak, és a dróton rángatott bábú merevségével mozognak. És a végtelenségig gyakoroljuk, automatizáljuk, amíg véletlenül sem akad olyan, aki ne ballal lépne ki induláskor, ne állna meg a szakaasz kiáltás után a második lépésben, amelynek csattanásával egyszerre hangzik az állj.

A takarításra, fegyvertisztításra, stokihajtogatásra szánt időt ki kell tölteni, aki gyorsan és célszerűen elvégzi a feladatot, abban hibát találnak, és kezdheti előlről. Megtanulunk lötyögni, azaz a rendelkezésre álló időt maradéktalanul kitölteni. Az élelmezés „jó és bőséges”, emiatt nem tárolhatunk, tartalékolhatunk semmiféle ennivalót, a büfében sem kapható semmi olyan, amivel rá lehetne pótolni, paradicsomszószos napokon húsz deka keksz vagy nápolyi az ebédem. A rajparancsnokaink öt hónappal idősebb katonák, májusiak, egycsillagos őrzetők, ez az első rajuk, folyamatos nyomás alatt vannak, őket csesztetik, bármit művelnek az újoncok. És nagy az Isten állatkertje, némelyek abszolút nincsenek tisztában az együttéléssel elviselhetőbbé tevő szabályokkal, valamelyik bunkó az átizzadt kapcáját kiteríti a radiátorra száradni. Magázzuk a velünk korú parancsnokainkat, nekünk tízünknek egy Tolnai nevű tanító jutott. Képesítés nélküli tanítóként dolgozott, fölfedezte a bevonulók papírjai között az enyémet, kérte, hogy az ő rajába tegyenek. Első nap hozza, mutatja, mit őriz a szekrényében, egy vaskos Didaktika című könyvet a tanítóképzők hallgatói számára, agyonnyúzva, aláhúzásokkal, befirkálásokkal, eddig ez volt a legkeményebb szigorlata a főiskolán, de túl van rajta. Én tanárképzőbe járok, eggyel magasabb fokozat, két évem megvan, nálunk a szaktárgyak kemények, ezeket a pedagógiai meg marxista tárgyakat másodlagosnak tekintjük. De nem nézik jó szemmel a bratyizásunkat, Tolnait leállítják, az első időben nincs helye az emberi szónak. Folyvást üvöltenek velünk, míg olyanra vetjük az ágyat, a szekrény ajtajával vasaljuk sarkosra, a stokit este meghajtani egy-órás tortúra, a nappali ruházatunkat kell a négyszögletű kis hokedli

lapjára rásimítani, minden darabot úgy hajtogatva, mintha pontosan négyzet alakú vászon és szövetdarabokat viselnénk, simára nyomjuk minden darab után a szekrényajtóval. Egyszer megmutatják, azután sokat gyakoroljuk, ha egy kicsit lazíthatunk, akkor a stokikon ülünk, beszélgetünk, ismerkedünk. A második nap reggelén valamitől vidám a társaság, a tizedes, jókedvű ő is valamiért, kérdezi, minek örülnek, talán annak, hogy ilyen közel még sosem voltak a leszereléshez?

Alig telik el tíz nap, bejön a riadó gyakorlása. Csak elüvölti a tiszt, második raj, razzia riadó, és három percen belül az udvaron sorakozunk teljes felszereléssel. Minden nap másik raj takarít, három-négy-öttször is föl kell rántani a fókával a hosszú folyosót, a körletet meg a vizes helyiségeket. Az esti a legmulatságosabb, mert hálóinget kaptunk éjszakai ruházatnak, alá tilos bármit felvenni, és a szoknyás alakok mélyen előre hajolva húzzák a fókát, és lengetik a férfiasságukat, rendkívül mulatságos. Egyik este pont a másik raj tart razzia riadót, szerencsétlenségükre éppen ők a sorosak a takarításban is, mire leszerelnek, elraknak mindent, elmegy az idő, a takarodó előtti utolsó percekben kapkodva mossák a követ. Oszkár, nagyképű pesti örvezető, odajön hozzánk, és kis-előadást tart a bajtársiasságról. Ha mi összetartó társaság volnánk, akkor elvégeztük volna a takarítást a riadóztatottak helyett. Vonatokon dolgozott büfékben, pestiesen beszél, nyegle, lekezelő a modora. Szinte megszegyeníti az egész társaságot. Szinte belelovalja magát a sértegetésünkbe a nagy igazsága tudatában. Én válaszlok meg neki, nagy-nagy nyugalommal. Higgye el, mondom, mi sokkal pontosabban tudjuk és érezzük, mi a megterhelő számunkra, és hol van az elviselhetetlen határa, meg a szolidaritás is működik közöttünk. Most mind úgy gondoljuk, hogy annak kell elvégeznie a takarítást, akin a sora van. Ha a tisztetek ezt másképpen gondolják, akkor megtehetik, hogy azt a rajt békében hagyják, amelyiknek takarítania kell. És pontosan megérik a többiek: szembeszegülő akaratum az azt fogalmazza meg az én szavaimmal, hogy a minket érintő kérdésekben igazunk lehet, a fölmosórongyot rángatók bólogatnak a legjobban. Mi csak jobban tudjuk, mit tartunk igazságosnak. A picike diadal, a ti és a mi pontos határainak kijelölése tekintéllyé, vezéregyeniséggé avat. A tisztetek se kedvelik Oszkárt, nagyképűnek és beképzeltnek tartják, mindenki tanúja a jelenetnek a lefekvést megelőző percekben.

Harcászat, sportpálya, menetelés, a testi erőt, kitartást kívánó feladatokban nem vagyok ügyes, de összeszorítom a fogam, egy szabály van: nem elsőnek kidőlni, nem utolsónak érkezni, mert azt

megjegyzik. És bírom. Valahol benn vagyok a középmezőnyben, az aktívan sportolók magasan kitűnnek, a többség már elpuhult 20-21 éves korára, az akarat továbbblendíti a lábat, pedig már a kapca egésze a talpam alatt van, fölfakadt a víz hólyag a sarkamon.

Szellemi képességekkel meg abszolút könnyű kitűnni itt. A tizedes, a szakaszparancsnok helyettese, próbára tesz. Állunk az oktatási négyzetben, a határőrizeti kiskaté legfontosabb ismerete, a fegyverhasználat szabályai következnek. Körülbelül még százszor magyarázzák, mindenkivel bemagoltatják úgy, hogy álmából ébresztve is darálni kell, mint egy imát. A legfontosabb határőr-ismeret, mert minden fegyverhasználatot vizsgálat követ, és ezt a zsinórmértéket alkalmazzák. Körülbelül féloldalmi szöveg, négy pontban összefoglalva, ahogy emlékszem, a saját életünk védelmére, ha megtámadnak, illetve a ki- és befelé irányuló határsértések megakadályozására kell fegyvert használnunk. Meg kell előznie mindenkor felszólításnak és figyelmeztető lövésnek, csak azután adható le célzott lövés, de akkor is kerülni kell az emberélet kioltását. Figyeljenek, mondja a tizedes, és fejből, tagoltan fölmondja előttünk a jogi pontossággal megfogalmazott, egyértelműsége törekvő szöveget. Elsősorban megérteni akarom, logikusnak és érthetőnek kell lennie, hogy a primitívebb emberek számára is segítséget nyújtson a döntésben. Mennyit kotalhattak rajta jogászok és pedagógusok, amíg eljutottak ehhez a letisztult egyértelműséghez. A jó és pontos megfogalmazásokat mindig is értékeltem. A tizedes bedobja, nem először tanítja, a jól ismert trükköt, na ki tudná elmondani? Udvarias röhögcsélés, vicces a parancsnokunk. A demonstráció következő eleme, az elismerten legjobb képességű határőr felszólítása, hogy mondja el, mire emlékszik belőle. Magam lepődöm meg a legjobban, emlékezetem hibátlanul elődobja a szöveget, a tizedes meg a többiek arcán hitetlenkedés. Utána egy szóhasználatomat kijavítja, nem az emberélet kioltását kell elkerülni, hanem az emberi életét. Az enyém jobb, de itt nem vitatkozunk.

Volt még egy szellemi vetélkedő századszinten, mindenki bezsúfolódik a kultúrszobába, a századkisztitkár szervezte, a tisztek is beülnek közönségnek, először sima kieséses rendszerben mindenki kitölt egy tesztlapot, általános műveltségi kérdések, a legjobb tíz mérkőzik tovább szóban. Természetesen benn vagyok a tízben, és olyan elegánsan versenyzek, hogy az egész közönség nekem szurkol. Amikor gyorsaságra megy a jelentkezés, sosem vagyok első, de a hibás megoldások után nekem marad fenn a kezem, és bemondom a helyes választ. Annyira nagyvonalú vagyok, hogy a

végén, a pontok összeszámolásánál kiderül, hogy ugyan egyetlen ponttal lemaradva, de második lettem. A diadal az enyém mégis.

Rászokom a kezem zsebbén tartására, tiltják, ugorjon ki a zsebéből, katona, üvöltik a tisztesek, s éppen azért, mert tilos, nagyon kellemes. Jelzi az ember státusát, hogy megengedheti magának, és egyre ritkábban üvöltenek vele ilyen apró szabálytalanságokért.

Minden századnak van sorállományú függetlenített kisztitkára, meg a zászlóaljnak külön. Ő Gáspár szakaszvezető, és őt tegezhetjük. Szabad kimenője és szabad időbeosztása van, akkor és oda megy, ahová akar, részt vesz a parancsnoki értekezleteken a demokratizmus jegyében, képviseli ott az érdekeinket. Egy közülünk, észlelhetetlen magasságban. Század- meg állománygyűléseken fölszólal, hozzá bárki fordulhat panasszal, aki becsületesen teljesíti a kötelességét, azt nem érheti semmiféle hátrány, partnerei vagyunk parancsnokainknak, a szigor és a fegyelem a hadseregben munkaeszköz, nem ellenünk, hanem értünk van, ha igazságos. Népművelő civilben, rokonszenves megjelenés, meleg bariton hang. Mindig lelkesen megtapsoljuk a hozzászólásait, de még a legbutábbnak sem jut eszébe panaszra menni hozzá. Van még a politikai tisztek rendszere, ők is érdekvédelemmel foglalkoznak, négy szemközti beszélgetéseken ismerkednek velünk, jegyzetelnek, feljegyzéseket készítenek. Gáspár nő, hétvégeken eltűnik, és kiváló érzékkel egyensúlyoz a hivatásos katonák meg a sorállomány között, a semmitmondás frázisaival szívhez szólóan bánik, mindenki tiszteli, szereti, elfogadja. Három-négy hónapja van vissza, és széltében-hosszában az a közvélemény, hogy én vagyok a kiszemelt utódja. Természetesen titkos és demokratikus választás eredménye minden kisztitkár független pozíciója, de mindig azt választja a legénység, akit a tisztek kiszemeltek. Gáspárt is megválasztjuk az utolsó időszakára egyhangúan, illetve egy ellenszavazat van, azt én kaptam, és éppen tőle.

Nekünk egy hónappal hosszabb a kiképzés, tisztesek leszünk, egy kis lélektan, pedagógia, módszertan, hogy a ránk bízott rajjal szakszerűen tudjunk majd bánni. Itt fölgyorsul a karrierem, tisztek tartják a képzéseket, én ki tudok állni a többiek elé elfogódottság nélkül, a többségnek ez is kín, írásvetítő bemutatókat tartok, jól csinálom, nagy kedvvel, a tisztek válláról sok feladatot leveszek. Kikezdhetetlen már a tekintélyem.

Vizsga zárja a tisztesképzést. A zászlóalj politikai tisztje nagyon vakarja a fejét, jóindulatú, fegyelmezett, de sötét társaság a miénk. Próbavizsgát tart, hárman-négyen jelentkezünk a kérdé-

sekre, ez nagy lebölgés lesz. Nyilvános vizsga valamelyik kerületi főtitkár jelenlétében. Az a terve, hogy mindenkivel bemagoltat két választ, és a vizsgáig begyakoroljuk, mint egy koreográfiát. Mindenki jelentkezik minden kérdésre, ő meg tudja, hogy kit kell szólítani. Egyetlen tévedés, egy homokszem a gépezetben, és bukik az egész. Az én javaslatom finomít a játékon, mindenki ugyanúgy bemagol két jó választ, mindenki jelentkezik minden kérdés után, aki tudja a választ, jobbal, aki nem, ballal. Megtetszik neki az ötlet, és a főpróba is sikerül, a behívott tiszt kolléga sem veszi észre a csalást, amíg be nem avatjuk. Ez a társaságnak is önbizalmat ad.

A vizsga pörgősen megy, a főhadnagy irkálja sorra a nevek mellé az ötösöket, Bárky őrnagy feszesen ül a katedrán mellette, formális minden, lassan eltelik az egy óra, amikor befejezésképpen az őrnagy is föltesz egy kérdést, valami neveléstudományi hülyeséget a fegyelmezés vagy a jutalmazás témakörében. A főhadnagy engem szólít, és valamit sugdos a följebbvalónak, bizonyára rólam informálja. Én meg nyomom a sódert, mondom a közhelyeket, tanárképzős vizsgák gyakorlottsága van mögöttem, a szakmai duma fél siker. És valahol elszabadul a pokol. Belép a történetbe az irracionális, a kiszámíthatatlan.

Röviden lezárja az őrnagy a vizsgafolyamatot, kimegy mindenki, én maradok. Még mindig nincs veszélyérzetem. Beülök az első padba, az őrnagy fölidézi a szavaimat, illetve egy mondatomat, hogy én nevelési kérdésekben, elsősorban abban, hogy nevelhető-e az ember, idealista vagyok. Tudom-e mit jelent az idealista világnézet? Ránézek a főhadnagra, ő sem érzékel veszélyt. Bátorít a szemével, csak mondjam, kidumálom én, ha valami félreértés volna itt. Mondok valami olyasmit, hogy a Népszabadság vezércikkeiben is leírják az idealista szót, nem csak világnézeti értelemben használatos, hanem abban is, hogy hitet jelent, bizalmat... A főhadnagy szemében ekkor meglátom a veszélyt, ő most döbbsen rá, az okos vagy okoskodó válaszom után, hogy itt és most be vagyok kerítve. Szinte nyomozói, rövid válaszokat követelő, célzott kérdések: állítottam-e, hogy az idealizmus a világnézetem? Ismerem-e az idealista filozófusokat? Milyen irányú a nemi érdeklődésem? Rövid és egyértelmű válaszokat kérek, mondja, amikor még egyszer nekirugaszkodnék az idealizmus-materializmus kérdésének. Kaptam-e vallásos nevelést? Kivel szoktam beszélgetni ezekről a kérdésekről? Hihetetlen, gondolom, 1976-ot írunk, mit akar ez az ember?

És van még egy forduló, a századparancsnokom meg még néhány ismerős tiszt előtt, behívnak, valószínű próbáltak beszélni az érdekemben az őrnaggyal, kapok még egy esélyt. Itt már bizonyítás folyik, csak az őrnagy kérdez, mi nem tekintjük ellenségnek a más világnézetet vallókat... Mit szokott olvasni? Ki a kedvenc szerzője? Ismer-e tiltott könyveket? Már magam alatt vágom a fát az őszinte válaszaimmel. Sokat töprengtem a későbbiekben, hol rontottam el. Mennyiben vagyok hibás? Ha behódolok, tagadok, hitet teszek a szocializmus értékei és világnézete mellett, akkor hazugságon fog, sötétlelkű cinikussá fest, aki eltitkolja igazi valóját. Igazi csapdahelyzet volt.

Utána elbeszélget velem Gáspár, inkább panaszkodik, hogy micsoda zavart kevertem, nekik föl kellett volna figyelniük a középük került idegen elemre. Mi a fenét mondtam ennek az őrütnak? Hát, kiderült rólam, hogy idealista vagyok, megbízhatatlan. Abszurd, mert Gáspár nem röhög egy egészségeset, és nem vág hátba, hogy ne marhaskodj már öregem, hanem komoly elmélyültséggel valószínűleg azt mérlegeli, hogyan határolódhat el tőlem. A főhadnagy fordult egy nagyot, ő is elbeszélget velem, kifejti, hogy ismeretei szerint a jelenlegi vallásfilozófiai irányzatok közül én a neotomizmust képviselem a nézeteimmel. Végül a századparancsnok behívat az irodájába. Egy emberi hang. Erre elfelejtettük fölkészíteni magukat. Pontosabban magát. Ekkor elbőgöm magam. Nem én bolondultam meg, a normalitás szemszögéből is nézhetők az események, a szolgálati viszonyok, az alá- és fölérendeltség rendszerében egyszerűen nem tudtak megmenteni. Az őrnagy a vizsgabizottság elnöke, ő dönt egyszemélyben.

Máig nem tudom, hatalmi harc zajlott-e a politikai vonalon belül a kemények és az engedelkenyek között, a kerület és a kiképző laktanya között volt-e valami eldöntetlen konfliktus, ami az én személyemen csattant össze. Abból a nézőpontból, ahol én álltam, a személyes felelősség, az önsorsrontás tűnt a lehetséges magyarázatnak. Hogy akkora lett az önérzetem attól, hogy sikerült kiemelkednem ebből a tömegből, hogy elismert személyiség lettem, ez az öntudat vitt odáig, ahol már elveszti az ember sikereitől elvakulva a mértéktartását, és ezzel fölingerli a más körökből érkezőt. Sokáig abban a hitben éltem: személyiségemben, habitusomban van egy olyan vonás, ami felingerli a buta, korlátolt, ám hatalommal rendelkező embereket. Veszélyes az a magatartásmodell, a szellemi szabadság, amelyet képviselek. Többször próbáltam megírni ezt az eseményét az életemnek, sorsfordulatnak, jelképes eseménynek beállítva a konfliktust, de sosem voltam

elégedett az eredménnyel, a szerkesztők hozzáállása a megszületett írásműhöz szintén visszaigazolta a kétségeket. A rendszerváltás táján, új lendülettel, mint a meghaladott hazugságok leleplezését írtam meg, szembesültem én is a Kádár-kor egyensúlyteremtő szándékaival, amelyben a sztálinista szélsőségek és a liberális világeszmék képviselői egyforma jogokkal jelen vannak a napi politika alakításában, és a szerencsejátékok találati pontosságához igazodik, ki üti meg a főnyereményt, és kit közösítenek ki a társadalomból. Mind a gyors emelkedésem, mind a hirtelen zuhanásom a rendszer politikai lényegéből, gyanakvásából, hazudozásából fakad. De ez sem volt általános igazság, a katonai szolgálat előtt és után, mindig, folyamatosan tanítottam, iskolákban dolgoztam, több száz emberrel voltam olyan kapcsolatban, amelyben hatalmi erőviszonyok fölvonultathatók, és sosem alakult ki ehhez hasonló konfliktus körülöttem.

3. Napirend

Fél kilencig húzzák a pihenőmet, valamikor fél nyolc tájban magamtól ébrednek, néhányan még alszanak a körletben, folyamatosan be van sötétítve függönnyel, a hajnalban bejött járőrnek délig van pihenője. Fölrántom a zsávolyt, beleugrom a csizmába, egy szál gatyában alszunk, nagyon célszerű, nem sokat kell bíbelődni öltözködéssel, semmi stoki vagy hajtogatás, este ledobjuk a gyakorlót, reggel fölkapjuk. Kimegyek a folyosóra. Benézek az ügyeletes szobába, Bogács adja a szolgálatot piros karszalagban, éppen telefonál, halló, itt Hamvazó, jelentkezem. Megkérdezem, mi az a hamvazó vagy micsoda. Titkosítva vagyunk, minden őrsnek, a kerületnek, a kiképzőpontnak ilyen fedőneve van, így kell bejelentkezni. Ha az ellenség lehallgatna, első a titkosság. Fura egy titkosság, mert a fedőnév után bemutatkozik, itt őrsügyelet, Bogács őrzezető. A klubban Guszti rendezgeti a büfét, kérek-e kávé, kérdezi, inkább reggeli után, meglátod, mondja, egykettőre rá fogsz szokni arra, hogy a kávé az első, ha hajnalban ébresztenek, ha kialvatlan vagy, pontos a jóslat, azóta is a kávéval indul a reggel. Az ebédlőből beköszönök Köcsögnek az ételkiadó nyíláson. Őszinte öröm az arcán, mit kérek reggelire. Ez szinte érthetetlen a kiképzőpont menázsija, a nagyüzemi eszi, nem eszi választéka után. Az asztalon abrosz, porcelán tányérból eszünk, nem csajkából. Van szalonna, téliszalámi, vaj, tea és tej, ha akarod, készítek neked kakaót, teszi a végére a szolgálatkészségét, ettől egy hosszú másodpercig majdnem elsírom magam. Ennyire kíméltre szorulok? Lesír rólam?

Köcsög azért Köcsög, mert van a lényében valami nőies. A túlzó gesztusai, a hanghordozása, ámuldozó mimikája, ahogy teljes figyelemmel néz a mások arcába. Ekkor még nincs meg a szónak az a mai agyonhasznált, elkoptatott és becsületsértő jelentésköre, amivel mostanában bántják egymást egy civilizációs szint alatt, tudjuk, hogy a börtönökben a női szolgálatra kényszerített meleg férfiak megnevezése a köcsög. Van is halvány párhuzam, ebben a katonás férfiközösségben ő a szolgálat alól folyamatosan felmentett, akkor látja a puskáját, amikor szemlére meg kell tisztítani, állandóan fehér szakácsruhában jár, kiszolgál bennünket. Most ottmarad az ablakban, amíg eszem. Tudod, én nagyon örültem, amikor jöttél – fecseg is, mint egy nő – nagyon megcsappant a

létszám, szabadságon is vannak ketten, és nekem kellett volna kimennem első bakternek. Húzom itt az igát egész nap, este meg álljak ki a kapuba...

Bogács takarít. Végiglocsolta a folyosón a vörös szőnyeget, így nedvesen lesöpörte róla a szemetet, port, föltörölte mellette a követ, most a bejáratú lépcsőt takarítja, kiüríti a szemetest, keményen dolgozik. Ő is októberi, mint én, géppuskás tisztos kiképzést kapott, egyelőre beosztás nélküli őrzető, hatkampós járőr. Feszengok kicsit, a nyitott ebédőajtón belát ide, látja, hogy reggelizem, fecsegek Köcsöggel. Ő mégiscsak tisztos, előljárom, feljebbvalóm. A kiképzőbázison minden munkát, takarítást, értelmetlenséget mi, kopasz, rendfokozat nélküliek végeztünk, a tisztosok parancsoltak meg belekötöttek. Nem kéne beszállnom a takarításba? Intek a fejemmel Bogács irányába. Köcsög ránéz az órájára, még nyolc sincs, neked meg fél kilencig húzzák a pihenődet, kilencig ne is szóljon senki hozzád. Meglepően tájékozott mindenki a mások napirendjéről illetően, és megtanulom, hogy a pihenő szent. Akinek húzzák a pihenőjét, az nem zavarható, azt csinál, amit akar. Legjobb, ha alszik, nyolc óra adható, hat jár, folyamatos magyarázat tárgya a szabályzatból a jár és az adható fogalmának megkülönböztetése, a saját pihenőidejéből viszont bárki beáldozhat két órát egy esti filmért, ha meg korábban fölkel, akkor is úgy tekintik, mint aki még nem hagyta el az ágyát. A napirend sem ördöngösség, mindenki megnézi a szolgálatát, arra is kíváncsi kit vált, őt ki váltja, ki van a másik oldalon párhuzamosan, ki a bakter, akivel el lehet beszélgetni, Kajtár és Köcsög szolgálat alól felmentve, jó még tudni, Guszti mikor van benn a büfé működése szempontjából, s szinte megvan az összes ember napi programja mindenki fejében.

Beülök a klubba, kávézom, cigarettázom, két rövid levélben megírom haza meg a szerelmemnek a bekövetkezett tragikus fordulatot az életemben. Máig szégyellem, dramatizálom a sorso-mat, nem léptettek elő, büntetésből az Isten háta mögé tettek, hogyan fogom én ezt kibírni. Közben, az esti négy órát leszámítva, mióta bevonultam, még ilyen jó dolgom nem volt. Magamtól ébredtem, nyugodtan reggeliztem, kényelmes széken ülök, csak éppen egy képzeletbeli ranglétra legalján vagyok, tönkretéve, megalázva, összetörve. A postára induló járőrnek még át tudom adni a leveleket, elvileg a parancsnok kezébe kellene adni, azután mehetne el a postával, de senki nem tartja meg a szabályt.

Kilenc-féltízkor tanóra kezdődik, politikai foglalkozás, Sipi tartja. Műnyelvünk szerint a fiatal katonák még lelkesek, folyton

rohannak, futva, kapkodva teljesítenek minden parancsot, ettől zihálnak, azaz sípol a tüdejük. Sipi ezért Sipi. Alig idősebb nálunk, éppen elvégezte a főiskolát, és kivágták ide. A legközelebbi település három kilométer, falu, ahol van egy kocsmá. Ifjú házaspár, autójuk nincs, Golyó nem engedi saját célra használni a terepjárót, ők tényleg börtönnek érezhetik a szolgálati lakásukat, mind beadja az áthelyezési kérelmét, egy sem marad sokáig, egy sem érzi jól magát itt. A legközelebbi buszmegállóig másfél kilométer gyaloglás, ahol reggel meg este megáll egy-egy busz.

A politikai képzésünkre, tájékozottságunkra nagy súlyt helyeznek, járnak az őrre napi- meg hetilapok, elvileg kötelező mindenkinek megnézni a tévéhíradót. Most állványra kifüggesztenek egy világtérképet. A főbb világpolitikai eseményeken végigmegyünk, angolai válság, egy ország a fekete Afrika belsejében, amely a szocialista fejlődés útját választotta. Na, Praty, ugorjon a térképhez, keresse meg, hol van Angola. Olvassa el, kik a szomszédai. Mindenki kuncog, Pratyval a százados egyszer tíz percig kerestette a térképen az Óperenciás tengert, az meg tudta, hogy a kékségeken kell módszeresen végigmennie. Golyónak időnként ilyen emlékezetes tréfái vannak. Na most, kérem, a szocialista tábor országainak kutya kötelessége támogatni a velük egy hiten lévőket. De ha akár a NATO, akár a Varsói Szerződés valamelyik tagja küld oda csapatokat, akkor a másik is okot láthat a beavatkozásra, és kész a világháború. Ezt senki nem akarja. Mi ilyenkor a megoldás? Csend a teremben, lassan már tízen is vagyunk, folyamatosan érkeznek azok, akiknek lejárt a pihenője. Én sötétben ülök és hallgatok a hátsó sorban. Krebsz, maga tudja. Jelentem, az a megoldás, hogy olyan ország segít, amelyik tagja a szocialista tábornak, de nem tagja a Varsói Szerződésnek. Sipi kioktat, hogy politikai foglalkozáson nem jelentünk, kötetlenül beszélgetünk. Egyébként jó a válasz. Ki tudja, melyik ez az ország? Több kéz is a magasban, így már tudják, Kuba. Még meg kell nevezni a két szembenálló felet Angolában. Ezt is csak én tudom, felszólításra. Praty megmutatja a térképen Kuba szigetét, ettől megint vidámabb a hangulat. Olajválság, a nagy Szovjetunió egyoldalú lépései a teljes leszerelés meg az atomcsend irányába, miközben Amerika eszeveszetten fegyverkezik, és fölfelé ível egy volt filmszínész, egy kovboj politikai karrierje, valami Ronald Reagan, harmadosztályú piff-puff filmek egykori sztárja, egy röhej, ami ott folyik politika címen.

Ez a tudomka stílusú okoskodóan érzékeny visszahúzóadás hamar kimúlik belőlem, hogy csak akkor szólok meg, amikor

senki nem tudja a választ, érzem, nagyon ellenszenves lehet, enélkül is elég nagy a feszültség az önértékelésem és a helyzetem között. Nyugodtan lehetek szerény, önmagamban van egy tekintélyem, amit inkább tompítani, rejteni, alkalmazkodóan visszaszorítani kell, mert sebzek vele. Mert a helyesírás, stilisztika, olvasottság, általános műveltség kérdéseiben előjáróinknál is magasabb szinten vagyok, bármennyire is másodlagosnak tekintjük ezeket a szerzett jártasságokat, társadalmi elismerés jár velük, és némi kisebbségi érzést kelt a hiányuk, amikor ranggal, előléptetéssel a többiek fölé helyeznek valakit. Később, amikor már nyugtatóan benne vagyok a helyi értékrendben más, itt szükséges képességekkel és jártasságokkal, akkor nyugodtan lehetek jobb a szakmámat érintő kérdésekben, ahogy a szobafestő irányítja a többieket, ha éppen felújítási munkákat végzünk.

Sokáig szabályosan vigyáznom kell arra, hogy ne mondjam ki a véleményem másodlagos kérdésekben, mert annyira mérvadó vagyok. Póczik, Pocak például rajzol pauszpapírra egy gyönyörű térképet a mi határszakaszunkról, kis piros-fehér-zöld zászlócskák jelölik a magyar őrsöket, bekeretezi, és kifüggeszti a klubban. Pocak a kisztitkár, napi két óra a szolgálati kötelezettsége, két-kampós, valami gépiparit végzett, vagy be se fejezte, erről homályosan nyilatkozik, nem firtatom, és megfertőzte a műszaki rajz, unalmában díszes feliratokat és tablókat készít, a klubban például üveglapra festve egy Marx-idézet lóg a jövő társadalmáról, amelyben majd mindenki képességei szerint dolgozik, és szükségletei szerint részesül a közösen megtermelt javakból. A százados megtekinti az új művet, az alkotó egy hétig legalább dolgozott rajta, tetszik neki, ugyan T anyag (titkos), de gyönyörű. Én óvatlanul megjegyzem, hogy magyarul a Jugoszláviát nem ipszilonnal írjuk, akadémuskodó, hülye fontoskodás, mert a jugoszlávok így írják, sőt az autóik is a YU feliratot viselik. Másnap szégyellem igazán, a műalkotás korrigálódott, zsilettpengével kikapartatott az ipszilon, helyette jé szerepel, de a művelet nyoma láthatóan megmaradt az érzékeny papíron.

Délután, pontosabban tizenháromkor kimegyünk egy nyolc-kampós átnyúlóra a vasúthoz. Az első négy nap beosztanak mindig valaki mellé, kétfős járőrben megismerem a szolgálati helyeket és útvonalakat, azután megyek egyedül. Két éjszakai, egy nappali szolgálat, ez a rend. Az éjszakai nagyon ritkán teljes éjszaka, gyakrabban késői beérkezés vagy korai indulás. A vasúton van folyamatos szolgálat, a többin csak reggel meg este. Bele lehet rázódni.

Tíznaponként jár egy szabadnap, akkor, amikor az ország már a heti két szabadnapnál tart, illetve még csak minden második szombat szabad (Egyiptomban Szaddat szombat, Izraelben viszont Begin Szaddat – korabeli szójáték politikusok nevével), a hivatásos tisztjeinknek mint munkavállalóknak, természetesen jár a heti másfél pihenőnap. A kerület hivatásosai elsősorban hivatalnokok, ők megkapják a hétvégét, ilyenkor onnan nem fenyeget ellenőrzés. És furcsa kettősséggel olvad egybe az őrs életében a kétféle időgazdálkodás. A vasárnap itt is ünnep, a koszt is ünnepi, és szabadidős tevékenységeket lehet végezni, nincsenek munkák, de természetesen a szolgálat folyamatos, főzni, állatokat ellátni, takarítani ekkor is kell. Ebben a kétféle rendben egy lutri a járőr-szolgálatot ellátóknak, hogy milyen napirendet húznak nekik. Ha hét közben kinn tölti az éjszakákat, akkor nappal be kell szállni a munkákba, hatalmas a külső körlet, egész nyáron kaszálunk, soha nem érünk a végére, ha viszont hét végén húznak neki éjszakai szolgálatot, akkor nap közben bent csak a pihi meg a szórakozás. Még módosít kicsit Golyó kiszámíthatatlansága, időnként beront, benyit ide, benyit oda, és üvölt, micsoda kupleráj van a kazánházban. És akkor nem számít, hogy húzzák a pihenődet, föl vagy mentve szolgálat alól, hogy egy óra múlva tajgázni mész, mindenki fogja a smirglit, és pucolja a rozsdás vasakat. Nem kapott otthon pinát, mondjuk, mert általában este jönnek ezek a váratlan ellenőrzések.

Aki jól viselkedik, nincs vele gond, annak az őrsparancsnok összehúzza, egyben adja ki a havi három szabadnapját. Ki kell érdemelni. Sőt még arra is van mód, hogy az illető előtte éjszaka megy ki járőrbe, ezzel ugyan az alvását áldozza be, de négyre növekszik a távol tölthető nappalok száma. Alig vagyok tíz napja az őrsön, a százados összehúzta két szabadnapomat, menjen haza, mondja, nyugtassa meg a szüleit. Hazaért a levelem, és idáig visszahullámozott az otthoni aggodalom, apám a maga módszereivel elkezdte intézni a sorsomat. Éjszaka kimegyek nyolckampóra, kicsit tudok szunyókálni a talpfákon, hajnalban be, átvedlés a kimenőruhába, örök emlék, hogy fázik a lábam a cipőben, csizmához szokott, irány a buszmegálló, két óra múlva otthon vagyok, belezuhanok az ágyba, és úgy alszom, hogy anyám közben kiporszívózza a szobát szovjet Rakéta típusú masinával, amelynek igencsak van hangja, anélkül, hogy álmomban megzavarna. Utána friss vagyok és ellenállhatatlan. Helyre kell tenni a dolgokat. Én vagyok az oka mindennek, a modorom, a viselkedésem olyan, hogy nem tudok alkalmazkodni a nálam butább hatalmakhoz, ez élhetetlen-

ség és rugalmatlanság részéről, apám fogalmai, amelyekkel én öntöm szavakba véleményét a kialakult helyzetről, amelynek egyértelműen okozója vagyok. Közben anyám hatalmas fekete szemei, amelyek mintha mindig könnyben úsznának. Nem az, amit szívesen csinállok, de úgy mentem oda be, hogy két év börtönnel fizetek azért, mert férfinak születtem, ezek anyám elbocsátó szavai akkorról, amikor megkértem, hogy ne kísérjen a laktanyáig, búcsúzzunk el otthon. Azután híreket kaptak ígéretesen induló katonai karrieremről, nem tőlem, régen leszakadtam róluk, de mégis megnyugvás, mert ők nem tudnak nem aggódni, és most ez az érthetetlen száműzetés. Nem tudom átformálni a bennük kialakult véleményt, a maguk tapasztalatából teljes képük van a világ működéséről és rólam, minden illeszkedik. Apu talált valakit, egy kapcsolatot, aki el tudja intézni, hogy innen máshová helyezzenek. Azt is megtudta, szerintem torz az információ, hogy az a tiszt, aki elvágott, vadászik a vallásos fiúkra. Ez nem illik a képbe, én tizen-négy éves korom óta, legalább az ő szemükben, ateista vagyok, meggyőződéses istentelen. Apu, bár nem jár templomba, de feszület, kereszt előtt elhaladva automatikusan emeli a kalapját, imára kulcsolódik a keze, amikor kétségbe esik, Istenem, segíts, sóhajtna, hallom sokszor, amikor talán nem is tudja, hogy megszólalt. Az én értelmiségi, kétfedelű megnyilatkozásaim ezekre a kérdésekre, értelmetlenek számukra, egy kérdésre vagy igen a válasz vagy nem. Két napig tart, amíg sikerül meggyőznöm őket, nem kell az áthelyezés, ezt a helyet ismerem, nem cserélem fel a bizonytalanra. Ezt elfogadják, de bármikor írhatok, és beindul a gépezet. Tényleg van lehetőség, Rontó Árpai, orvos apukával a háttérben, el tudja intézni az áthelyezését.

Úgy megyek vissza, hogy volt, van választás, én döntöttem, ezt választottam. A százados nagy pszichológus, vagy átélt már egyet-mást, a két nap, a megmérkőzés a szülői aggodalommal helyretette az egyensúlyomat.

A szabadság enyhe mámorával megyek vissza, egy perc alatt átvedlek a kimenőből a zsávoyba. Madár meg Pocak súlyos csákányokkal irodabútorokat vernek szét az udvarban. Láthatóan élvezik. A délszláv-magyar ellentétek idején, az ötvenes években nagyon fölfejlesztették ezt az őrsöt, nagy laktanyává bővült, megerősített létszámmal, a kapcsolatok normalizálódása után visszafejlesztették, de ittmaradt a rengeteg épület, ezért a terület selejtezési raktárnak is használja a bázist. Most lecserélték az őrsökön a bútorzatot, helyünk nincs a tárolásra, az a parancs, meg kell semmisíteni, nehogy valaki üzletelni kezdjen vele. Nekünk kapóra

jött, a begyűrűző olajválság miatt takarékoskodnunk kell a fűtőolajjal, Madár már eltervezte, ezzel fogunk fűteni, meleg vizet előállítani a nyári hónapokban. Hullanak lapokra az egykori íróasztalok, szekrények a csapások alatt, közben látom, mindketten szakaszvezetők lettek, előlőkték őket. Csatlakozik Polyák, néhányat csap a csákánnyal, és máris zavarja, hogy én csak álldogálok ott. Az eligazításig szabadságon vagyok. Te, mondja nekem, hozd ide a talicskát. Elindulok tétován, parancsnak is tekinthető a tegező felszólítás, még erősek a kiképzéssel belémvert reflexek. A hátamba üt a felháborodott visítása: hová mész, te hülye?! Az istálló felé indultam, amerre a talicskát gondoltam, nem tudván, hogy azt már befogták fahordásra, és a kazánház irányába kéne mennem. Megfordulok, és a szemébe mondom Polyáknak: kikérem magamnak ezt a hangot. Nagyon nyugodtan még hozzáteszem: ezért még befosatlak. Ezt nem kellett volna, úgy érzem. Hosszú másodpercekig csend, ha pontosan értelmezzük az eseményt, akkor a parancsmegtagadás minősített esetével állunk szemben, várjuk a két friss szakaszvezető véleményét.

Pocak szólal meg. Így nem beszélünk egymással. Diplomatikusan az egészet ítéli meg, de Polyákra néz. Madár egyetért.

4. Horgásztó szolgálati hely

A nyári gát a határsáv vonala. A civil lakosság számára is egyértelmű, az összes átvezető földúton még figyelmeztető tábla, továbbmenni csak engedéllyel szabad. A cigányfalu alatt, közvetlenül a nyári gátnál van a horgásztó. Valamikor holtág lehetett, csak nagyobb árvizek idején jön ki idáig a Dráva, tavaly éppen rendes árvíz volt, most tóhoz hasonlít, szárazabb nyarakon inkább kákás, nádas pocsolya. A járőr innen többszáz méterre tanyázik az erdő szélén, álcázva magát, egyszer följön igazoltatni a pecásokat, és napnyugta táján, akkor elzavar mindenkit, aki nem tudná, hogy a határsáv éjjel tilos terület. Itt bukott meg Mirza, jó időben mozgalmas hely, közel a falu, kijönnek a cigánylányok illegni a katonák előtt, a falu lakossága hol csigát gyűjt, hol gyógynövényt, fát lop az erdőből vagy a téesz ültetvényeit dézsmálja. Nem tilos szóba állnunk a helyi lakossággal, sőt éppen jó viszonyt kell ápolni, figyeljenek föl arra, ha idegen jelenne meg a faluban, és szóljanak nekünk. Golyó hosszú oktatásai folyton ezt a mértéket sulykolják, mert a legnagyobb bukták ebből vannak, a falusiak nem tudják, mit szabad és mit nem nekünk, Golyóval jóban vannak, elmondják neki, hogy katona udvarol a szomszédlánynak, oda szokta kötni a kutyát a kerítéshez, ameddig bent van a házban. Például a jó viszony ápolása nem terjed addig, hogy megbasszuk szolgálat közben a cigánylányokat, bármennyire is igényelné a másik oldal a jó szándéktevőleges bizonyítását. A töltésen túl nem mehetünk, sőt Mirza buktája óta a járőr még hátrább van vonva, jó tíz perc, ameddig fölér a töltéshez, tíz perc vissza, tehát maximum tízperces lehet a beszélgetés a szimpatizáns lakossággal, szigorúan félóránként be kell szólni, ami megint nem azt jelenti, hogy a cigánylányok elkísérik a járőrt a telefonig, mert ha a szolgálati helyen civil személyt találok, úgy megfenyítem a járőrt, hogy még a gyerekkori fényképe is eltorzul a falon.

Ide szeretek járni. Tizenhattól huszonnégyig általában, egy óra a menetidő, bámészkodva másfél, ott, amíg világos van, mindig történik valami, este fölballag az ember a töltés közelébe, nézi a nagyobbbrészt utcán zajló közéletet, tízkor lassan elindul befelé, másfél óra alatt az őrsig jut, ott még szórakoztatja kicsit a baktort, és bemegy. Ide nagyon gyakran jön löket, a vasúton nincs semmiféle csábítás, a két szélső csatlakozási ponton pedig országút

mellett áll a járőr, ott bármikor feltűnhet egy autó, nem csak a mienk, hanem a szomszédos őrsöké is, meg a kerülettől is jöhet löket. A kerületparancsnoknak az az egyik szórakozása, hogy beül civilben a Trabantjába, és meglep néhány járőrt, ha ülve találja, ha vét valamit, ha nagyvonalúan kezeli az igazoltatás szabályait, Geri csak fölmutatja az öt ujját, ez öt nap fogdát jelent. Állítólag az egyik járőr így szólt be a Trabant ablakán: Na, tata, dokument jeszt? Neki a két kezét mutatta föl.

Nemigen mondják, de apránként kiderül, hogy nem én vagyok az egyetlen, aki átnevelésre került ide. Egy olyan őrs ez, amelyik zsinórban negyedszer nyerte el az élenjáró címet, végig vizes szakasz, évente egy-két határsértési kísérlet, Golyó jó parancsnok, meg tudja nevelni azokat, akik másutt renitensnek bizonyultak. Rontó Áрпи azért van itt, mert előző helyén egy hónap alatt tönkrementek a lovak a keze alatt, Polyák is elkövetett valamit, azért helyezték át, el tudjuk képzelni, valami nem passzol nála, nagy-képűen korlátolt, mintha túlértékelné önmagát, és valahogy furcsa minden szava, gesztusa. Nárcizmus, mondom a szakszót. Már régóta ígérk a verést, ha érthetetlen idegen szavakat használok, amikor megmagyarázom, bólogatnak, igen, mint aki szerelmes önmagába. Meg kapunk még olyanokat, akik bajtársi lopás miatt kénytelenek elhagyni egy-egy őrsöt, ahol kitelt a becsületük, meg mindenféle viselkedési zavarokkal küzdő agresszív meg primitív alakokat, utóbbiakkal hamar tisztába jön az öreg, és mennek tovább az illetők az építőbrigádba, ahol hajcsárfelügyelet mellett szolgálati lakásokat építenek a tiszteknek. Működik az átnevelő hatás, a közösség nagyon jó, egy kimondatlan konszenzus működik a mit szabad és mit nem kérdésében, és a józan ész szabályoz. Madár vitathatatlan tekintély, őrsellátó, nem parancsnokol, semmi katonás nincs benne, de mindenkinek a szemébe mondja a véleményét, Pocak számára túl magas polc a kisztitkárság, nem törekszik semmiféle tekintélyes vagy vezető szerepre, legszívesebben bezárkózik az irodájába, és gyártja a tablóit, dekorációit. Ők nagyon hamar befogadnak, én tartom a távolságot, ők tisztetek, mindenki a maga fajtájával, amíg világossá válik számomra is, hogy itt csak a szolgálat különbözteti meg ilyen hierarchikusan az állományt, közöttünk nem a parancsnok-beosztott viszony rendezi a kapcsolatokat. Működik egy normális értékrend, amiben a megbízhatóság, az adott szó, a segítőkészség százszor nagyobb érték, mint egy-két csontcsillag a parolin. Hitetlenkedve ismerem föl a normális létezés, együttélés működő szabályait a katonai felszín alatt.

Golyó a rendszer működésének egy kiismerhető, egyszerűsített, de működő modelljét hozta itt létre. A fölöttesei számára azért rokonszenves, mert itt mindig rend van, ide lehet küldeni átnevelésre a másutt renitensnek számító katonákat, lefelé meg a terrort alkalmazza, a megfélemlítésnek egy átlátható rendjét, amelyben az egyszerűbb becsületes elmék a büntetésekből és jutalmakból tájékozódhatnak egyértelmű biztonsággal. Nem érdeklik a nagy rendszer alapjai, nem rak ki kérdőjeleket, nincsenek kétségei. A saját egzisztenciális biztonság megóvása, biztonsága az egyetlen, legfontosabb érték, de, és éppen ezért, egzisztenciának tekint mindenkit, aki hajlandó ebben a játékban átlagos intelligenciával részt venni. Afféle ügyes tolmács a hatalom és az alávetettek párbeszédében, aki mindkét nyelvet a saját akcentusával beszéli, hozzánk is tartozik, meg a másik oldalhoz is. A Köcsög és Mirza féle hétköznapi becsületeség is átlát rajta, értékeli benne a kiállást, a határozottságot, a durva felszín alatt megtalálható emberit, a fölsőbb hatalmak pedig elismerik, elfogadják átlátszó játékait, amelyekkel megnyerjük a takarékosági versenyt, évente megkapja az őrs az élenjáró címet. Ő, Sancho Panzaként, az összes degenerált hülyeséghez, ami fönről érkezik, kétlábon álló realizmussal alkalmazkodik, és a legsötétebb bunkó katonából is kisajtolja a minimális egyetértést a közös célokhoz. Éltek mesék róla közöttünk, hihetők és hihetetlenek. Egyik szerint az előző szolgálati helyén a felesége jóba lett a sorállományú szakáccsal. Hihetősége mellett szól, hogy az asszony feltűnően és mereven kerüli a katonák társaságát. A tavalyi árvízkor pedig, amikor az őrsöt elöntötte a víz, az országos parancsnok is eljött megnézni az állapotokat, és a húszcentis vízben, ahogy a szabályzat előírja, Golyó díszlépésben közelítette meg az elöljárót. Gyönyörű lehetett, ahogy veri a vigyázott gumicsizmában, és az összes főtisztet beteríti a szennyes lével...

Pocak jár a nyakamra, rámsózták a könyvtárosságot, hogy ajánljak neki olvasnivalót. Egy szekrény könyv, 5-600 kötet, magyar klasszikusok, szovjet irodalom, marxizmus, ismeretterjesztő munkák. Végigolvasom jobb híján a két év alatt, még Marx tőkéjén is átrágom magam, és Pocak képes félórát nyaggatni a szekrény előtt, hogy valami jó olvasnivalót adjak, ami szerintem jó. Megpróbálkozunk Móriczcal. Beletrafáltam, tetszett neki, utána beszélgetni akar róla, és adjak újabbat, egyre nehezebb a dolog a szűkös választékból, ő becsülettel elolvassa, amit elvitt, és csak kialakul valamiféle barátság közöttünk a könyvtáros-olvasó viszony felszíne alatt. Mert én finnyásan és arisztokratikusan nem keresem,

kerülöm a tisztetek barátságát. Madárral levágunk néha egy pingpongpartit, ebben egy az ízlésünk, meg alkatilag tartozunk egy kategóriába, mi ketten nem híznak a jó koszon, a többiek mind szednek magukra, mi magas, vékony, hosszú lábú, hosszú karú figurák vagyunk, ami a pingpongban azért jó, mert a nehéz csizmában nem ugrál annyit az ember, hanem lecövekel bizonyos távolságra az asztaltól, és a hosszú végtagokkal nyúlik a labda után. Meg összekapcsol még a Beatles-mánia kettőnket, Madár megveszi a legfrissebb Yoko Ono Plastic Band nagylemezt, Lennon most ott kísérletezget, egy teljes lemezoldalon csak kiabálnak egymásnak, Yoko-Yoko, John-John. Zavarral hallgatjuk, de abban egyetértünk, Lennon elő fog még állni jobb dalokkal, ez kisiklás, zsákutca, a japán nők bizonyára tudnak valamit szexuálisan, ami most megzavarta a fejét.

Vannak még alföldi parasztfiúk, mintha egy másik országból jöttek volna, mai szóval kisgazda a világszemléletük, ami nagyon idegen nekem és a többségnek. Bőzsönyi meg Pratyti szabályosan butának tűnnek, ahogy el vannak maradva mindattól, ami a mi generációnkat meghatározza, a könnyűzenei ízléstől a sztárvilág, a példaképek, a divat ismeretéig. Nem buták, csak más szabályok, értékek szerint élnek, mintha a múltból csöppentek volna ide. Bőzsönyi büszke arra, hogy a százados parancsba adta, csak ő kaszálhat az őrs előtti területen, a kirakatban, tényleg olyanra tudja vágni, mintha géppel lenne nyírva, ő gondolzza a disznókat, és disznóvágáskor annyira vezér, és annyira fontosnak érzi magát, hogy összevész mindenkivel. Egyszer összeszólalkoznak Pratyival, a raktáros azzal sérti meg, hogy taracknak nevezi. Nem is értjük, hogyan lehet ezen ennyire fölheccelődni, de szét kell szedni őket, különben embervér folya. Közülük Guszti a más, ugyanabból az országrészből, ma úgy neveznék, ő a vállalkozó típusú kisgazda. Szereti a lovakat, beavat a terveibe, leszerelés után traktort vesz, kéterest, ha jól értettem, csak azért jegyeztem meg, mert meg akartam tudni, mi is az. Alföldi szőlőskertjük van, gépesíteni fog mindent, ez a jövője. Akkor ez számomra rendkívül maradi életfelfogásnak tűnik. Nekünk is van szőlőnk, a vidékiek többsége tart állatot, de mindenki úgy gondolkodik: legyen egy biztos munkahelyem, állásom, fizetésem, s mellette az ilyen tevékenységek hozzák a többletet. De hogy egy egzisztenciát olyan alapra építeni, amit elvihet egy jégeső? Guszti azért lett Guszti, mert kopasz korában tegező stílusban megszólított egy tisztet, az viccesre vette a többiek előtt: mi van, Gusztikám, tegeződünk? Elmesélte, rajtaragadt a Guszti.

A fiúknak legalább a fele subázik. Rácsszerű alapra műszálas fonálból nagy faliképeket készítenek. Egy toll műanyagházába behúzzák a színes fonalköteget, gyertya lángjába tartják a végét, amikor megolvad, akkor ezt a ragacsot odanyomják a rácshoz, és kétcentis magasságban egyforma hosszúságra elvágják. Az előre kirajzolt mintákon a színes fonalak nyomán kirajzolódnak a Walt Disney-figurák, labdázó gyerekek, modern giccsek. Két-három négyzetméteres darabokon dolgoznak, egy este haladnak egy tenyérnyit, aprólékos, elmélyült munka. Később a gyufaszálból épített magasfigyelő tornyok összerakása köti le a legénység egy részét, a tevékeny élethez szokott emberek pótcselekvése, hetekig, hónapokig bíbelődni valamivel, aminek ők, a befektetett idő okán is, esztétikai értéket tulajdonítanak.

Suba a subához, deklaráltan Tajti a legjobb barátom az első időszakban. Egymás mellett van az ágyunk a körletben, ő is nyolckampós, igaz, novemberi, fél év csak az együtt töltött idő, de megbecsült tagja a közösségnek. A százados a fejébe vette, hogy olcsón és látványosan megújul az őrs külső képe, Tajti kőműves, kap egy hét fölmentést a szolgálat alól, az első napon kijavítja a falat, ahol lehullott a vakolat, azután készít egy hordó sűrű folyadékot perlitből, fehér cementből meg festékből, és a végére ugyan tönkretéve a vegyvédelmi permetezőkannát, hihetetlen gyorsasággal végigpermetezi a húsnál több épületből álló őrsöt. Vakítóan fehér falak a végeredmény, mi lemoszuk gyorsan utána az ajtókról, ablakokról az odaszóródott festéket, kívülről bemázoljuk az ablakkereteket pirossal, és Golyó jelenti a kerületnek, hogy kétszázezer forint értékben felújítottuk az őrsöt, a megtakarítás százötvenezer forint. Kijönnek megnézni, meggyőző a végeredmény. Golyó a mennybe megy, Madár elkönyveli az újabb megtakarítást, Tajti kap három nap jutalomszabadságot, mindenki elégedett.

Tajtitól tanulom el a hippitakarodót. Az éjszaka bejövő járőr az őrsre belépésétől számított három percen belül az ágyában van és alszik. Ugyanígy, a szolgálata előtt öt perccel ébresztendő, és megbízhatóan, szabályosan az útvonalán van. Takarékoskodni kell az energiával. Általában nagyokat hallgatunk egymás társaságában.

A velemidős fiatalokat kinevezték kutyás járőrnek, amikor kijöttek őrsre, aminek nagyon örültek, nekik csak hatkampó a szolgálat, a fennmaradó kettőt a kutyák kiképzésére, gondozására, ápolására kell fordítaniuk. Eggyel előrébb vannak a rangsorban, Polyák a parancsnokuk, ő a kutyás tiszt. Ahogy a napirend lehetővé teszi, naponta kijelölik a kutyás ügyeletet, két órát húznak

rá, meg kell főzni a kutyakonyhán az aznapi kutyakosztot, és kisöpörni a szart a bokszból. Egy nap engem írnak ki. Csak Köcsögnek mondom el, négyszemközt, hogy szerintem ez rosszul van szabályozva, néhány ember minden napra megkapja a két kampó kedvezményt, és a nyolckampósokra is ráosztják a kutyaügyeletet. Másnap eligazításon a százados bejelenti, eztán a napirendben nem szerepel a kutyaügyeletes tevékenysége, a kutyás járőrök oldják meg maguk között, mikor ki főz, ki takarít.

A cigányfalu cigánylányai számára izgalmassá váltam. Néhány katona csak arról tud beszélni, ami a legszűkebb élményvilága, és a cigánylányok meglehetősen tájékozottak az őrs belső ügyeiben. Körém gyűlik vagy négy cigánylány a horgásztó mellett, szépek, fiatalok, merengve szimatolnak. Igaz, hogy én tanító vagyok? De-hogy, sofőr voltam civilben. Akkor itt is sofőr lennék, ne hazudjak, mondták a többiek is. Nem sikerülnek a hazugságaim, a másik falu iskolájában honvédelmi nap volt, oda engem küldött ki a százados az együttműködés jegyében, a kiskölyköknek a kezébe adtam a géppisztolyt, mind szétszedhették meg összerakhatták, életre szóló élményt nyújtottam, közben beszélgettem a kis tanítónővel, a helyi tanácselnök lányával. Fölmerült valami kis cinkos bizalmasság, inkább csak a lehetőség, a leányka csinos, de nincs idő arra, hogy igazán megismerkedhessünk, tíznaponként kijöhetnek, de, kicsi falu, azonnal elkötelezettség, komoly szándék... Nem igazán vonzó a lehetőség. Az eggyel utánunk következő generáció egyik tisztese veszi el feleségül rögtön leszerelés után, ezt éreztem meg, itt csak befutóra lehet játszani. Szóval, bárhogy alakoskodom, már le vagyok leplezve, izgatóan más világ küldötte vagyok, mint a többi katona.

Az egyik cigánylány megsúgja, hogy a barátnője szerelmes belém. Ránézek az elárult leányszóra, rokonszenves, szép, arcán, szemében az a zavar, amit ilyenkor mutatni kell, amikor lelepleződtek a legtitkosabb érzelmeink, lesüti a szemét. Egyszerűen tapasztalatlan vagyok az ösztön vezérelte egyszerűbb néprétegek szerelmi szokásaiban, nem csak abban, de itt biztos nem nyerő az a gátlásos sutaság, önérzetes tapasztalatlanság, amivel tájékozodom. A főiskolán, tanári szobákban, ahol otthon vagyok, már többszörös a női létszámfölény, de inkább engem választanak, mint én választok, ebből is teremnek kínos szituációk, mert az udvarias elhárítás nekem nem tetsző de rámenős lányok esetében félreértésekhez vezet.

Kuglis meg Mirza állítólag megdugták a juhász lányát. Itt, a zónán belül csak ez az egy juhász hajthatja a nyáját, Golyó

valamiért kivételt tesz vele, mást nem enged a területre. A felnőtt leány naponta meleg ebédet visz az apjának. Kuglis melldöngető elbeszélését ismerem, és ez merőben ellentmond az én szerelmi tapasztalataimnak. Gyakorlatilag két hatalmas erotikus étvágy találkozik a töltésen, kölcsönösen jóllaknak egymással, a leány viszi tovább az alig kihűlt ebédet, a járőr folytatja szolgálatát. Sőt Kuglis elbeszélésében az éhes atya meglepi az enyelgőket, a coitus megismétlődése esetére a vérbosszú alkalmazását helyezi kilátásba, és lekever a lánynak két pofont. Nem tudom még azt sem eldönteni, hogy a gyakorlat primitív vagy az elbeszélés. Vagy mindkettő. De nem kizárható, hogy bizonyos nők bizonyos helyzetekben hajlandók széttenni a lábukat az első arramenőnek, és annyit sem szaglásszák a hímet, mint a kutyák előtte. És a férfidicsőség legpotensebb pillanataiban sugárzik belőlünk az az erő, amely meggyengíti, lerombolja a női ellenállást, amely nem is létezik, ha létre tud jönni ez a kétszemélyes helyzet. Nem kizárt.

A bakaruha egyenlősítő, uniformizáló hatása működik, mert tanítóként és cigánylányként találkozva bizonyára egyik félnek sem jutna eszébe, hogy egymáshoz közünk lehet. A nagyszájú barátnő fogalmazza meg az őket foglalkoztató kérdést, hogy szerintem elképzelhető-e a tanító és a nyolc osztályt végzett cigánylány között valami, amit szerelemnek lehet nevezni. Nem ennyire bonyolultan, de körülírással módon, úgy kérdezte, elmennék-e a barátnőjével. Az elmenni vele ugyanaz, mint a vele lenni, egészen pontosan a szexuális aktus megnevezése, anélkül, hogy kimondanánk, néven neveznénk. Egyértelmű kifejezés, lényegre törő, mégsem durva, itt is tabuk és szabályok korlátai terelik egymás felé a vágyakat. Sejttem, de az én köreimben is csak kezdeti és irodalomtól fertőzött tapasztalatokkal rendelkezem. Most meghátrálni, tétovának mutatkozni éppoly veszélyes, mint elmenni vele, holnap ezt tárgyalja az egész örs meg a falu, biztos. Valami olyant válaszolok, az elméleti vita szintjén tartva a tárgyalást, hogy szerintem, ha két ember együtt van, akkor csak az számít, ők mit akarnak, mit gondolnak, nem számít iskolázottság, társadalmi osztály, a szerelem demokratikus. Úgy érzem, mint a népmese királyfija, jól válaszoltam, de még így is túl bonyolult vagyok. Elmegyek-e a barátnővel, igen vagy nem? És vonulunk a nádas takarásába a szerelmemmel. Teljesen tudatlanok vagyunk mindketten a másik kaszt szokásait illetően, nekem még az is megfordul a fejemben, hogy tréfa, ugratás áldozata vagyok. Zavarban vagyunk, ő bizonyára tudná, hogyan adjon le egyértelmű jelzéseket az alföldi parasztfiúk elvárható kezdeményező lépésére. Én ponto-

san tudom, hogy milyen mondatok után csókolhatnám meg azt a tanítónőt, amikor kettesben vagyunk a tanárban. Csak nem mondtam ki. Pedig már az első csók alatt a ruhán keresztül megsimogattam volna, talán, a mellét. Tapasztalatból tudom már ezeket. Szép cigánylány. A világért nem nézne rám. Az én köreimben a szemek beszélgetnek előbb. A vállára teszem a kezem, rossz, elhibázott mozdulat, azonnal tudom, mint egy atyai megnyugtató érintés. Nézz rám, mondom, de nem hajlandó. A nádason átröppen egy kíváncsi hang, Évica, minden rendben van? Évicám nem válaszol, másodperceken belül mellettünk a barátnő, vége, elrontottam. Ha ígéretesnek találja a közeledésemet, elküldi a barátnőt, úgy gondolom. És jó, hogy így alakult. Szerelmemet egy évvel később látom, akkor már férjnél van, elhízott, és hiányoznak az első fogai. Másnap Tajti jön be onnan szolgálatból, nagyon várom, fölsülés, meghátrálás vagy bénaság volt, amit műveltem. Jól jövök ki az ügyből, Évica megijedt tőlem, hogy esetleg olyasmit akarok tőle szerelem ürügyén, amit ő még sosem csinált, a tanult emberek bizonyára perverz kifinomult állatok...

Polyák jön hozzám löketbe. Tisztázatlan a viszonyunk, nagyon nem bírjuk egymást. Én jóban vagyok mindenkivel, az az összezsúgolásunk is reakció, válasz volt a részemről. Előtte diplomáciai lépést tesz, az ügyeletes, valamelyik öreg, rámszömmög, mit szólok ahhoz, hogy Polyák huszonegy húszkor. Bevett szokás, Madárral és Pocakkal egyszer nem találkoztam kint, csak mindig telefonáltak, mikor ellenőriztek. Visszaüzenek az ügyeletesnek, ha én kibírom a nyolckampót a tajgán, akkor a tisztos úr cipelje ki ide a testét, ha látni akar.

A löket eleve hátránnyal érkezik, a járőrnek rejtőzködni kell, álcáznia magát, az ellenőrzés arról jön, ahonnan a határsértőt, tilosban járókat várjuk. Még Sipi is köhécsel, dobogva jön, villant az elemlámpájával, a járőr ijedtében ráeresztheti a kutyát, ha meglepi. Vannak legendák közöttünk, de mindenki csak hallott ilyenekről, hogy a járőr megfektette a tisztet, csak a kötelességét teljesíti, amíg meg nem győződik arról, nem határsértővel van dolga. Azért nem hiszem, mert utána csak bemennek az őrsre. Polyák jön hozzám. Már egy kilométerről égeti az elemlámpát, olyan zajjal jön, mint egy gőzmozdony. Ahogy közel ér, lelassul. Vaksötét éjszaka. Ott állok a bokrok árnyékában, még hátrálok egy kicsit, már oda világít, ahol lennem kellene, megáll. Akkor szólok, ahogy kell: Állj, ki vagy! Jelszót kérek, satöbbi, s amikor túl vagyunk a formaságokon, még mindig egy helyben áll, és felnyög. Miért csinálod ezt? Mondom, nyugi, én nem csináltam semmit. De a

józan hang már nem ér el a tudatáig, kapkodva csatolja ki a derékszíjat, tolja le a nadrágot, ott helyben, a villanypózna mellett leguggol, és hangosan üríti ki belei tartalmát.

A befosat ezek szerint nem üres metafora, nem távoli párhuzam, pontos kifejezés a félelmet kísérő biológiai reakciók jelölésére. Ez az önmagát máskor keménynek és férfiasnak mutató ember éppen összeszarja magát, és ha még tíz másodpercig nem szólok hozzá, a nadrágjába csinál.

Mondom neki, gondolod lesz járőr, aki undorodás nélkül posztol a szarod mellett? Takarítsd el. Ágakat tör, és odábbkotorja. Nem fog bosszút állni, úgy látom a tüsténkedéséből, és tulajdonképpen sajnálom.

5. Őrsügyelet

Bózsönyi a legjobb ügyeletes. Ezt Madár jelentette ki, és, bár mindenki meglepődött egy kicsit, sőt el is gondolkodott, de senki nem vitatta. Huszonnégy órán át az őrsügyeletes mindennek a középpontja. A bejárat mellett az első szoba az ügyelet, mögötte a fegyverszoba, kulcsa nála, az ő fegyvere egy lelakatolt állványban az asztal mellett, mert egyben nappali őrszolgálatot is ellát, egy ablakon át az őrshez vezető útra lát, ha valaki ezen közelít, lehet határsértő is, de jóval gyakoribb és veszélyesebb, hogy az őrsöt látogató felsőbb hatalmak, parancsnokok innen érkeznek, megfelelő szabályok szerint kell fogadni őket, meg az őrs terepjárója, általában valamelyik tiszttel, mire ideér nyitva kell lennie a kapu két szárnyának, elvileg tehát el sem mozdulhat az ablak elől, de ezen kívül felel mindenért, ami az őrsön történik. Tartja a kapcsolatot a kinnlévő járőrökkel, betartatja a napirendet, kezeli a telefonközpontot, irányítja a munkákat, felel a takarítottságért, rendért. Golyó, bármiben akad meg a tekintete, ami nincs a helyén vagy éppen nincs rendjén, rögtön üvölt az ügyeletessel. Közben mindenki ott lazít, ahol csak lehet, a tisztek napközben is sokat vannak otthon, ha fentről keresik őket, úgy kell kapcsolni a lakásukat, mintha az irodából jelentkeznének, mindenkiről tudni kell, mennyire marad megbízhatóan a szolgálati helyén, a rábízott külső munkát, belső takarítást mennyire végzi lelkiismeretesen...

Kilencven százalékban a tisztek távollétében zajlik az életünk a szolgálati és a határőrizeti szabályzat előírásainak kényelmes felülírásával, és mindenért az ügyeletes felel, ha történne valami. Ráadásul szinte semmiben nem dönthet, a legjelentéktelenebb eseményt is jelentenie kell a parancsnoknak. Ha jelent, bemártja a bajtársát, ha nem jelent, övé a felelősség. Golyó nagyon gyakran lebarmolja az ügyeletest, éppen azért, mert tudja az összes stiklit, ha az ő váratlanságaira nem jól reagál az ügyeletes, akkor mit várhat tőle egy kerületparancsnoki löket esetén? Általában öt ember látja el váltásban az őrsügyeletes feladatát, középidős és öreg katonák, akik a leszolgált idő szerint tekintélyek a többség előtt, és volt idejük megismerni azokat a szabályokat és döntési helyzeteket, amelyekben bukni lehet. Bármikor adódhatnak váratlan helyzetek, a cigánylányok visznek egy üveg piát a járőrnek, az megissza a felét, ha normális, a másik felét behozza a barátjának,

ha felelőtlen, benyakalja az egészet és tántorogva jön be. Az ügyeletesnek kötelessége ellenőrizni a kimenő és beérkező járőrt. Mindenki hülyesége rajta csapódik le. Minden kilépő katonánál hatvan darab éleslőszer van, az éjszakásoknál még világító rakéták, az ügyeletes csak nyitja a fegyverszoba ajtaját, a járőr benn elpakol. Csak teljes bizalommal működik a rendszer, mert egyetlen elveszett skulóért hadravágják az ügyeletest. Előfordul az álmos éjszakában, hogy a töltőpadon függőlegesre állított fegyverből kiröppen egy rövid sorozat, Madár bambult el, az őrsön mindenki felébred, a századoséknál nem gyullad villany, de reggel ellenőrzi a fegyverszobát. Legtöbbünknek van valahol kinn elrejtve két-három lőszerünk, az éjszakai lövészen lehetett a csizmába csúsztatni kitárazáskor, ilyen esetekre. Meg jár ide egy vadász, biztat bennünket, ha vaddisznót látunk, lőjük le, egy telefon, s ő jön érte, de egyikünk se meri megtenni.

Bőzsönyi novemberi. Alföldi parasztgyerek, kicsi, fürge, vigyorgós, élete legnagyobb kalandja a katonaság, vidám kék szemekkel bámul a világba, az öregek szerint úgy könyörögte ki magának az ügyeletességet a századosnál. Legyen, mondta Golyó, egyszer megpróbálhatja. És Bőzsönyinek ez hiányzott még az életéből, a parancsolás, a mások akarata felett való uralkodás, és jó ügyeletes lett. Utánozza a számára egyetlen ismert mintát, kis Golyóként végigüvölti a szolgálatát, zeng az őrs, a fiatalokat csak te, kopasznak szólítja, parancsol, követel, kiabál, fenyegetőzik, olyan hangerővel, hogy a szomszédos tiszti lakásokba is áthallatszik, a tisztfeleségek is fölfigyelnek, hogy, na, megint Bőzsönyi az ügyeletes. A tisztességek barátságos, de a nála fiatalabbaknak parancsol, kicsit visszafogottabban. A többség kibírhatatlannak tartja, de tény, bevált, és ismerős hatalmi eszközökkel tartja azt a rendet, amit elvár a százados. Az öregkatonák végtelen nyugalommal látják el a szolgálatot, Bőzsönyi kibírhatatlan.

Én nem hiszem, hogy szükség van az üvöltözésre, mondom Madárnak. Minek azzal kiabálni, aki mozdul a szép szóra is.

Golyó napi eligazításai 16 órakor. Egyszer szórakoztató műsor, máskor terror, elnyomás, bosszúállás. Kitárgyalja a nap eseményeit, kérdez, és válaszolni kell a többiek előtt. A többség számára ezek a hangulati váltások, fenyegetések, büntetések és dicsérek jelölik ki a fontos és a mellékes közötti határt. Megtámadják az őrsöt, tegyük fel. Kik támadják meg az őrsöt? A kérdezett tisztessék nem mondanak hülyeségeket, de Golyó mondanivalójuk felénél leinti őket. Méghogy a szomszédos állam hadüzenet nélkül! Ugyan! Ellenforradalmi csapatok. Ugyan! (Október közepén azért gyako-

roltatták velünk a tömegoszlató ék fölállítását, meg a két tűzparancsot, ami akkor hangzik el, ha tüntető tömeggel állunk szemben, mégiscsak a belügyminiszter a parancsnokunk, első parancs: cél a fej, tűz, akkor a tömeg fölé kell lőni, ha nem állnak meg, akkor: cél a láb, tűz, és el kell kaszálni az első sort. Nem merem megkérdezni, hogy kik lehetnek ott szemben velünk.) Engem kérdez, mondom a legvalószínűbbet: kalandvágyó fiatalok szereznek egy-két fegyvert, az apuka vadászpuskáját, esetleg meglesnek egy járőrt, és így, gyengén felfegyverkezve megtámadnak egy őrsöt, amelyet kifigyeltek, nagyjából tudják, kis létszámú állomány tartózkodik benn, és bíznak a meglepetés erejében. Tetszik a válaszem.

Valahol máshol elkövetett botlás után kerül az őrsre Tyutyi. Őrvezető, vidám figura, kétbalkezes és esetlen, mind hamar megszeretjük. Már a megjelenése, a beszéde, azért lett Tyutyi, mert nem tudja kimondani a ty-t, helyette cs hangzik. Szerencsétlenségére az anyját Kajdity Máriának hívják. Madár meséli este, be kellett írni az adatait, és az anyád neve kérdésre azt válaszolta tagoltan, Kajdics, té ipszilonnal a végén. Madár végül leíratta vele. Másnap keresi az udvaron a szivaccsút. És a Gusztinál fogyasztott Jaffa-fröccsre mutatva, ő is kér egy dzsefit. Egyből Tyutyi lett, nem haragszik, mert telefonról is úgy jelentkezik be, Csucsi vagyok a kettesről. Első eltávjáról jön vissza, és stoppol az út szélén, ami szigorúan tilos, ráadásul az őrs autója fékez mellette, benne Golyó. Tyutyi halálra váltan rezzen össze az első üvöltésre, a kocsiban barátságos volt a százados, nem is számított ilyen retorzióra. Mind tudjuk, hogy ez mindenkinek szól a következő eltávozásokra, mert az elhárítás is fölvehette volna, akik civil rendszámmal cirkálnak a határ közelében, és a mélységben szűrik meg a határ felé közlekedőket. Akkor nem csak a katona bukik, hanem a parancsnoka is, aki nem megfelelőképpen igazította el. Elvileg a tisztetek függelék- és fegyelemsértései nem az állomány előtt tárgyalandók, de Golyó ilyenkor fütyül a szabályzatra. Tyutyi feszes vigyázzban, szinte egész testében remegve próbálja jelenteni, hogy ő nem is stoppolt, csupán baccsogott az út szélén. Rövid pillanatig mind készletetést érzünk egy nagy röhögésre, de Golyó újabbat üvölt. És mi volt a kezében?! A másik szabályt mindenképpen megszegte, amely szerint a katona nem vihet kulturálatlan csomagot, egy reklámzacskóra való süteményt küldött az édesanyja nekünk, már meg is ettük. A századost láthatóan földühítette a konok tagadás, tíz centiméterre üvölt a katona arcától. Tyutyi elhaló hangon: jelentem, szacsor. És a vérfürdős feszültség egy pillanat alatt

hatalmas röhögésben szakad ki belőlünk. Nem tudjuk abbahagyni. A százados néz egy darabig, aztán velünk röhög.

Háromnegyed négykor szól Bogács, öltözzek át új gyakorlóba. Abszolút naiv vagyok. Te leszel az ügyeletes, azért. Kopasz vagyok, a rendszer logikája szerint a mi generációnk novembertől kezd őrügyeletet adni, amikor már két nálunk fiatalabb csapat is lesz az őrön. Elismerés ez Golyó részéről, vagy próba, amin kiderülhet az alkalmatlanságom. Annyira nem számoltam ezzel a lehetőséggel, hogy meg kell kérnem Bogácsot, tanítson meg a telefonközpont kezelésére. Átöltözni azért kell, mert különben agyonmosott, kopott zsávolgyban dolgozunk, járunk tajgázni, de az őrügyeletesnek úgy kell kinéznie, ahogy a szabályzatban le van rajzolva. Elvileg az eligazításon tudja meg mindenki a következő napi programját, de Golyó néha egy óra hosszát is elhúzza, és tizenhétkor pontban át kell venni a szolgálatot.

Alig vagyok egy hónapja az őrön, és adom első őrügyeletesi szolgálatom. Tizenhét óra a polgári életben inkább a munkanap végét jelenti, a határőrizeti nap kezdődik, a tisztek hazamennek, de éppen ezért nagyobb az ügyeletes felelőssége. Az újak bejáratását általában komolyan veszi Golyó, sokat cirkuszol velük az első szolgálataik idején. Az este mégis nyugodtan telik el, nem jön be, nem is telefonál, bizonyára rendben van a házaseletük éppen. Indítom a járőröket, fogadom a beérkezőket, nyolckor kirakom a baktort, onnan kezdve nyugtom van, csak a telefoncsörgésre kell rohannom végig a hosszú folyosón. Akár tévézhetnék is a legszélső székre leülve, de inkább előreviszem a naposasztalhoz az újságokat, olvasgatok. Éjfélíg lassan elcsöndesül az őr, akkor váltom a baktereket, és hajnali négyig alhatok az asztalra borulva. Háromnegyed négykor ébredek, fölteszek egy kávé, beengedem a baktort, még leküldöm, hozza föl a járőrök kutyáját, amikor elkezdi csorogni a kávé, elszaladok ébreszteni a két hajnali járőrt, összepakolom a felszerelésüket, kitöltök nekik is egy kávé, kavargatom a magamét, amíg odaérnek, együtt ásítozunk, kávézunk, cigarettázunk. Pontban négykor kilépnek a kapun. Hatig tengek, lengek, takarítok. Nyugodalmasan elvégezhető két óra alatt az őr kipucolása, fölmosás, söprés, de még kezdő vagyok, nagyon izgat, nem történik-e valami, amit az ablakból észre kellene vennem, gyakran előrerohanok, kinézek az üres útra, utána öt percig nyugodtabban rángatom a felmosórongyot. Az őr előtt fölsöpröm a járdákat, kigereblyézem a nyomsáv homokozót, kiürítem a szeméttartókat, kiveretem a sarat a csizmamosóból, tempós, nyugodt munkával két óra múltán ragyog az őr. Nem ragyog, ez túlzás,

inkább fönntartom a rend látszatát. Péntekenként van körletszemle, akkor nagytakarítás mindenütt, a többi napokon az ügyeletes rendet csinál. Hat-félhétkor ébrednek a felmentettek, szakács, gépkocsivezető, lovász, nem is kell szólni nekik, maguktól tudják, mire a parancsnok bejön, addigra nekik készen kell lenniük nem csak magukkal, hanem a feladatukkal is. A százados gyakran bejön már hétkor. Kajtár előáll a terepjáróval, a gyerekeket iskolába kell vinni, leggyakrabban Madár a gékápéká, azaz gépkocsi-parancsnok, mert mindig van valami, amit a kisváros boltjában be kell szerezni az őrs életéhez. Most kiküldetésbe megy a százados, viszi a géppuskás tisztest, valamelyik őrsre összerántották őket továbbképzésre. Golyó csak kiadja a parancsot, távollétében a kerítés tövét tisztíttassam meg a gaztól. Azzal elporzik a gépkocsi, első ügyeletes szolgálatom könnyebbnek ígérkezik az átlagosnál. Alig érnek a szomszédos őrsre, már telefonál. Kapálja-e a legénység a kerítés tövét? Jelentem neki, hogy nem. Mi az, hogy nem?! Üvölt egy sort a telefonba, hogy mit adott ő nekem parancsba, és mit képzelek én. Nyugodtan és a lehető legésszerűbben azt válaszolom, hogy a falon lógó napirend szerint pillanatnyilag egyetlen ember sincs, akit dolgoztathatnék. Tovább üvölt, ha visszatér, az lesz az első, hogy megnézi a kerítést meg a napirendet, lusta, bűnöző banda az egész, csak azt várják, hogy ő kitegye a lábát. Kilenckor kel Kuglis, fél tízig nem zaklatom, öreg katona, akkor mondom neki, hogy a kerítés tövét kell kapálni, ez a százados parancsa. Tudod te, hogy nekem 65 centim van vissza? Tudom. A százados már kétszer telefonált, és mindeddig azt jelentettem neki, hogy a napirend szerint nincs szabad ember. Ha megint telefonál, akkor már nem mondhatom. Kuglis látványosan üldögél még egy ideig a büfé előtt, kavargatja a kávéját, neki egy kopasz ne parancsolgasson. Cseng a telefon, a százados. Na, kapálják már a kerítést? Jelentem, egyedül Kuglis határőr... Kuglis megjelenik az ajtókeretben... egyedül ő dolgozik egyelőre, a többiek, ahogy kelnek, beállítom őket. És milyen szélességben kapálják föl a földet? Mondom, hogy mindkét oldalon egy kapányi szélességben. Megint üvölt annyira, hogy Kuglis is hallja, hát nem azt adtam parancsba, hogy mindkét oldalon negyven centiméter szélességben kapálják föl a talajt?! Jelentem, nem. Azt mondta százados elvtárs, egy kapanyom szélességben. Megint üvölt. Maga szerint hány centiméter széles egy kapa? Szerintem huszonöt. Na akkor negyven centiméter, és le fogom mérni! Maga csak hajtsa végre, ne pedig értelmezze a parancsaimat! Megértette? Kuglis még

megnyugtat, hogy minden ügyeletest így járat be az öreg, és elballag egy kapáért.

Bogács meséli másnap, hogy a telefonálások alatt szemben állt a századossal, és az hunyorgott, csippentett a szemével, mint aki éppen jó viccet csinál. Nagyjából én is tudom, mire megy ki a játék, de azt is, a kerítést ki kell kapálni. Délben vagy tízen ülnek az ebédlőben, javarészt tisztések. Kuglis elküldött ebédelni, majd ő üldögél a helyemen húsz percet, legyen nyugodt, ebédeljek meg kényelmesen. Most fordul a jövőm ezen az őrsön. Madár és Pocak asztalához ülök, eddig kerültem a társaságukat, valahol ők is benne vannak ebben a mai kipróbálásomban, az is lehet, ők javasolták a parancsnoknak. Szívat a Golyó? kérdezi Madár. Én elvből nem panaszkodom, számítottam erre, de nagyon fancsali lehet a képem. A napirend meg a kopasz státusom szerint még két embert tudok beállítani a kerítés tövébe, az összes többi felmentett meg tisztos, talán a fele elkészül annak, amit parancsba kaptam. Leszarom az egészséget, mondom nagyvonalúan. Sokkal egyszerűbb lenne a kopottra cserélni a zsávolyt, odaültetni valamelyiket az asztalhoz, és kapálni a kerítés tövét. Ez a jövőm. De már régen összebeszéltek, ebéd után tíz ember negyven perc alatt végigkapálja, talicskával elhordja a gazat, fölgereblyézi a kétszer negyven centiméteres csíkot, a raktáros, a lovász, az őrsellátó, a kiszitkár, Kuglis is sokkal serényebben mozog, utána Madár ötletére az összes kerítés tövét megszórják a leselejtezett poroltókból, amitől rövid távon szépen kipusztul a fű, és olyan lendülettel, örömmel dolgoznak, hogy szinte csak jó móka az egész, Bőzsönyi gereblyéz, pedig fél óra múlva szolgálatba kell mennie, még Köcsög is kiszalad egy percre, megnézni az állást.

Amikor belerázódtam már az ügyeletekbe, fölvetődik, hogy ugyan Guszti csak négykampós, de sokat van az istállóban, meg a szolgálatai idején sem lehet hozzájutni dzsefihez, cigihez, csokoládéhoz, kellene még egy kantinos. Az én nevem vetődik föl. Nyolc-kampóst választani, hárítom el, olyan kell, aki mindig itt van. Ugyan, mondják, nem kell a púder, minden harmadik napon ügyeletos vagy, egyen egész nap benn vagy, csupán egyszer vagy kinn nappal! Egyetlen ismétlődésből felfedezik a rendszert. És jó kantinos vagyok. Bárki jöhet az ügyeletem idején, ha addig odaül az asztalomhoz, én szívesen kiszolgállok, csak legyen valaki a telefon közelében, és nézzen ki az útra. A büfénél nem vagyok görcsös, mint Guszti, azzal fenyegetnek a hivatalosságok folyton, hogy a katona nem nyerészkedik a bajtársain, azaz a kantine áru- és pénzürtéke mindenkor ezer forint. Bármikor a nyakamba eshet egy

ellenőrzés, és ha többletet találnak a rovarcsnál, akkor meghurcolnak. Kicsiny hasznunk csupán a dzsefin és a kávéban van, de ez elég arra, hogy a két büfé korlátlan fogyasztását fedezze, sőt a cigarettám is kijön belőle. Guszti jegyzetel, mindig tisztában akar azzal lenni, hogyan is áll az ezer forint, én zsebre vágom a pénzt, nyugodtan elképzelem, hogy ellenőrzést kapok, és akkor hiány van a kasszában, eljátszom a balekot, aki naivan megbízik a társaiban, és nagyvonalúan bedobja a hiányzó egy-kétszáz forintot a zsoldjából.

Egyszer jött ilyenféle politikai tiszt, azzal kezdte, hogy rendelt nálam egy pohár szódavizet, a mennyibe kerül kérdésre azt mondtam, tekintse az őrs ajándékának, amin rendesen bepörgött, majd kifizette az ötven fillért, amit kapásból megszabtam, mert senki nem fogyasztott az őrsön szódavizet. Teljes rovarcs, valami húsz forint hibáztat az ezerből, ebbe nem tudott belekötni, a plusz, a nyereszkeskedés az ősbűn a szocializmusban, a balekság bocsánatos. A zsebemben csörgő maréknyi apróból kiegészítem a büfé kasszáját. Akkor, már a nekem szóló bosszúállás következik, addig szimatol a klubban, ameddig fölfedezi a rádió, hogy az üveglapra be van karcolva a Szabad Európa hullámhossza. Olyan üvöltözés, hogy beleremeg az őrs, előjön Golyó. Neki is följobbvalója, előljárója az alezredes. Abszurd színdarabba illő párbeszéd, nem akarom elhinni, hogy megint rám vadászik valaki (Bárky őrnagy küldte?), túl valószínűtlen, túl primitív, túl átlátszó. Pedig erről van szó. Megint nem kapcsolt be bennem a riasztókészülék, abszolút biztosnak érzem magam ezen az őrsön, mindenki, vagy – pontosabban – a mértékadó többség, becsül, egyetlen buktát leszámítva, amit büntetés nélkül megúsztam, jól végzem a dolgom, példásan, és most megint rajtam a szimatoló, bűnkereső, koncepciózus bekerítő szándék. Golyó azonnal fölismeri a helyzetet. A két tiszt párbeszédéből néhány félreértés után kiderül, hogy felelősségi köröm csupán a büfére korlátozódik, a rádióhoz és a klub egészéhez annyi közöm van, mint bármelyik közlegénynek az őrsön. (Ez nem igaz, a klub könyvtárostul, kantineostul, mindenestül rám van terhelve leltárilag, ha a tiszt belenéz a dokumentumokba, mindketten buktunk.) Az ales még megjegyzi, hogy eléggé koszos az ügyeletesi karszalagom. A Szabad Európás karcolás az üveglapon, úgy látszik, nem is rendszerellenes, pedig öt perccel ezelőtt még a sötétben megbúvó reakciós törekvések fényes bizonyítékként említődött.

A százados csak eligazításra ér haza első ügyeletem utolsó órájában, én az ügyelet szoba ajtajából hallgatom a gyors és

rövid, pattogó parancsokat, a mai ügyeletes személye, tevékenysége szóba se kerül, talán nem is látta a kerítés tövén barnálló csíkokat. És soha többé nem kellett kikapálnunk a kerítés tövét. És ezután háromnaponként én vagyok az ügyeletes. Ez éjszakai szolgálatnak számít, utána kapok egy nappalit, következik egy tizenhat-huszonnégyes nyolckampó, és megint ügyelet. Meg lehet szokni.

6. Balcsati

Ide csak kigyalogolunk. A szomszédos őrök egy járőre folyamatosan őrzi, műút vezet a faluból egyenesen a Dráva partjáiig, amikor nem volt itt országhatár, akkor komp járt a két part között. Négykampós szolgálat, végig menni kell, a második év nyarán megépül a nyomsáv, kegyetlen találmány, reggel, este végigmegy a járőr mellette, és nézi a kilenc-tíz méter széles fölszántott, simára boronált földcsíkot, nem halad-e át rajta emberi nyom. Egyszerűen nem merünk bűnözni, minden nyomról megállapítható, mikor került oda, és a szolgálati naplóból kikereshető, ki ment el mellette úgy, hogy nem vette észre.

Az első nyáron egy műszaki egység telepedik meg nálunk három hétre, vagy negyven fő, a határjeleket újítják föl. Van közöttük motorcsónakos, traktorvezető, motorfűrész-kezelő, kiszabadítják a határköveket a rájuk nőtt bozótból, a másik oldalon a jugoszláv fél ugyanezt végzi, a Dráva mossa a partokat, szigeteket épít, a határvonal elvileg mozdulatlan, ezért folyamatosan egyeztet a két fél, megállapodnak a képzeletbeli vonal helyéről. A műszakiak korán kelnek, hatkor már kinn vannak a terepen, délig dolgoznak, megebédelnek, és délutánra szerveznek nekik színházlátogatást, strandot, városnézést, sőt még sörözni is elviszik őket a sörgyár meglátogatása címén. Sipi provokál bennünket a politikai foglalkozáson: nincs jobb dolguk a műszakiaknak, mint nekünk. Durván és könnyörtelenül röhögünk. Sipi a kerületi sporttishti állásra pályázik, hamarosan elmegy, de előtte gyakoribbá válnak a sportfoglalkozások. Valamilyen keleti önvédelmi sporttal ismerkedett meg a hadnagyunk, abból tart bemutatót a fűvön, tiszta örültségnek tűnnek a karate- és dzsúdó-mozdulatok, és hatalmas üvöltéssel kíséri az imitált ütéseket, az ellenfelet ezzel is meg kell félemlíteni. A kicsike ember, éppen mert félelmeteset alakít, nagyon nevetéses. Azután kiállítja Rumcájszt, Köcsögék leszerelése után ő az egyik szakács, hatalmas, majd kétméteres szelíd emberhegy, mutassa be a tanultakat. A medveméretű fiú bemutatja a mozdulatokat, és olyan visító, éles fejhangon sikerül utánoznia a rémületkeltő ordításokat, hogy hempergünk a fűvön a röhögéstől. Tulajdonképpen a hadnagyot nevetjük ki.

A politikai foglalkozások is ellaposodtak, ez a belső feszültségeket gyógyító beszélgetés is abszolút rosszul kezeli a felmerült

gondokat. Mondja Sipi, hogy ezek végigdolgoznak egy műszakot kemény fizikai munkával, utána jár nekik egy kis szórakozás, ehhez képest a járőr csak sétál a jó levegőn, a szabályzat szerint napi egy órában van meghatározva a fizikai munka mennyisége, amit az őrsön végeznie kell, nekünk van jobb dolgunk. Már nagy a pofám, én válaszolok meg: a szakácsunknak háromszor annyit kell dolgoznia, mi takarítunk plusz negyven fő után, az ügyeletesnek tízszer annyi telefont, üzenetet kell fogadnia, átadnia, a bakterünk őrzi az ő álmukat is, két perc alatt megvásárolják a büfé egész árukészletét, úgy kell eldugnom néhány doboz cigarettát, hogy nekünk legyen, közben egy fűszálat nem tesznek odébb az udvaron... Még aznap tárgyalások kezdődnek, másnap bennmarad egy a műszakiak közül, takarítani, konyhán kisegíteni. Én vagyok az ügyeletes, végigtakarítatom a fiúval az egész őrsöt, utána krumplit pucol a konyhán, fölfejleszthetem kétezer forintba a kantint, és Gusztival, senkinek nem mondjuk, napi egy százas tiszta haszon kitermelődik mindkettőnknek. Nincs feszültség, kicsit irigyeljük a napbarnított fiúkat, még azt is elérjük, hogy ők adják az egyik baktert, amíg itt vannak.

Június végén hívat a százados, komoly lemaradások vannak a szabadságolásokkal, megfelelne-e nekem, hogy júliusban kiadja az első éves szabimat. Nem bánom, de jólesik, hogy megkérdezett. Tíz nap strand és könyvtár és otthon. Előveszem a főiskolás jegyzeteimet, hogy végül is beiratkozhatnak a következő tanévre. Az ügyeletek alatt szabad óráim vannak, a fiókban tarthatnám a könyveket, a nappali szolgálatokra kivinnék mindig pár oldal orosz szöszedetet, és memorizálnám, föl tudnék készülni a vizsgákra. A századosnak nincs kifogása, ősszel beiratkozom, a konzultációkat kihagyom, a havi három nap másra kell.

De igazából nem tudok tanulni. Valójában soha nem tanultam, amit ezen a címen művelek, az inkább szórakozás, körülrakom magam könyvekkel, jegyzetekkel, beleolvasok ebbe, abba, megszerzem az ajánlott irodalomból azt, ami fölkellette az érdeklődésemet, kielégítem szellemi igényeimet, esszét írok valamelyik kérdésről, ami megérintett, és közben valahogy megmarad annyi az emlékezetemben, amennyiből simán teljesítem a követelményeket. Anyám szörnyülködött az első féléves jegyzeteim láttán, a sok szöveggyűjtemény és gyakorlókönyv, némelyik négy évre szól, akkora oszlopot képezett, mint én magam, ő még arra emlékszik, hogy az olvasókönyv leckéit annak idején szó szerint bebifláztatták velük, nővéremmel végigtanulta az általános iskolát, és meglepően jól megjegyzett mindent, tájékozott a történelemben, kémiában,

fizikában, vázolni tudja Dél-Amerika földrajzát, és az adatszerűen megjegyző memória számára képtelenül sok, amit egy tanári diplomához meg kell tanulni. Az őrön nem tudok tanulni, hiányzik az elmélyüléshez szükséges magány. Mindig ott egy könyv a naposasztalon, a tisztek meg a többiek bele-belelapoznak, hogy te ez végig oroszul van, micsoda marhaságok. De bízom abban, hogy katonaruhában megyek vizsgázni, ha jóindulatúak, akkor eljártsszuk, hogy minimálisan teljesítettem a követelményeket.

Az első vizsga magyar irodalom, Madáchot húzom, annyira szeretem, hogy a vizsgáztató hölgygel, rokon lélek, olyan tudományos bensőségesen beszélgetünk néhány mondat után a dráma-költőről, mint egy közös ismerősről. Hatalmas ötöst kapok. Még délelőtt hazaérek, csak a határőrizeti nap kezdetére kell visszatérnem az őrre. Apámnak dicsekszem szerényen, csak ötös. Akkor szaladj gyorsan anyád után, épp most indult el a kórházba, biztos nagy örömet szerzel neki. Futok, két perc múlva utolérem. Anyám úgy mosolyog, mint aki tudja, emlékszik rá, az édesanyáknak örülniük kell gyermekük sikerének. Furcsa valahogy, ahogy állunk az utcán, halálos beteg, de nekem ők még halhatatlanok.

Az orosz vizsgáktól félek, az idegen nyelven megszólalás erős gátlás alatt van egész életemben, hogy nem azt mondom, amit akarok, és sokkal primitívebb módon vagyok kénytelen kommunikálni, mint azt magamtól megkövetelném. Vizsgák előtt a lányokkal komolyan felkészültünk a folyosón, ők pont ellenkező előjellel vannak bajban, tudnak fecsegni hosszasan semmit mondván, de nem olvasták Karamzint, nincs egy árva gondolatuk róla, nekem meg Tolsztojról olyan bonyodalmas mondanivalóm van, hogy az anyanyelvemen is nehéz összehozni. Én nekik mondok néhány erős állítást a szerzőkről, amit kapásból át tudnak tenni oroszra, én meg ellem, milyen biztonsággal használnak másfél tucatnyi közhelyet és fordulatot az élőbeszéd folyamatosságának látszatához. Talán egy lexika vizsgát is teljesítettem elégségesre, nem vagyok biztos benne.

A magyar nyelvészen buktam el. Szigorlat volt, öt félév anyaga, bizottság, mindegyik tagjánál vizsgáztam már sikeresen, és a katonaruhám a bevezető beszélgetés tárgya, az elnök megkérdezi, neki sikerült elkerülnie a katonai szolgálatot, hogy nagyon szörnyű-e. Mondom, ki lehet bírni, csak nincs annyi ideje az embernek készülni, amennyi az igénye lenne. Bele is húztam valami felsorolásos rendszerbe, nincs szerencsém, nem áll össze a papíromon, a feleletemben se. Jöjjenek még egyszer. Rendeselek, nem írják be az elégtelent, nem marad nyoma a bukásnak, nem kell

illetéket fizetni, pusmognak még egymás között, de csak ez a vég-eredmény. Hamar föladtam, nem rugaszkodtam neki még egyszer.

A júniusiak az első leszerelők. Én vagyok az ügyeletes, már reggel civilbe öltöznek, üldögélnek farmerben, pólóban a lépcsőn, várjuk a teherautót, ami elviszi őket. Leszerelések előtt mindig erős összetartást hirdetnek, nincs szabadságot, se eltávozás, valami ősi babona lehet, hogy meg kell előzni a rendbontást, ne várják haveri társaságok a civil életbe kilépőt, ők természetesen bandában maradnak estig, berúgnak együtt, kiélvezik, hogy senki nem szólhat ezért rájuk. Köcsög, Kuglis, meg még hárman, csendesek, mintha nem is ők lennének ebben a civil ruhában, mi is, ők is őszintén sajnáljuk, hogy el kell innen menniük. Voltak nagy bolondulások, Köcsögöt egyszer vadnyugati módon, ahogy a filmekben szokás, megkergettük, ajtón ki, ablakon be, borult, dőlt, törött minden, ami az utunkba került, végül hatalmas túlerővel bekerítettük, megkötöztük, rituálisan meglincseltük. Utána egy órát reparáltuk a berendezést, szerencse, hogy Madár tud üvegezni, van is a raktárban néhány tábla... Megérkezik a teherautó, leugrik öt bamba képű kopasz, és felkapaszkodnak a civilek. Kuglis kezét fog mindannyiunkkal, a hadnagynak látványosan nem nyújtja a kezét.

Van köztünk egy Molnár nevű, amikor idekerült, akkor viccesen hátba vagdosott mindenkit, na, mi van kapanyak fölkiáltással. Másnapra ő volt a Kapanyak, későbbiekben csak Kapa. Az újak közt van még egy Molnár, na, te leszel a Kiskapa. Ilyenféle módon hamar befogadjuk az újakat, kicsit magunkat látjuk bennük három-négy hónappal ezelőtt, nem akarják hinni azt a fajta szabadabb légkört, ami itt honos. Egy hét alatt betanítjuk őket, két szakács is van közöttük, egyik bányász volt Komlón, Nyári Mikulás a továbbiakban, és Rumcájsz, aki pincérkedett civilben. Piás is szakács a novemberiek közül, most ők az öregek, és Köcsög szabadnapjain ő volt a felmentett, ő főzött. Nagyon hiányzik mindenkinek Köcsög, nem is a főztje, hanem, hogy annyira természetesen volt szakács, örült, ha ízlett nekünk a főztje, és mindenkinek tudta az ízlését, mindenki személyre szabott adagot kapott, a százados is nagyon szereti a hasát, be-bejárt ellenőrizni a konyhára. Ez most megszűnt, tíznapos váltásban tanulnak bele az újak, Golyó sokat ordít, de akkor sem olyan a konyha, mint Köcsög idejében volt.

A nyár kellemes az őrön. Egy szál gatyára vesszük az álcaruhát, és mindenki mozgósítja a rokonságát, a szúnyogok távoltartására csak az amerikai gyártmányú Johnson spray alkalmas. Kapunk ellátmányként valami hazai gyártásút, de bűdös is, és a szúnyogokat sem riasztja.

Az újakkal érkezik egy új ízlés, egy másfajta hang, előtérbe kerül a szex témája. Eddig is szókimondóak voltunk, szinte mindenki levelez egy-két szívyszerelmével, sőt Rontó Áрпи valódi szerelmi drámát él át, összeveszett a szüleivel a választottja miatt, tizenhét éves csitri a szomszédból, a szülők jobb családot, előkelőbb, iskolázottabb partit szeretnének, ők kitartanak egymás mellett, és az egész őrs tudja, hogy ha pirossal címezve érkezik Árpinak a levél, akkor föllélegzés van, megjött a mestije a kisbarátnőnek. Végül a szülők fáradnak ki, áldásukat adják a szerelemre, Áрпи eltávról visszajövet elémcsap ezer forintot, megveszi a kantint, mindenki az ő vendége, az orvos apuka kitömte pénzzel a kibékülés alkalmából. Az újak éhesek az élvezetre, és, ha nem művelhetik, hát beszélni akarnak róla. Nyári Mikulásnak a legnagyobb a hangja, nős, és eltávokon nem csak az asszonyt, hanem az anyósát is lekezezi, a mi fogalmaink szerint igencsak vénasszony kétnaponta erotikusan emlékező leveleket ír a vejének, Mikulás széles közönség előtt hangosan felolvassa a behatolásokat és gyengéd öleléseket fölidéző szoftpornót. És túl gyorsan tanulnak, már bátrabbak, mint az öregek, Bogácsnak könyörögnek, írja ki őket a cigányfalu alá, ott nők vannak. Szakirodalmat hordanak össze, és senki nem ismeri az őrsön a petting szót, mint kiderül. Csak én. Hogyan szerezzünk tekintélyt egy férfiközösségben. Hosszú ideig folyamatos a jelentésbővülés, minden olyan tevékenység pettingnek minősül, amit csak tessék-lássék módon intézett el a megbízott, a gyengére sikeredett ebédetől az új sofőrfiú autóvezetéséig, mert igencsak ugrál, lefullad, rángatózik a kocsi, amikor ő vezeti. Seresnek hívják, Sörös lett belőle, és a fapofát adja. Nem kell semmivel törődni, legfontosabb a belső nyugalom, még a leszart szar is le van szarva. Két hónap múlva leszerelik, kilyukadt a gyomra. Mégis, a fiatalok valahogy túl bátrak, túl gyorsan tanulnak, túl nagy a pofájuk, túlságosan átalakították itt az életet.

És a legbambább, szegény Kiskapa esik áldozatául a rend helyreállításának. Megint csak ügyeletes voltam, ő ment ki tejért. A faluba kell kimenni biciklivel, s a tejcsarnokból elhozni tíz litert egy kannában. Azért a géppisztolyt vinni kell, a határsávban bármi megtörténhet, akár összefuthat egy határsértővel, és nem tud intézkedni. Mondja nekem, hogy becsap a kocsmában egy korsó sört. Az öregek is így csinálják, sőt jobb napjain a századostól engedélyt lehet rá kérni, de szigorúan egy korsó, mondja Golyó, meg fogom kérdezni a kocsmárost. Én nem tudok róla, mondom Kiskapának. Fél óra alatt megjárható oda-vissza kerékpárral az út,

már két órája kiment Kiskapa. Akkor fölemelem a telefont, jelentem a századosnak, hogy a tejért kiküldött járőr nem tért vissza az őrsre, nem tudom, mi lehet vele. Fegyvert vitt-e magával, kérdezi Golyó. Igen. Akkor Kajtár álljon elő, öt perc múlva ott vagyok. Előgurul a Rajgaz, amikor feltűnik az úton a biciklis Kiskapa, teker erősen, a fejét lesunyja, érzi, nem jó, hogy a százados fogadja a kapuban. Sorakozzon föl az állomány! Molnár határőr! Parancs! Lépjen ki! Leheljen rám! Mit fogyasztott? Kiskapa arcán olyan mértékű rettegés, amilyen a halálra ítéltékén, és Golyó belead apait, anyait, amíg bírja szusszal. A katona, fegyverrel a vállán, bemegy a kocsmába, és sört zabál! A márciusiak most találkoznak először a nagyáriával, mindbe beleköltözik a rémület. A tiráda visszatérő motívuma a 'sört zabál' képtelen képszerűsége, a végén kap Kiskapa egy hónap laktanya-fogságot. Nem nagy büntetés, mindannyian úgy élünk itt, mint fogságban, nincs hová menni, ha mehetnénk is, mindössze ebben a hónapban nem mehet haza, itt tölti a három szabad napját. A kopaszok összegyűlnek a klubban, és kitárgyalják, hogy én aljas módon viselkedtem, mégiscsak földobtam, beárultam egy sorstársamat. Nem érdekel a nyomoruk. Még eltelik egy-két nap, Kiskapa megírja haza első kétségbeesésében, hogy bizony keményen megfenyítették, ne is számítsanak arra, hogy a következő hónapokban látni fogják. Vasárnap megjelenik a Kiskapa família, papa, mama, testvér, még a nagytatát is elhozták. Mind ugyanazt a vigyort hordja az arcán, a nagytata szabályos Kiskapa bajusszal és ráncokkal, az alul lévők riadalmával néznek körül az őrsön, az irgalmatlan és kiszámíthatatlan hatalom éppen megtapossa a vérüket, az öreg némi szemlélődés után kijelenti, fiam, ez egy börtön. Anyukája sír. A saját szüleim fájdalmát látom bennük, s fölsajog kicsit, hogy még tíz percig kellett volna bírnom a feszültséget. De akkor beleszalad ez a kis hülye legközelebb egy még nagyobb bűnbe, vagy a másik közülük. Golyó viszont tudja, hogyan kell bánni a szülőkkel, rokonsággal. Na mondd meg, fiam, mit ebédeltél ma? Hány rántott húst ettél? Jóllaktál vele? Hánykor keltél ma reggel? Na, mutasd meg az ágyadat a szüleidnek. És az anyai szív ezektől nyugszik meg igazán. Én lebeszéltem a szüleimet arról, hogy itt meglátogassanak. És bennem a tetteket haloványra sápasztó gondolkodói gyanú, átálltam volna a másik oldalra?

Rövid időn belül a kopaszok egyenként biztosítanak arról, hogy a helyemben ugyanígy cselekedtek volna. Kiskapa is rendületlenül bízik bennem, pedig csak a tejcsarnok nem nyitott ki műszaki okok miatt, és ő csak megvárta a nyitást, és csak eggyel

több korszóval ivott, mint amennyit előre bejelentett. Bűnösnek tekinti magát.

Pocak utolsó időszakos, kisztitkár-választás lesz. És fölforr az őrs. Sehol nincs leírva, hogy a kisztitkárnak tisztosnak kell lennie, azt választjuk, akiben a legtöbben megbíznak. Engem akarnak, kétkampó a napi szolgálat, másodnaponként kiállnék bakterkodni vagy négynaponta ügyelnék, még ezt is eltervezték. A távolléteim alatt szervezkednek, nem vagyok beavatva, mígnem a hadnagy és a százados összehívna egy állománygyűlést, én a vasúton vagyok nyolckampón, a fiúk nagyon lassan és nagyon nehezen értik meg, hogy nekem ártanak, ha kitartanak az elképzelésük mellett. Igen, demokratizmus van, az állomány titkos szavazáson arra teszi az ikszet, akire akarja, ebbe senki nem szólhat bele. Az sincs leírva, hogy tisztosnak kell lennie az illetőnek, akibe a többség a bizalmát helyezi. Még a kerület is rábólintana, nem tehetne mást. De azután egymást érnék az ellenőrzések, és a szabályzat olyan, hogy bárki megbuktatható, ha a parancsnokok úgy akarják. Nekem addig jó, ameddig csend van körülöttem. Van jónéhány főtiszt a kerületnél, aki éppen a kisztitkárságot nem tartja összeférhetőnek a személyiséggel, és találnak arra eszközt, hogy bizonyítsák az igazukat. A közeljövő szemléletes példát szolgáltat.

Közeledik hazafias kötelességteljesítésünk félideje, a tisztosok számíthatnak egy csontcsillagra, a többiek, ha jól teljesítettek, kiváló meg élenjáró címekre. Szocialista munkaversenyben vagyunk, Pocak rajzolt egy szép dicsőségtáblát, egymás alatt sorban a nevek, függőleges rubrikákban a tantárgyak, politika, határőrizet, testnevelés s így tovább, ide kerülnek a hadnagy és a százados által kiosztott érdemjegyek. Mindenből ötöseim vannak, ha nekem nem az lenne, akkor senki más sem kaphatná meg ezt az érdemjegyet, de azért hármasnál rosszabbat se kap senki. És fölterjesztenek a határőrség kiváló katonája címre, többekkel, mindazokkal, akik nem voltak fenytve az utóbbi időszakban.

És a kerületnél valaki kiemelte a felterjesztések közül az enyémet, visszajött napiparancsban az előléptetés a tisztosoknak, a jelvény meg a három nap jutalomszabadság szinte mindenkinek, csak nekem nem. Bárky őrnagy nem felejt. Golyó és Sipi becsületére ezután őszintén fölnézek, mert csatába mentek értem. Egy napon át csak telefonálnak a kerülethez, egyiknek baráti hangon, hogy kérlek, hogyan várhatjátok el, hogy rendet tartsak az őrsön, ha kiveszitek a kezemből a jutalmazás és a büntetés eszközét, a másiknak a szolgálati kötelemek bizalmasított tegező alázatával, alezredes elvtárs, elhiheted nekem, a legjobb emberem,

mi élünk együtt vele fél éve, minden téren kiemelkedik a többi közül, rá merem bízni az őrsöt, hogyan kezeljem a továbbiakban, akkor helyezték el innen, én ezt a helyzetet nem tudom kezelni. És egy héttel később külön napiparancsban megkapom a jelvényt meg a három nap jutalomszabadságot.

Mögöttem egy becsülettel leszolgált év, parancsnokaim sikeres akciója után én is teszek valamit magamért. A politikai tisztek rendszere, sulykolják eleget, a mi érdekvédelmünket szolgálja, a politikai tiszthez bármilyen magánügyünkkel bekopoghatunk, akár bepanaszolhatunk embertelen parancsnokokat. Ennyire senki nem hülye, engem is egy politikai tiszt vágott el, de vegyük komolyan a rendszert, fogadjuk el a logikáját. Az országos parancsnokság politikai főtisztjének írok egy hatoldalas levelet, nem sokra emlékszem belőle, de arra igen, hogy neveket nem írok, nem mártok be senkit, hivatkozom a becsülettel leszolgált időmre, s a magam felelősségét is fölvetem, miszerint mindenki a saját gondolatainak a határőre, de nem vagyok ellenség. Két héttel később az országos parancsnokságról telefonálnak, az ügyeletes kihallgatja, az én szolgálati könyvemet kéri egyenesen oda, meg egy parancsnoki jellemzést. A százados kikérdez, elmondom, egyenesen az országos parancsnoksághoz fordultam, elegendem van a megbélyegzésből. Nem biztos, hogy szerencsés lépés volt, állapítja meg a százados, minimum kétesélyes az eredmény. Nem lehet igazam egy tiszttel szemben, ez a hadsereg, minden hadsereg alaptörvénye. Ezen belül kellett volna keresni a megoldást. Az őrsön elterjed, hogy hamarosan elő fognak lökni, tisztességes lesz, és akkor tényleg megválasztanak kizsákmányosnak. Nem értik, miért „megyek át Golyóba”, miért üvöltöm, hogy én nem leszek tisztességes, csak tisztességes. Papíron is.

Természetesen visszadozták a kerület hatáskörébe az ügyet, de nekik tenniük kell valamit, jelenteni fölfelé, milyen megoldást találtak. Behívatnak, egy bölcs alezredes irodájában jelentkezem, két mondat után ismerjük, értjük egymást. Mit akar elérni, fiam? Ha kitörlik a szolgálati könyvemből azt az ostoba bejegyzést, elégedett leszek. Elismerő pillantás, ennyit el fogunk érni. Következik még egy beszélgetés hármában, Bárky őrnagy előtt ott a kézírásos hatoldalas levelem, mondatról mondatra cáfolja minden állításo-mat. Mit jelent az, hogy a zászlóaljnál szélteben-hosszában azt beszéltek, hogy én leszek a függetlenített kizsákmányos? Ez a hadsereg demokratizmusának lejáratása, titkos szavazáson dől el, kiből lesz kizsákmányos. Így, hosszadalmasan. Azután, végül: maga rosszul tudja, hogy a politikai nézetei miatt nem lett magából tisztességes, van a szol-

gálati könyvében egy érvénytelen lövészet, az miatt nem léptették elő. Itt közbeszól az alezredes: Őrnagy elvtárs, jól értettelek, tehát a határőr szolgálati könyvében nincs is semmiféle bejegyzés a politikai, világnézeti beállítottságáról? Természetesen, nincs. Akkor, le is zárhatjuk az ügyet, félreértés volt, a határőr rosszul volt informálva, ebből kiindulva írta meg a beadványát, aminek semmiféle tényszerű alapja nincs. Maga meg jegyezze meg, hogy érvénytelen lövészzettel itt senkit nem lehet előléptetni.

Évekkel később behívtak továbbsszolgálatra harminc értelmi-ségit, köztük engem, a Megyei Hadkiegészítő Parancsnokság irat-tárának, nyilvántartásának rendbetételére. Természetesen előke-restem a saját szolgálati könyvemet, fehér ragasztószalaggal leragasztva a bejegyzés, fényforrás elé tartva az adott oldal, jól olvasható, mit ragasztottak le.

Az előszobában öltözködöm, kijön utánam Bárky őrnagy, és beleköt a téli mikádómba. Rövid, kilátszik belőle a seggem, éppen ez a divat köztünk. A szolgálati szabályzat szerint... és jól lebarmol, hosszan, megalázó módon.

7. Jobbcsati

Falu alatt van ez is, itt is komp járt valamikor a békeidőkben, közvetlen a falu alatt, benn a határsávban egy fűrésztelep, fafeldolgozó. A járőr lejjebb tanyázik a kilométerkő mellett, sötétedéskor jön föl a falu alá. Ide kapcsolódik első intézkedésem. Május elsejét megelőző este volt, szépen áradt a Dráva, nehezen akartak mozdulni a horgászok, ilyenkor kapnak a halak, de csak elhajtottam őket alkonyatkor. Ahogy ballagok fölfelé, közben besötétedett, fejszecsattogást hallok a kiserdőből. Két falubeli vágja a májusfának valót, és még ők vannak megbántódva, nekik áll följobb, hogy nem vághat az ember a kislányának egy rendes fát. Mondom, ez határsáv, helyi lakosok, tudják a rendet, sötétedés után nem tartózkodhatnak itt. Nekik a százados jó barátjuk, na, ne féljek csak, holnap megkapom tőle a magamét, zaklatom a becsületes embereket. Elfogyott a türelmem, elkérem a személyi igazolványukat, magamnál tartom, és fölballagok a telefonhoz. Madár veszi föl benn, hivatalosan jelentem, közben fölérnek mellém, vállukon a fával a férfiak, hogy a határrendsértés minősített esete diszkvalifikálódik, és folyamatba kell tenni a dialektológiai eljárást. Madár röhög, én meg beolvasom mindkettőnek az összes adatát a telefonba, személyi igazolványának számát, anyja nevét, mindent. Az utolsó rubrikába még kérem beírni, hogy nem engedelmeskedtek a szabályszerűen eljáró határőr-járőr felszólításának, ezért ügyüket a gyorsított folyamattal, szigorított eljárással kérem szignifikálni és proskribálni. A villanylámpa fényében már egyáltalán nem látszanak olyan nagyfiúnak, ahogy zuhognak a hivatalos kifejezések.

Másnap kinn vagyok a másik oldalon, amikor bejön a két fickó az őrre, a századost keresik. Szerencsére Madárnak eszébe jut az esti telefon, és össze tudja kapcsolni a százados számára rekonstruálhatóan az eseményeket. Vakarja a fejét Golyó erősen a barátai előtt, ő nem volt este szolgálatban, a fiatal, gyakorlatlan hadnagy fölvette a jegyzőkönyvet, továbbította fölfelé, ebből bizony szabályos szabálysértés lesz. De vannak neki a kerületnél jó kapcsolatai, nem ígér semmit, de amit meg lehet tenni, azt megteszi. És az aznapi eligazítás rólam szól. Mesésen kiszínezve a sztori, mindenki épülésére, a talpraesett járőr így tart rendet a határon. Megfelelő módon intézkedik, nem vitatkozik, nem a kutyát

uszítja a helyi lakosokra, Bőzsönyinek volt egy ilyenfajta vitája a cigányfaluban, amit utána el kellett simítani, nem kapkod a fegyveréhez, ilyen is volt, a falusiak hárman voltak, a tettelegességig fajult a vita, és a járőr nagy csattanással csőre rántotta a géppisztolyt, amiért följelentették, kivizsgálás, fegyverhasználat szabályai, futkosó, satöbbi. Mint a népmesékben, ebben az én történetemben minden jóra fordul, a járőr eléri, hogy szót fogadjanak neki, a lakossággal kiváló kapcsolatot ápoló őrsparancsnok még meg is menti a jóbarátait az eljárástól, és a lakosság is meggondolja most egy ideig, hogy este belépjen a határsávba. Madár még színezi, hogy olyanokat mondtam, vegye elő a nagy fekete jegyzőkönyvet, és abba írja bele...

Ilyenkor Golyó jókedvű, az eligazítás közös szórakozássá válik, egyszemélyes kabarévá. Annak idején, kezdő tiszt korában az őrsparancsnoka sokkal keményebb trükköket vetett be. Egyszerűbb embereket fogtak el, akik konokul tagadták a határsértési szándékukat, csupáncsak eltévedtek a lakhelyüktől száz kilométerre. Akkor az őrsparancsnok hívhatja a tizedest, azonnal állítsa föl a kivégzőosztagot. A tizedes elsápad, és nem mozdul rögtön a parancsra. Valami baj van, kérdezi tőle a parancsnoka. Akkor a tizedes könnyek között bevallja, hogy, már a legutóbb is mondta, hogy ő nem bírja a vér látványát, napokig beteg egy-egy kivégzés után, nem lehetne valaki más most... És erre megtörnek a makacs delikvenssek. A fele se igaz jó esetben, de színesen és lendületesen mesél Golyó, mind élvezzük, különösen, ha azokra az ordítós, rettentő eligazításokra gondolunk, amelyek azért túlnyomónak mondhatók.

Meg a téesz is hálás azért a kis őrizésért, amit a katonák a jelenlétükkel biztosítanak a vetemények mellett. Jön a teherautó, hoz két mázsa krumplit, a téesz vezetőségének hála. Madár bekönyveli, az őrs legénysége a kis parcellán megtermelt két mázsa krumplit, megtakarítás ennyi meg annyi forint, és nagyon jól fekszünk a kerületnél. A takarékoság az első és a legfontosabb, ezért hizlalunk minden őrsön disznót, és van veteményesünk, amiben semmi nem terem meg, kavicsos, homokos öntésterület, a második évben foci pályát alakítunk ki a helyén, de a jelentések szerint megterem rajta a két mázsa krumpli, tíz kiló sárgarépa meg zöldség, legjobbak vagyunk mezőgazdasági mutatókban a kerület szintjén.

Golyó gazdálkodik a hatalmával. Beenged a határsávba horgászokat, vadászokat, de érezteti, hogy ez csak az ő jóindulatából következik, így időnként vadhúst, őzet, vaddisznót eszünk, Madár

lekönyveli, a takarékosági versenyben is nagyon jól állunk. Amikor Golyó disznót vág, arról minden vadász hetekkel előbb értesül. Parancsnokunk vesz a téésznél egy selejtes ötvenkilós malacot, a vadászok aznap véletlenül mind kinn vannak a terepen, és csukott csomagtartóval már korán reggel betoltnak mélyen az őrs udvarába. Ott két ügyes határőr lerántja az őz bőrét, lefejti a húst a csontokról, a belsőségek, csontok azonnal elásódnak a föld alá, és Köcsög szalad át a szolgálati lakásba egy vájdling még gőzölgő hússal, ahol darálják már a kolbászba valót. Este disznótoros vacsorával vendégeli meg a parancsnok az egész őrsöt. Meg lejár az őrs mellett, a csatornához horgászni. Egy valódi horgász talán nevetne a felszerelése láttán, de Golyó ritkán jön vissza nagy fogás nélkül. Rothasztott májjal beetet mindig ugyanazon a helyen, egy kis mocsár vize szivárog itt a Drávába, és akkora harcsákat fog, hogy az egész őrs ebédje megvan belőle. Madár könyvel. Egyszer kitalálja, hogy a mocsári teknős páncélját bizonyára jól lehetne értékesíteni, Bőzsönyiék össze is fognak a környéken két zsákra valót, köveket tesznek még a zsákokba, és fulladásos halálra ítélik az állatokat, víz alá süllyesztik. Másnap zsákostul kihajítják a nádasba, egy hónapig feléje se nézünk, rohadjon szét a bomló anyag, és majd utána kisedjük az értékes páncélok. Valahol hiba csúszott a számításba, amikor már tényleg nincs szaga, kibontjuk a zsákokat, de a páncélok nem maradtak épek, úgy törnek, mint a pozdorja.

A disznóvágás az őrsön megint ünnepi esemény, havonta-kéthavonta szúrunk, ebben az alföldi parasztfiúk vetélkednek, nekünk, dunántúliaknak, mindent másképp csinálnak, mint mifelénk. Perzselik és nem forrázzák, és egy lekapott ajtóra fektetve bontják darabjaira az állatot. A perzselt bőrből, fülből lekanyarítanak egy darabot, rágják élvezettel. Kibontják a húst, ebből küldünk a szomszédos őrsöknek, amikor ők vágnak, visszaküldik. A bőrös szalonát tenyérszerű darabokba vágják, Köcsög kicsit megsüti, és friss kenyérrel harapják, csurog az arcukon a zsír. Engem a hányinger kerülget. Aznap ez az ebéd, a későbbiekben a szakács tudja, hogy én ezt ki nem állhatom, süt nekem egy darab májat, előrehozza a naposasztalhoz, mert az is nyilvánvaló, hogy nézni sem bírom az ünnepi zsírzabálást. Golyó közöttük, ropog a foguk alatt a friss sercli, azzal az igazi, és nagyokat röhögve idézik, hogy Bőzsönyi seggbe akarta szúrni a disznót, annyira nem ért hozzá.

Még itt vannak a májusiak, amikor Kapa azzal jön be a jobbcsatiról, hogy a Juli terhes. Honnan tudod? Onnan, hogy dombozódik a pocakja. Két csaj kijár ide a járórhöz, Hugi meg Juli. Hugi a

szébb, Guszti tán szerelmes is belé. Vékony, ideges, hisztérikus alkat, az új hadnagy szerint idegbeteg, mert a tisztek előtt sem marad semmi titokban, ők is megszemlélték a két leányzót. Nem ritka a komoly kapcsolat kialakulása, a falusi lányok a szűkös helyi választék örvendetes javulásának tekintik a katonákat, és Hugin látható az elhatározás egy komoly kapcsolatra. Guszti valahol elbénázza, mert szerintem csak egyértelműen ki kellene nyilvánítania a komoly szándékát. De lebénul Hugi jelenlétében, ha meg mindkettő jön, akkor Julinak csapja a szelet, azzal meg tud ütni egy évődő, vicces hangot. Választja a hagyományos megoldást, megüzeni a vonzalmát. Tényleg idegbeteg a nő, mert nem az elvárható módon reagál, visszaüzeni, aki akar valamit, az mondja a szemébe. Guszti a maga szabályai szerint ezt elutasításnak tekinti, és lefut a kilométerkőhöz, amikor a lány megjelenik. Nem lehet rajtuk segíteni.

Juli olyan melles-faros butácska, olvadó odaadással bámul a hímnem minden megnyilvánulására. Ha kicsit több esze lenne, bármelyik falusi fiút meg tudná fogni magának közülünk az egyszerű természetességével. Ideális buta feleség lehetne belőle, aki a döntések felelősségét ráhagyja az uralkodó hímnemre, amely leigáz és imponál, ez az egyetlen feladata.

Én csak ritkán jutok ki ide. És akkor összegződik hirtelen tények sorozatává a sok másodlagos, eddig észre sem vett jelenség. Az is, hogy miért vagyok ilyen nagyon ritkán itt. Megkörnyékezték Bogácsot, talán még fizetnek is neki, hogy ide írja ki őket minél gyakrabban, és Nyári Mikulás egyenesen a századostól kért kihallgatást, hogy ő katona szeretne lenni, nem a konyhában rohadni, és a százados tíznapos váltásban intézte el a konyha ügyét... Ezek dugják minden este a Julit, aki igencsak rákapott a gyakorlásra. Vagy nyolc apajelölt van egyből, ahogy fölteszek néhány kérdést a klubban. Hogy én mennyire hülye vagyok! Nyári Mikulás félreérti, bocsánatot kér, hogy kihagytak a buliból. Ebből óriási bukta lesz gyerekek! A májusiak csak azért imádkoznak, hogy addig ne robbanjon a botrány, ameddig ők le nem szerelnek. Hugi elmarad rögtön azután, ahogy a barátnőnek elkezd nőni a pocakja. Juli még nagy pocakkal is kijár minden este megtömetni magát. Hozzám is közeledik egy este, már tisztára elkurvult, odajön a villanyoszlophoz, és bűgva közli, hogy nagyon kíván.

Kemény a második telünk, hetekig mínuszban tanyázik a hőmérő, éjszakánként nagyon hideg van. A járőrök, ahol tudnak, melegszenek. A vasúti a töltésen jön be, ott is van egy telefon, beszél, megkérdezi, hogy mi a helyzet, és bemegy a tehénistállóba

felmelegedni. Amikor belép az őrsre, csak úgy dől belőle az édeskés istállószag. Biztos bukta, ha tiszt fogadja beérkezéskor. A jobbcsatin, a fatelepen kis háza van az éjjeliőrnek, benn fűtött kályha, öreg cigányember az őr, örül is, amikor betelepszem hozzá, legalább mínusz tizenöt megvan odakint, de nagyon izgulok. Az ablakból kilátok a műútra, ha autón jönne löket, meglátom idejében, és emberi számítás szerint ebben a hidegben gyalog nem jön ki hozzám hivatásos ellenőrzés. Óránként betelefonálok, az öreggel már elmeséltettem, hogyan faragta az utolsó teknőt jó tíz évvel ezelőtt, az életéről is kérdezgetem, kiderül, van egy unokája éppen börtönben. Aztán miért ül? Benne volt a harkányi benzinkút-rablásban. Éppen annál a benzinkútnál dolgozik a sógorom. Kicsi a világ. Az öreg el-elbóbiskol, vigyázok én kettőnk helyett is, és talán azért emlékszem annyira erre az estére, mert végig bennem a majré. Pedig ki is tudnám magyarázni, akár a Golyónak, akár Sipinek, hogy éppen csak bejöttem tíz percre fölmelegedni, mínusz tíz alatt nem is lehetnénk kinn nyolc óra hosszát egyhuzamban.

A többség majrésabb nálam. Vannak szélsőséges esetek. Idekerül Éjjelbátor határőr, az én keresztelése, hangos sváb fiú, nincs is addig baj vele, ameddig kettes járőrben megy ki. Az első egyfős szolgálatán a salakos közelében, elbeszélése szerint, megmozdult az egyik bokor, kilőtte az összes világító rakétáját, lőtt két rövid sorozatot a géppisztollyal, egyet a levegőbe, egyet a bokorba, aztán berohant az őrsre, izzad, szemében rettenet. Jelentem a századosnak, kicsit izgulok, se a bakter, se én nem vettünk észre semmit, pedig alig másfél kilométerre az őrstől vívta barátunk a csatát. Golyó csak ránéz a még mindig reszkető fiúra, és átlátja a dolgokat, azért még kimennek Kajtárral a helyszínre körülnézni, nem lőtt-e be a faluba, nem hagyott-e valamilyen eltüntető nyomot a kovbojkodás. Én közben megszámolom a lőszerét, vagy tíz skulót elengedett Éjjelbátor, azóta fölengedett, már viccelődik az őrs megnyugtató légkörében. Jön vissza a százados, megtalálták a helyet, a töltés ott vesz egy kanyarulatot, elfogja a hangot, a bakternek csak akkor kellett volna észlelnie a rakétákat, ha éppen arrafelé néz. Mit gondol, jelentsem a kerületnek? Engem kérdez. Szerintem, nem kell. Fegyverhasználat, vizsgálat, azok a kopók jegyzőkönyvet készítenek, ha már kivonultak ide, ebben a forgatókönyvben mindig benne van, hogy találnak valami más rendellenességet. Egyetért velem. Holnap fegyverszemle, mondja még távoztában. Értettem! Összedobjuk a hiányzó lőszert, mindenki megpucolja a puskáját, Éjjelbátornak még segítünk is, irtózatosan összekormolja a lövöldözés a fegyvert. A hiányzó rakétákat vissza-

könyvelem a saját tegnapi szolgálatomra. Kiváló módszerünk van fegyvertisztításra. Lobogó forró víz sugarába tartjuk a fegyvert, az lemos minden szennyeződést, és mivel fölforrósodnak a fém alkatrészek, pillanatok alatt száraz törölgetés nélkül a fegyver. Éjjelbátor még két hetet van közöttünk, nyolckampós bakter a kapuban, azután elviszik az építőbrigádba.

Polyákról a fiatalabbak is megállapítják, hogy fosik éjszaka. Én nem beszéltem senkinek a köztünk lezajlottakról, a kopaszok nem ilyen szemérmesek, visszatérő motívum, hogy a szolgálati helyen jön rá, és nem megy el a közelből, a járőrnek kell odébbmennie. Mégis Polyák az, aki a vasúton fog egy részegét. Jön a töltésen a nyolc kilométerre levő településről, a részegekre valóban anygalka vigyáz, mert közben átjött a vaksötétben egy olyan hídon, legalább száz méter hosszan, ahol csak a talpfák vannak, egymástól méteres távolságban, alatta a mélység. Elfogásnak minősül, Polyák kap három nap jutalomszabadságot. Nyári Mikulás értelmezésében és dramatizált előadásában úgy zajlott az elfogás, hogy a közeledő léptek zajára Polyák letolta a nadrágját, és a hangos bélműködéstől megrettent határsértő abban a hitben, hogy lőnek rá, erőszakkal megadta magát a tizedesnek.

Valamelyik fiattal vagyunk kinn kettesben a vasúton, értelmes örvezető, érettségije van, jót beszélgetünk, amikor kitör egy vihar, mennydörgés, sűrű villámlás. Fél órát ha tart, de ilyen páni félelmet azóta sem láttam, a fiú kiviszi a mezőre a puskáját, mert a vas vonzza a villámokat, eltávolodik a fegyvertől legalább száz méterre, és az Istennek sem akar bejönni a sátorlap alá, hogyisne, itt fák vannak meg telefondrótok, mind vonzza a villámokat. És ázik a mező közepén, szemmel tartva a puskáját.

Tavasztól kora őszig három műszaki katona van közöttünk, traktorral, ekével, boronával, láncfűrészszel, a kerület teljes hosszában kiépül a nyomsáv. Irtják a fákat, a bozótot, kiszedik a tuskókat, fölszántják az elkészült szakaszt, és belép az életünkbe a nyomsáv-ellenőrzés egyre hosszabb szakaszon. A helyi lakosok is nehezen szokták meg, Golyó minden faluban előadást tart az új szabályokról, beijeszti a népet, hogy kutyával fogjuk megkeresni minden nyom gazdáját, amit a nyomsávon találunk. A három fiú reggel kimegy, délben bejönnek ebédelni, délután még ráhúznak egy kicsit, barátkozom velük. És ez is beleillik a képbe, a jobbcsatin, ahol kezdték a munkát, mindig akad valami igazítanivaló, meg ha elromlik valami a traktoron, akkor oda mennek a téesz-műhelybe javítani. Nagyon gyakran. Leülök velük szembe este a klubban, inkább megállapítom, mint kérdezem, ti is kezelitek a

Julit. Naná! Hárman egymás után?! Úgy is benne van a leányzó. Ezt egy kicsit elszégyellik. A legértelmesebb közülük Bács-Kiskun megye valamelyik településéről jött, őt Kazinczy után szabadon Bácsmegyerynek szólítom, a többiek átveszik, később csak Bács a neve. Ő mondja a népi szentenciát: katona, pap, oda megy, ahol kap. Nem mondom, hogy hányingerem van tőlük, nem is értenék, de a lebukást értik, előbb-utóbb bekövetkezik. Valakire rávarrják az apaságot, egy elviszi a balhét, mondja Bács, a többi mind jól járt. A maga falusi erkölcsével hibátlanul látja a kérdést, én vagyok mindig tévedésben, a népi szexualitás témakörében, és a következők társadalmi megítélésében – úgy látszik – borzasztóan nem tudok tájékozódni a világban. Próbálok felvilágosító mondatokat elültetni az értelmükbe. Ti nem ismeritek ezeket az embereket, mondom a társaimról, ezek két dugás között beszélgetnek, és nem tudnak másról beszélni, mint ami közvetlenül foglalkoztatja őket. Ha Juli kipakol, ha csak a felét elmondja annak, amit az őrsről, szolgálatról, bűnözésről tud, akkor a társaság fele a futkosón köt ki. Hosszabb távon kiderül, hogy ők ismerik jobban a világ működési rendjét. Ők számoltak pontosabban a várható következményekkel. Én csak aggódom feleslegesen.

Nyári Mikulásnak akkora lett a pofája, hogy teleüvölti a folyosót, hogy micsoda fickókkal van ő egy őrsön, már négy hónapos terhes a csaj, amikor neki kell megtanítania arra, hogyan kell dugni, féltucat balfék nem tudta bevezetni a szexualitás rejtelmeibe, pedig a Juli tanulékony, és rögtön aktívan alkalmazza az elsajátított ismereteket. Eddig fogalma sem volt arról, hogy far- és csípőmozgással, és a hüvelybemenet izmainak fölfedezésével nemcsak a férfitársat, hanem a maga örömét is növelni tudja. Ezek csak bedugják, aztán gyorsan ellihegik az egészet. Természetesen sokkal kevésbé körülíró kifejezésekkel bírálja a sok buta paraszt szexuális kulturálatlanságát.

És, az a gyanúm, Bogács is megkóstolta a mézet. Már szakaszvezető ekkoriban, méltóságos öreg tisztesként hordozza tekintélyét, Madár és Pocak példáját azért nem feledte, előttem, néha, szégyelli magát. Ebéd után szunyókál egy-két órácskát az ágyán, ugyanúgy, mint a százados otthon, utána becsukódik mögötte a parancsnoki iroda ajtaja, ő rajzolja a holnapi napirendet, ebben, kellő tisztelettel, lehet elérni nála engedményeket, eltáv előtti éjszakai szolgálat, jobbcsati, mint kiderül, számomra egyértelműen, és csak löketbe jár ki, hozzánk, öregekhez odacsönget, kis pocakot eresztett, kipofásodott, a közös fizikai munkákból kivonja magát. Civilben asztalos volt, azt hiszem, ilyen jó dolga

nem volt és lesz az életben, de pusztán csak beletunyul, belelustul a hatalmi pozíciójába. És ugyanúgy nem lát túl a maga falusi világán ebben a nagy kanmuriban, mint a többi.

Este tévézés, a híradót ketten-hárman nézzük, addig odaül egy kopasz az asztalomhoz, nyolctól film vagy szórakoztató műsor a népnek, olyankor a többség ott bambul. Kívánságműsor, ezt mindenki szereti, a nézők levelei alapján szerkesztve, slágerek, kabarétréfák, meg népművelő céllal közékeverve egy kis magaskultúra. Most klasszikus balett, hatalmas oszlopcsarnokban szaladgálja egymást körül egy férfi meg egy nő, ezoterikus magasságba emelt, kilúgozott erotika, a tökéletesre formált izmos testek kevés lepelben, a nő pici szoknyácskában, tapadó trikóban, a férfi épp csak a nemiségét takaró egyszál semmiben. Hosszan keringenek, elfutnak, visszatérnek, egyre közelebb egymáshoz, mint a madarak násztánca. Megbűvöli az egész társaságot ez az értelmetlen szépség. Már diadalmasan egymásra találtak, a férfi magasan a feje fölé emeli a nőt, ott fogja alul... Mígnem fölnyög valaki könnyörgő hangszúllyal: Vidd már be oda az oszlopok mögé!

A fiatal tisztésekkel több a közös, intelligensek, egyből átlátják, ki mit csinál, miért felel az őrsön, hogyan működnek itt az erővonalak. Filkó, az új őrsellátó, Madárral három hónapot együtt könyvelnek, azalatt beletanul, megtiszteltetésnek veszi, hogy egyenrangúnak tekintem. Botos, az új kisztitkár, ő veszi a későbbiekben feleségül a tanácselnök tanítónő lányát. Valami vetélytársat képzél bennem, vagy mesélt valamit a leányka, szerelmük alakulásáról részletes beszámolókat kapok szigorúan négyszemközt, a bizalmába fogad. Az új raktáros, Petike, viszont igazi dörzsölt, városi vagány fiú. Praty elbújt a haverjaival a raktárba, és etette őket téliszalámival titokban, és Madárnak kellett időnként rendbetennie a nyilvántartásait, annyira nem látta át a feladatát, az új fiú üzletel, kapcsolatot tart a szomszédos őrsök raktárosaival, hosszasan telefonál a kerületi raktárossal is, hogy én adok neked egy tétel csizmát, leírom a raktárból, te viszont úgy selejtezd a téli ruházatot, hogy nekem komoly hiányaim vannak, aztán nem szeretném kiköhögni a zsoldomból. És ameddig Praty végigizgulta az összes rovancsot úgy, hogy a hiány vagy a többlet várható nagyságáról fogalma sem volt, folyton a feje felett lebegett egy fenyítés, addig Petikénél minden ellenőrzés mindig mindent rendben talál.

Rövid ideig, talán két hónapig, közöttünk van egy cigány örvezető fiú. Nincs rasszizmus köztünk, a cigányfalu leányainál bevágódni, tekintélyt szerezni dicsőség, miközben valahogy tartják

a távolságot, egyetlen esetről sem tudok, hogy cigánylány lefeküdt volna valamelyik katonával, és folyamatosan izgatják az egész társaságot. Tartják a saját törvényeiket, és kipróbálják a mieinket, ez érthetetlen és tiszteletre méltó.

Az őrző már a többedik őrsön szolgál, vagy ő nem tud összeférni, vagy vele nem egyeznek a többiek, legyünk vele nagyon barátságosak, még föl is készíti az őrsöt a százados az érkezésére. Neki se lehet könnyű folyton szembesülni a fajtáját sújtó előítéletekkel, de van a személyében valami nagyon idegesítő. Intelligensebb az átlagnál, talán érettségije is van, mindenesetre pontosan tudja, és érezteti, hogy annál a bunkó átlagnál, amely az őrsökön szolgál, magasabb érzékenységet és több józan ész képvisel. Rólam lepattan a kísérleteivel, de mintha az én kezdeti beilleszkedési zavaraim utánzatát látnám benne. És rébuszokban beszél, feladványokkal válaszol, lássuk, megfejted-e azt, amit én most kapásból elővarázsoltam az eszemből, zsákutcába viszi a vele vitatkozókat, sosem tudható, éppen komolyan mondta, amit kimondott vagy humornak szánta, amit a szembenálló primitívebb nyilván nem láthat át első pillantásra. Folyamatosan át akarja élni, meg akarja tapasztalni a maga különbségét, nemesebb voltát, miközben folyton tisztában van azzal, hogy bárki lenézheti a bőre színe miatt. Mindenkit zavarba hoz.

Polyák ilyen még újabban, képzést tart, a kutyák számára életveszélyes a halcsontok fogyasztása, ha úgy folytatná, hogy a halas napokon ne keverjük be az ételmaradékot a kutyák kosztjába, akkor meg lehetne érteni az álláspontját, de haragosan hatalmi magaszlatokba emelkedik, és kijelenti, megfenyíti azt, aki a kutyák elé halcsontot mer vinni. Szokatlan ez a hang közöttünk. A fiataloknak sem tetszik a stílus, és emlékeznek arra, hogy eddig simán bekevertük a konyhai maradékot, soha nem volt semmi baj. Mostantól tilos, ez parancs. Aznap érkezik Mokép, valami sarkkőri expedícióról szól a film, a szánhúzó kutyákat mindvégig szárított hallal etetik, figyeljetek és tanuljatok, jegyzem meg hangosan. Polyák csöndben marad. Megnőtt az ázsiója, a százados az áthelyezését kérte, és sokéves munkájának beérett a gyümölcse, Pestre fogják helyezni, a tájékoztató látogatáson Budapesten Polyákéknál szálltak meg, azóta ilyen nagy a pofája.

Ignác tizedes meg Kapával akad össze, az jóindulatúan megkérdezi, hogy mivel foglalkoztál civilben. Tollfosztó voltam. Olyan foglalkozás is van? Kapa őszintén csodálkozik. Igen, mert gépesíteni is lehet, manapság már ez az uralkodó, de az igazán igényes emberek ragaszkodnak a kézzel fosztott tollhoz, ezért

nagyon jól megfizetik ezt a munkát. És egész nap ültök egy asztalnál, és tépkeditek a tollat? Kapa már látott ilyet... Nekem kell leállítanom a beszélgetést, mielőtt teljesen hülyét csinál Kapából.

Nekem, megint deklarált egyértelműséggel Pásztor a legjobb barátom, kőműves, mint Tajti volt, és vele is nagyokat tudunk hallgatni, ha kettesben vagyunk. Guszti leszerelése után őt veszem be a kantinba.

Bácsék befejezték a nyomsávot, továbbmennek egy őrsrel. Tőlem mindhárman elbúcsúznak, talán még találkozunk a civil életben. Annyi barátságot kötök, annyian visznek jó emléket rólam... Ehhez képest alig egy-kettővel futok össze a következő években, a későbbiekben pedig már elmehetünk egymás mellett az utcán akár, nem ismerünk egymásra.

Juli gyakorlatilag júniusig, az utolsó pillanatig tömeti magát mindig azzal a katonával, aki oda megy szolgálatba. Közben sokat fejlődik a szolgáltatás színvonala Nyári áldozatos pedagógiai vénájának köszönhetően. Ha a későbbiekben tönkremegy néhány házasság az országban a feleség újíto hajlandóságának hiányában, itt keresendő az eredendő ok. Juli hibátlan kiszolgáló kurvává képződik. Talán érzi, hogy hosszú böjt követi ezt a forgatagos farsangot.

Kapát még kikérdezem, szerintem ő indította be Julit valamikor november táján. Lehetett vele csókolózni, meg a mellét lehetett megfogni, mondja Kapa. Hatalmas, erős, izomagyú fickó, hamar elborul a feje, olyankor félelmetes. És? Nem én voltam nála az első, az biztos, nem volt szűz. De hogyan történt? Hát nagyon fölizgatott, de csak a farát engedte markolászni. És? Akkor kapott két pofont, és nem ellenkezett többet.

Június elején hazamegy Kapa eltávra, fia született, a százados még meg is toldja neki egy jutalomnappal. Jön vissza, ül a klubban ellazultan a dzsefije mellett, amikor érkezik Filkó, kinn volt a faluban a jobbcsatin, a téeszvezetőséggel tárgyalt, és hozza a hírt, Juli tegnap megszült, kislánya született. Ignác nyújtja a kezét Kapának, így a szép igazán, először egy fiú, azután rögtön egy kislány. Kapa kirántja a széket az örvezető alól, a földön fekvő cigány fiú közeléből elrángatjuk, de közben habzó szájjal üvölti, hogy egy ilyen putrilakó bűdös roma ne szóljon hozzá, mert kikapossa a belét, amint a kezébe kerül a géppisztolya, azonnal beleereszti az összes skulót... Ignácot hamarosan áthelyezik.

Az apasági bírósági tárgyaláson a kerület jogásza képviseli a határőrséget. Julika butus, egy olyan fiút jelent be apaként, aki alig két hónapja került az őrsre, egyértelműen kizárható az apasága, talán két-három coitusban volt része az akkor már nagypocakos

delnővel, és naivan úgy gondolta, azzal fizethet a legszebben, ha házasságot ígér a széttárulkozó combok tulajdonosának. Juli komolyan vette, talán ezzel apát gondolt szerezni a legmálébb személyében a gyermeknek, és a bíróság innen kezdve nem foglalkozott tovább az üggyel. A kerület meg nem indított vizsgálatot, egy ilyen megbízhatatlan nő, aki azt sem tudja, ki a gyereke apja, mondhat bármit. Golyó foglalkozott a költözésével, már nem érdekelte az őrs belső értékrendje, amire korábban olyan biztos érzékkel reagált. És mi októberiek is elkezdtünk imádkozni, itt olyan folyamatok indultak meg, amelyek a teljes széteséshez vezetnek, csak addig ne következzen be, amíg mi itt vagyunk. Két tejfelesszájú hadnagyot kapunk, egyik a parancsnok, másik a politikai tiszt, és Bogács lekezelő jóindulattal kezeli őket, többet tud mindkettőnél. Ez életveszélyes. A századostól legalább félt.

Leszerelés után egy-két héttel egyik kolléganőmmel stoppolunk az országút szélén. Elcammog mellettünk egy határőrökkel megrakott teherautó, füttyögnek a fiúk, megnézik a csajt. Vagy tíz évvel idősebb nálam a nő, de az az igazi, dögös bombázó, festett szőke, hosszú combok miniszoknyában, közel húzódik hozzám a verbális agresszió fenyegetésében. Egy hang a platóról, te, ez a Jani! Felismerem a hangot, a sok egyforma sapkás fej között nem lelem a gazdáját. Heló, Bács! Rikkantok utánuk, és jól láthatják, legalább negyvenen, hogy a kollegina derekára teszem a kezem az őszi bágyadt napsütésben, és közelhúzom magamhoz, egészen közel, talán ő is ráérez arra a brutális csiklandásra, amit a negyven kiéhezett kan szeme előtt összesimuló pár látványa kelt. Így is lehet, semmi közöm a nőhöz, éppen férjhezmenni készül egy elrontott házasság emlékeivel a múltjában, de semmi nem eldöntött még, én is ott vagyok, úgy látszik, a lehetőségek paklijában, közeledő ölelésem növeli a választás szabadságát, lelkesen simul, nem tudhatja, hogy én az előző, megalázott életem utolsó gesztusával üzenek a fiúknak.

És semmi közöm már a katonák öntörvényű világához.

8. Portya

Legnagyobb bajom a nagyravágásom. Egy ilyen képeségekkel megáldott ember, mint én, megfosztva a szellemi épülés eszközeitől, arra vagyok ítélve, hogy őrizzem órák hosszát egyhelyben állva, vagy gyalogolva a nyomsáv mellett ennek az országnak a határát. Pedig mennyivel nagyobb hasznot tudnék hajtani, ha a tehetségemnek, tudásomnak alkalmasabb helyen hasznosítanának ebben a két évben. Verseket írok fejben, bonyolult rímképletekkel szórakozom éjszaka, amikor amúgy sem lehet lejegyezni semmit, és kipróbálom néhány nap múltán, megmaradt-e az emlékezetemben. Amelyik nem, az bizonyára megérdemelte a feledést. Harminc év múltán egy haiku maradt meg: Gyémántba dermedt szikracsóva/ feszül az erdő felett,/ ereszkedő harmat/ mossa fehérre az akácillatot. Nem tudom, mennyire jó vagy rossz, számomra még mindig képes fölidézni azt a júniusi éjszakát, ballagok a rengeteg csillag alatt, át a mezőn, egyedül vagyok kinn, egy több kilométeres körben egyedül, és átélem az óceán-érzést, egy vagyok ezzel a csendbe és sötétségbe borult végtelen természettel.

Amúgy semmi értelme a határőrizetnek, a többiek ezt úgy fogalmazzák meg, hogy csak a rájuk bármikor lecsapható ellenőrzéstől, a lökettől félnek. A vizes szakaszokat talán nyáron próbálják meg nagyon elszánt NDK állampolgárok, azok is inkább olyan helyeken, ahol vonattal, autóbusszal egészen közel lehet jutni a határhoz feltűnés nélkül. A mi területünkön mindegyik település zsákfalú, romló életviszonyok, a fiatalok elvándorolnak, az öregek kihalnak, növekszik a betelepülő szaporább cigány-népeség aránya. Jóval följebb, egy horvát lakosságú falu alatt, száraz szakasz, megbolondult a helyzet, a falubelieknek honvágyuk támadt vagy mi, rokonságuk van odaát, hetenként átmegy valaki, azután ugyanezen az úton visszajön néhány nap múlva. A kerület-parancsnok a haját tépi, éjszakánként jelzőrendszerrel veszik körül a falut, a helyi lakosok mérhetetlen előnyben vannak a katonákkal szemben. Ha időnként mégis akad egy elfogás, akkor a megyei bíróság nevetséges felfüggesztett büntetésekkel zárja az ügyet. Nincs visszatartó hatalom. Az NDK-sok is csomagok, okmányok, minden nélkül bóklásznak a határban, fürdőnadrág van a ruhájuk alatt, a bíróság nem tekinti elegendő bizonyítéknak ezt az árulkodó ruhadarabot.

A két év során egyetlen komoly razziánk volt. Kiskapa lépett be a körletbe, úgy este tizenegy lehetett, éppen fél- egy órája alszik a banda, és csendesen mondja, gyerekek, razzia van. Az állandó vigyora miatt nem lehet komolyan venni soha, de a folyosón léptek dobognak, a gépkocsi bőgő, hideg motorral fölgurul a kapuhoz, ez nem vicc. Mire fölkapkodjuk a ruhánkat, és a vállunkon a fegyver, addig Golyó is beér, biztos infónk van a felderítőktől, egy tatabányai fiatalembert igazoltattak még a mélységben, gyanús volt, de nem tudtak mibe belekötni, a rokonait látogatja meg valamelyik faluban. Egy órával később utánaeredtek, és valahol a mi területünkön, a cigányfalu közelében látta valaki utoljára. Golyó intézkedik, kétfelé osztja a társaságot, a balra indulók gyalog mennek, elállnak minden a határ irányába vezető dűlőutat, jobbra ugyanez a feladat, de oda a gépkocsi viszi ki őket. Indulunk, telefonál vadul, a kerület és a kiképzőpont is beriadózott, percekben belül több száz ember gépkocsira száll, egy órán belül itt az erősítés a teljes záráshoz, addig veszélyes a helyzet. Nekem a falu alatt kell állnom, a töltés árnyékában, aztán magamtól úgy döntök, hogy fölmegegyek az utolsó ház mellé, egy nagy mogyoróbokor takarásában belátok a faluba. Fél órán belül erre az oldalra megérkezik a szomszédos őrs kocsija, kávé, teát hoz, szendvicseket kapunk. A falu alszik, semmi mozgás. A cigarettám hajnalig kitart, alig várom, hogy elinduljon az élet, akkor egy gyereket elszalasztok a boltba. Reggel is hoznak kávé, szendvicset, már annyian vagyunk, hogy százméterenként áll egy katona a töltés mögött. Legalább ötszáz ember annak megakadályozására, hogy egy hülye elhagyja az országot. A riadóegység a százados vezetésével járja sorra a kazlakat a cigányfalu alatt, körbeautózzák, reflektorozzák a megbúvársra alkalmas helyeket. Úgy fél nyolc tájban géppisztolyropogást hallok a távolból. Betelefonálok, megvan a határsértő, bevonulhatunk. A mi delikvensünk valóban kényelmesen kialudta magát egy szalmakazalban, reggel felébredt, elindult a határ felé, és beleszaladt egy kopasz járőrbe, aki a nap hőse. Egyből körülvették vagy tízen a határsértőt, semmi esélye nem volt. Akkor odaért Rontó Árpi, akkor a kerület riadóegységével érkezett éjszaka, kényelmesen elővette a bilincset a táskájából, és megbilincselte a már tucatnyi katona gyűrűjében álldogáló fiatal embert. Amikor utólag rekonstruálták az eseményeket, a sikeres elfogás részleteit, akkor Árpi is kapott három nap jutalomszabadságot.

Ha léteztek volna akkoriban a katonaságnál szociometriai felmérések, csak az jöhetett volna ki végeredményül, hogy nekem a legnagyobb a szimpátia hányadosom a társaságban a hivatásos

tiszteltől a legkopaszabb bakáig, soha nem parancsolok, nem üvöltök a karszalag hatalmával, a hangomat is ritkán kell megemelnem. Novellát küldök be a határőrújságnak, ami ott megjelenik a mi életünkről és szórakoztatásunkra, azt én is tudnám művelni, választ sem kapok. Belenyugodtam ebbe a szabadságvesztéses két évbe, és nem tudok megnyugodni.

Jelentkezem a Ki mit tud határőrségi előselejtezőjére, vers- és prózamondás kategóriában. Korábban, még a kiképzés idején, a kiképzőponton alakult egy irodalmi színpad, Gáspár kezdeményezésére összejöttek azok, akik szeretik a verseket, szavaltak már korábban, tényleg jó társaság volt, a három század önként és közös érdeklődésből összejött humanistái, tisztetek, kopaszok, vegyesen. És egymás társaságában azonnal eltörlődött a kopasz-öregkatona, tisztet-közlegény távolság, egyszerűen csak jól éreztük magunkat a nekünk való közösségben. Talán Ady-évforduló volt éppen, ha jól emlékszem, csinálunk egy emlékestet. De az is lehet, hogy fölső sugallatra választottuk. Gáspár hozott mindenféle kiadványokat, kész műsorokat, központi okosok által összeállított oratóriumokat. Forgattuk, nézegettük, egyik ezért nem tetszett, másik azért. Mi lenne, ha te állítanál össze egyet? Kaptam egy szabadnapot, kimentem a városi könyvtárba, és inkább az Adyról írott versekben, szövegekben kutatva, összeállítottam valamit, már ismerve a társaimat, mindenkinek személyre szabott, neki illő, tetsző szöveget választottam. Gáspár legépeltette annyi példányban az irodán, ahányan voltunk, tízen-tizenketten. Mindenki megtanulta hamar, azután színpadra tettük.

És egyszer csak én voltam a rendező, én adtam tanácsokat, én rendeztem be a színpadot, énhozzám jöttek, ha valami ötletük támadt. A korszak divatjának megfelelésben gyertyák lobogtak a színpadon, drapériákkal takartunk le egymásra rakott stokikat és asztalokat, amelyek különös, formátlan absztrakt műalkotássá váltak ettől, mint egy sziklás tájban álltunk és mozogtunk, a ki-menőnadrághoz, széles bőrvvel, gyakorló vászoninget vettünk, ujja föltúrve, mellkasunkon mélyen kigombolva, amennyire az öltözködési szabályzat elemei avantgardosíthatók, és mozogtunk, helyet változtattunk, leültünk, és mind felpattantunk egy ütős, hangsúlyos verssornál, magasba emeltük ökölbe szorított kezünket, látványban is nyújtottunk annyit, amennyi elszemlélhető húsz-harminc percig mindazok számára, akik nem értik meg a költészet üzenetét. Természetesen az én szövegem az est csúcspontja, nagy átéléssel elmondom Nagy László Ady Endre ostora című vers-prózáját. Utána nyíltszíni taps dörög a teremben, azt hiszem,

mindenki jó bulinak tartja, hogy négyszázan együtt tapsolnak. Az előadás befejezéseképp, a biztonság kedvéért mindenkinek kezében a teljes szövegkönyv, a utolsó verssor után beálló csöndben egyszerre magasba hajítjuk a gépelt oldalakat, és állunk az aláhulló papíruhatagban, földübörög a taps. Nagy siker volt, a zászlóaljparancsnok egyenként kezét fog velünk, megköszöni a színpadon a munkánkat.

A kerületszintű vetélkedésre kapok egy szabadnapot, Gusztival utazunk kettesben, ugyanezen a napon valamiért összerántották a lovászokat fejtágítóra. A tehetségeket támogatja a honvédség és a határőrség, külön erre az alkalomra az országos tehetséggondozó hatáskörrel megbízott tiszt leutazik, találgatom, miért pont őt választották erre a feladatra, nem tudok rájönni, valószínű valami cirkuszi dinasztiából vagy ilyesmiből származik, mert hosszasan értékeli az egyéb kategória (bűvészek, parodisták, vicces magán-számot előadók) teljesítményét, különben unatkozva ül a székén. Meghívtak egy népművelő nőt a civil életből, és a kerület egyik politikai tisztje ül az asztal mögött, ők a zsűri. Mi, a besereglett magunkmutogatók, vagyunk egymás közönsége.

Verssel öten jöttünk. Nagyon nyugodt vagyok, ránéztem a kerületi politikai tisztre, látom a szeméből, tudja, ki vagyok, én itt nem leszek továbbjutó, eldöntötték már. Akkor én leszek a legjobb! Megint Nagy Lászlót választottam, és ripacs módon, mindent beletéve előadom a Tűz című verset. Halkan kezdek, nagy szünetekkel, s ahogy föllobognak a lángnyelvek, úgy gyorsul hadarásig a tempó, üvöltésig a hangerő, kitartott csend a tűréshatárig, és a következő versszak ugyanígy... Az országos főtisztnek ordítok, ki tudom-e billenteni az unalmából, meg a kultúrnéninek, aki tudja, ki Nagy László, és hogyan adják elő magukat mostanában az amatőr versmondók. Mindkettő rám figyel megbűvölten, megfogtam őket, ezt elértem, a többiek számára abszolút egyértelmű, hogy megnyertem a kategóriámat, sorra gratulálnak, amíg a zsűri visszavonul meghozni döntését. Második helyezett leszek, mondom, ki hajlandó fogadni. Ahogy megjósoltam, kapok egy szép eozin vázát, egy Tóth Árpádot mély érzéssel eldünnyögő fiú az első, szépen mondta, de csak ezen az egy húron tud. Végül a zsűritagok összefoglalják a tanulságokat, elsősorban a továbbjutók sikeres következő fordulója érdekében. Kultúrnéni azért üzen nekem az összefoglalójában, olyan tehetségem van, amivel foglalkozni kellene, ne keserítsen el, hogy itt csak második lettem. A politikai tiszt tekintetét megkeresem, tudjuk mindketten, amit tudunk, kösz, fiú, mondom magamban, te elvégezted, amiért ideküldtek.

Gusztival összefutunk az ebédnél, van még néhány óránk a busz indulásáig, addig elmegyünk hozzánk. Anyám beteg. Ágyban fekszik, mosolyog a katonabarátomra, ebédet kaptunk a lakatanyában, följajnlom Gusztinak, hogy sütök egy kolbászos rántottát, nem kér, tényleg jóllaktunk a laktanyában, értelmesen elbeszélget apámmal a szőlőművelés, borkészítés kérdéseiről, apu megkínálja a borunkból. Szóval eltelik egy fél délután, anyám elalszik beszélgetés közben, kicsit szégyellem Guszti előtt, hogy az ágy alatt látszik a bili... És vak vagyok és süket. Nehéz orvosságsszag, nálunk nincs nappal megvetett ágy, az otthon szétesőben, anyám örökmozgó sérénysége tartotta egyben. Ekkor látom utoljára anyámat élve. Utólag ezer jelre emlékszem, amiből a helyes valóságképet összerakhatom, de, azt hiszem, anyám se hitte, fogadta el, hosszú életre készült, nagyanyám és annak az anyja, visszafelé az időben, mind megközelítették az asszonyok a kilencvenet, két-három évtizedig gyászolva a férjeket, akik előbb mennek el. Ez a rendje, amiben hinni lehet. Azok is panaszkodtak folyton a szívükre, epéjükre, reumájukra, nagymamát alig két éve temettük.

Ügyeletes vagyok, március van, most tavaszias, egy Trabant áll meg az ōrs előtt, a szomszéd fiú száll ki, mire kiérek a kapuhoz, valamelyik környékbeli téesznél főkönyvelő, először arra gondolok, valamilyen hivatalos ügyben keresi a parancsnokot. De olyan gyászos képpel közelít, hogy egyből tudok mindent. Csak nem tudom elhinni. Már zokogok, amikor kimondja: édesanyád... Megfogja a karom, vigasztalni akar. Nem kell. Abbahagyom a sírást, még a temetésen is kitartok, engem ne simogassanak a résztvevő tekintetükkel se! És vagy két héttel azután, hogy visszajöttem szabadságról, állunk a folyosón az eligazításra várva, támasztjuk a falat, és Szabó az egyéves kisfiáról mesél, akinek annyira bensőséges a kapcsolata az édesanyjával, amikor kitör belőlem, számomra is váratlanul, a zokogás, sokáig nem tudom abbahagyni. Akkor tisztázom magamban, hogy legfőképpen magamat sajnálom, elvesztettem azt az egyetlen embert, aki feltétel nélkül, mindig szeretett. Azóta könnyebb.

A százados a májusiakkal megy el, sokat van távol a költözés, áthelyezés ügyeit intézi, a politikai hadnagyunk, az éppen aktuális, nem tud megszokni itt, két-három hónapot bír ki, távozása után pucoljuk ki a lakását, a spájz tele üres piás üvegekkel, csak így viselte el, Golyó néhányszor megtaposta szoktatásképpen, ő se foglalkozik sokat velünk, így tud felvirágozni a Juli bordély a jobbcsatin, néhány öregkatona meg a megszokottság tart rutinból rendet.

Hanem amikor itt van Golyó, akkor be akarja pótolni a távolléteit, meg emlékművet akar. Van az őrsünknek egy hősi halottja, valamikor az ötvenes években csempészekkel vívott tűzharcban esett el, tán az ötvenhatos események után, amikor nyitva volt egy darabig az ország, tisztázatlanok a körülmények, nem beszélnek róla, egy fényképe meg az életrajza ki van függesztve a folyosón, de annyira homályosan fogalmazva, oly sok közhellyel, hogy semmi emberi nincs benne. Golyó a fejébe vette, emlékművet építünk az őrs elé, nyomot hagy a világban. A Drávába szakadt híd pillérjét a mi oldalunkon szépen faragott gyámkövekkel fedték, ott hevernek szanaszét a bozótban. Engem küld ki, számoljam és mérjem meg az ott rendelkezésre álló alapanyagot, az lesz az emlékmű talapzata. Találok nyolc szépen téглаformára faragott követ, két méretben vannak, fele-fele, a nagyobbak méterszer ötvenesek, a kisebbek nyolcvanszor negyvenesek, a magasságuk egyformán harminc centi. Bent méretarányosan lerajzolom, szerintem hogyan lehetne emlékművé alakítani a köveket. Oszlopot építenék belőle, két és fél méter magas karcsú obeliszknak lenne, a kövek között vastag fúgákkal, s szemmagasságba odatenném a hős fényképét műkö keretben. Ha melléültetnénk két örökzöldet, akkor még egy kis temetői hangulat is összejönne. Nem tud maga semmit, egy emlékműnek nagynak és monumentálisnak kell lennie, és a papír hátoldalára fölvezet egy szovjet hősi emlékművet, amilyenekkel tele az ország. Természetesen az ő elképzelése valósul meg.

Gusztig befuvarozza a lovaskocsival a köveket, Golyó egy ideig emelgetti velünk, így rendezzük, meg úgy, hogy minél kevesebb sóder meg cement kelljen a megépítéshez. Ezek a köveken ül az új fiú a feleségével, szinte megismerni sincs időnk, olyan gyorsan továbbviszik, csak azt tudjuk, hogy nagy fenyítéssel érkezett, hónapokig nem mehet haza. Kínjukban és szerencsétlenségükben az ifjú házaspár ott fogdossák egymást egy fél délután. Az esti eligazításon, Golyó már nem érzi, hol és mikor kell taposni rajtuk, először kigúnyolja a fiút, hogy a gyermekei teljes szexuális felvilágosításban részesültek a szolgálati lakás ablakából, alig röhögnek néhányan, akkor átvált üvöltözésbe, összefüggéstelenül, most nevetségesen, mert csak akkor működik a pszichológiája, ha van bűn, ha van megtorolnivaló, és rajta múlik, mit szab ki. Ha tudná a Julit, lenne itt nemulass. Most csak zeng a folyosó. Utána behívat az irodába, kérdezet, mi van az őrsön, érzi ő is, valami nem stimmel. Én nem vagyok 'csókos', semleges válaszokat adok, mástól megtudhat mindent, ha annyira érdekli. Csak furdalja tovább, kérdezi, én mit tettem volna ezzel a rablógyilkossal, tényleg nagyon sötét,

zavart a tekintete az új fiúnak, lehet szerencsétlen is, aki beszorult, beszorították egy olyan helyzetbe, ahonnan nincs menekülés, egyik fenyítésből zuhan a másikba, nem kell ehhez feltétlenül elvete-mültknek lenni. Mondom, én a kezébe adtam volna az üres körlet kulcsát, hogy zárkózzanak be oda a törvényes feleségével. Golyó elhúll. Soha nem lesz magából parancsnok, még a civil életben sem. Nincsenek ilyen ambícióim, válaszolom. De egy osztályravaló gyereknek is parancsolni kell... Ezt ráhagyom. Itt van valahol az én ellenzéki ségem, irritáló másságom, akkor úgy gondolom, amibe Bárky őrnagy is beleakadt, apám élehetetlenségnek nevezi, hogy a szilárdnak tűnő alapokat kérdőjelezem meg, véleményem van alkalmazkodóképesség helyett.

Pásztorral építjük az emlékművet. Munka közben megnyílik, mesél, megbecsülték a vállalatnál, a belső felújítások, kastélyok, paloták stukkó és gipszdíszait bízták rá, szereti ezt a munkát, a sérült részeket úgy javítja, hogy utána nem látszik, hol avatkozott bele, pepecselős, aprólékos munka, sokszor hanyatt fekvé husz méter magasságban egy deszkán. És mindegyik megnyílik nekem, szívesen hallgatom őket, magamról, az én munkámról nemigen tudok nekik mesélni, túlságosan a túlsó parton vannak, az iskola-padból látják a tanárt, Nyári Mikulás kérdezi olyat, hogy meg szoktam-e pofozni a gyerekeket, és lesik a választ, de csak azért, hogy mindegyik elmesélhessen valami diákcsíny, ami után két olyan hatalmasat kapott, hogy az eget is nagybőgőnek nézte.

Piramisszerű alapot építünk a kövekből, négy lépcső fölfelé, erre kerül egy hengeres folytatás, az tovább nyúlik egy keskenyebb hengerben, és a tetejére kerül két és fél méteres magasságban egy műkö ötágú csillag. Hogyan öntsünk hengert betonból, töpreng Pásztor. Zsaludeszkából nem lehet szabályos hengert formálni, a százados ragaszkodik a papírra vetett skicchéhez, öntünk egy szögleteset, aztán véséssel, vakolással kerekre formáljuk, csak borzasztó nagy munka lesz. Én találom meg a megoldást, egy olajos-hordónak kiütjük a két fenekét, elfűrészeliük hosszában, összedrótozzuk, és ebbe öntjük a betont, az égbe nyúló utolsó részt pedig ugyanígy elfűrészelt kályhacsővel öntjük meg. Az arányokra nemigen tudunk figyelni, mind a hordó, mind a füstcső mérete adott, az egész nagyon bumfordi, aránytalan, súlyosan monumentálisan indul, és nagyon elkeskenyedik fölfelé. A századosnak tetszik, ez a lényeg. Díszesen fölavatjuk, utolsó dicsőséges jelentés a kerületnek, saját erőből, százezer forint értékben emlékművet emeltünk a hősi halottunknak. Pásztor kap három nap jutalom-szabadságot.

Mokép hetente-kéthetente jön, járja az őröket egy vetítógéppel meg egy filmmel, amikor az utolsó őrshöz ér, akkor beutazik a központba, lecseréli a filmet, és indul visszafelé az őrökhöz. Minden őrön azonnal betanít valakit a vetítógép kezelésére, és menekül a közeléből. Üldögél velem a naposozóban, vagy jön kaszálni, fát vágni, kazánt fűteni, vele is összebarátkozom. Elege van ebből a mozgalmasságból, más őrökhöz ragaszkodnak ahhoz, hogy tiszteknek és tisztfeleségeknek legyen külön vetítés, akkor neki kell intéznie a technikát, és higgyem el, kínzással fölér, amikor tizenhetedszer élvezi az ember ugyanazt a filmet. Szívesen és jókedvvel végzem a fizikai munkákat, amikor nem vagyok napos, és könnyen jönnek velem sokan, Kiskapa, Sörös, Petike, Filkó, meg aki csak szabad, ezt Madáréktól tanultam, az élre kell állni, csinálni jókedvvel, lendülettel, hangulatot teremteni, amiben csak ugratjuk egymást, kiröhögjük az ügyetlent, és amikor mindenki kezd kifáradni, akkor egy rikkantás, gyerekek, amint elérünk a kerítéshez, mindenki a vendégem egy dzsefire. Körbeálljuk a káfpultot, és nyeljük az édes löttyöt. Jót hajtottunk a végén!

Elmennek a májusiak, jönnek az újak, mi vagyunk a legöregebbek. Alig fél év telt el a novemberiek távozása óta, és kevesebben, kisebbségben vagyunk azok, akik emlékeznek Madárra, Pocakra, Kajtárra, Pratyira, Bőzsönyire, Tajtira.

Kiskapára rábízzák az első ügyeletét, és halálosan röhejes, mint egy majom, annyira engem utánoz a hanghordozásában, ahogy intézkedik, ahogy megy a folyosón, egyik keze zsebre vágva, a másikkal a kulcscsomót pörgeti az ujján. Ezt is megértem, van epigonom.

Azért a rendszer marad, háromnaponként enyém a karszalag, nagyon unom már ezt is, rutinból végzem. A két Sipi nagyon kezdő, idealista elképzeléseik vannak a takarításról, rendről, nem tartanak távolságot a legénységtől, beállnak biliárdozni, a vesztes fizeti a dzsefit, én órákra otthagynom a naposasztalt, odaültetem valamelyik fiatalot, tanuljon bele, hogy idővel jó ügyeletes legyen, ők megtiszteltetésnek veszik. Fölidézzük a májusiakat, volt egy versikénk, Guszti megsértődött, amikor valaki összekalapálta: Guszti csak keveri a piát, és nem tartja be a higiéniát. Annál többször mondogattuk, minél jobban idegeskedett.

Valamelyik reggel, legtöbbünknek van már kisorádiója, kilopjuk szolgálatba a cigarettásdoboz nagyságú készülékeket, jobban telik odakinn az idő, az asztal sarkán recseg a kis masinám, a bemondó közli, hogy Kovács Kati Indián nyár című dala következik. Még nincs nyolc óra, a többség alszik, hátrarohanok a klubba, bekap-

csolom a rádiót, össze van kapcsolva erősítővel, hangfalakkal, és amikor jön a refrén, ráadom az összes kakaót, hogy rezegnek az ablaküvegek: Elmegyünk, egy szép nap innen elmegyünk... Álmos fejek jelennek meg az ajtóknál, mi ez a hangzavar? Figyeljete csak, és a második refrént már Bogáccsal, Kapával, Szabóval együtt énekeljük, mi, októberiek, mi vagyunk a következők, akik: innen elmegyünk, egy szép nap innen elmegyünk, de velünk jön a szerelem. Engedd, hogy így legyen. Életünk megszépíti egy fénysugár... Nem sok értelme van, de áradó a lendülete, és a lelkünkben szól.

A hadnagyok rendesek, kérdezi az őrsparancsnok, hány éves az édesapám, mondom, hatvanhat, akkor nekem be kell adni egy leszerelési kérelmet, egyedül maradt nyugdíjaskorú szülőm, ezt méltányolni kell. Nem sok reményt fűzök hozzá, ő maga gépeli a kérvényt, még telefonál is az ügyemben többeknek, de visszajön az elutasítás, megvizsgálták a körülményeket, önálló életvezetésre képes, aktívan dolgozik, ellátja magát, semmi nem szól amellet, hogy leszereljenek. Az utolsó nyár hosszú, meleg, és nem akar telni. A havi három szabadnapomat megkapom, apu elsírja magát, ahányszor betoppanok, megroskadt anyám halála óta, mintha tíz évet öregedett volna, és megjelennek a boltban az özvegyembert körülöngő festett körmű, jó karban lévő ötvenes magányos hölgyek ilyen-olyan ürügyekkel, és mosolyognak rám is elbűvölően, annyira képtelenség, de nem tartom kizártnak, hogy beleszeret valamelyikbe a magányában.

Szeptemberben, éjszakai szolgálat után, vasárnap van, fölvernek, telefonon keres a nővérem, apu agyvérzés érte, kórházban van. Az őrs kocsija visz a buszmegállóhoz, éppen elérem a járatot, és másfél óra múlva ott állunk a kórházi ágy mellett. Apu féloldallára lebénult, de az eszénél van, mindent pontosan tud, intézkedik, mik a tennivalóink. Tárgyalunk az orvossal, ápolónővel, kezelőszeméllyel, boríték mindenkinek, tegyenek meg mindent, ami lehetséges. Aludtam vagy két órát, nővérem ajánlja, fürödjek meg náluk. Ülök a kádban, mosom a hajam, és megvillan a szemem előtt a Roamer karórá. Svájci darab, tizenhét lehettem, amikor anyám fejébe vette, hogy csináltat nekem egy pecsétgyűrűt, valami értékeset, ami egész életemben elkísér. Én ki nem állok az ujjamon semmit, végül abban maradunk, hogy kapok egy értékes karórát. Tényleg drágát vett, két-háromhavi átlagfizetés értékűt, semmi különös a kinézetén, de a boltos azzal ajánlotta, hogy olyan minőség, amely egy életemben át megbízhatóan működik, a forgóalkatrészek mindegyike ipari drágakő, nem tudnak elkopni. Vízálló

viszont nem vízálló, mint ekkor kiderül. Megáll. Több órásnál is próbálkozom, mindegyik megjavítja, megy egy hétig, s megint megáll. Őrzöm egy fiók mélyén egész életemben, elkísér.

Az utolsó másfél hónapban minden héten hazamegyek, a hadnagy rendes, hol a szabadnapomat toldja meg eggyel, hol az élenjáróért kapott három napot veszem ki, természetesen kétszer két nap formájában, hol csak úgy szervezi a szolgálatot, hogy huszonnégy óra szabad legyen kettő között, és elkészített papír vár hajnalban az ügyeletes asztalán. Nem is nagyon vagyok köztük, amikor ott vagyok sem. Egy korai hóeséses reggelen áttévedek a nyomsávon a sűrűn kavargó hópelyhektől elvakulva, de még inkább a gondolataimba merülve, és elfeledkezem róla, amikor a délutáni járőr felfedezi a nyomokat, még a riadóegység is kimegy, amikor eszembe jut, hogy én voltam, mondom a hadnagynak, és meg van bocsátva. Mi októberiek, izgulunk egy kicsit, mert a határon túl haldoklik Tito, vannak olyan politikai elemzők, akik az esemény bekövetkezése után rövid időn belülre megjósolják Jugoszlávia szétesését, és akkor, ha itt feszültségek lennének, akkor minket nem szerelnék le, kell a helyismeretünk... Tito üszkösödő lábából naponta levágnak egy centit, és bejelentik, hogy állapota stabilizálódott, gépekkel és medicinákkal tartják egy vegetatív létezésben, ami életnek már nem nevezhető. Hónapokig húzzák a haláltusát.

Nővéremmel felváltva, amikor otthon vagyok, naponta négy-öttször bemegyünk a kórházba, etetjük aput, fölolvassom neki a Népszportból a meccseket, stabilizálódott, de nem javult az állapota, kétnaponta bejár a fodrász megborotválni, de fölkelni többé nem fog, mondja az orvos, a féloldali teljes bénultság nem teszi lehetővé, bármilyen jó erőben van, hogy egy kar és egy láb erejével egyensúlyban tudja tartani a testét. Bekatéterezik, ágytálazzák, minket, a gyerekeket, kiküld még akkor is, ha csak megforgatják az ágyban a nővérek, ne lássuk a tehetetlenségét. És néha úgy lehullik az ágyról a béna karja, hogy nem veszi észre, csak a pillanásunkból, akkor a másikkal visszaemeli. Tőlünk nem akarja elfogadni a segítséget, pedig, megbeszéltük az orvossal, ha leszereltem, hazavisszük, megszervezzük úgy a munkahelyünket, hogy valaki mindig mellette legyen, legfeljebb fogadunk még valakit házi betegápolásra, berendezzük az udvari kis szobát a betegápolás célszerűségeihez, kacsát és ágytálat vásárolunk, de apu elzárkózó, amikor erről beszélünk, hogy képzelitek, még vécére se tudok elmenni. Otthon egyedül lézengek a sok szobában, minden a szüleim életéhez berendezve, és nincs már meg az az élet. Volt

iskolámba még a nyáron bejelentkeztem, hogy számítsanak rám, ha kellek, november egytől be tudok állni, nincs szükségem szabadságra. Most módosítom, lehet, hogy szükségem lesz két hétre, egy hónapra, amíg otthon rendeződik minden. Megértők.

Nővérem eltervezi, hogy folytatja, átveszi az üzletet, átalakítja a használt ruhás profilt kötött- és rövidárura, és akkor itt lesz a munkahelye, napközben apuval lehet, talán egy kerekesszékekben majd el tud üldögegni, én meg eljárhatok dolgozni, délután hazaérek, s az este meg az éjszaka én leszek apánk mellett.

Az őrön végiglátogatom az emlékezetes helyszíneket, Othelló szőlőt eszem a Vécó tanyán, az elvadult direkttermő lugason tavaly karácsonyig, januárig ott csüggtek a fűtők, átmegyek a százméteres vasúti hídon, afféle bátorságpróba a határőrök között, eddig eszembe sem jutott, de nem megyek el anélkül, hogy kipróbáltam volna. Száz lépés hosszan csak a talpfák, némelyik már korhadt, némelyik mozog, alul, tíz-tizenöt méteres mélységben víz.

Nincs mértéke az időnek, a többiek bőszen vágják a centit, az utolsó százötven napra a katonai hagyományok szerint mindenki beszerez egy szabócentit, és mindig 17 órakor az olló lenyisszant egy apró darabkát, a többiek panaszkodnak látványosan, az utolsó tíz-husz múlik a leglassabban, nekem még centim sincs. A többiek, a leszerelők is inkább azzal foglalkoznak, hogyan, miként lesz otthon, a munkahelyen, a családban, de én már teljesen kiszakadtam közülük is.

A leszerelés napjának eseményeire alig emlékszem. Nem tudom, hogyan búcsúztunk el a maradéktól, a teherautón néhányan elkezdtek énekelni, amikor falvakon haladtunk át, de kevesen tartottak velük, nem lett belőle semmi. Beszédek a laktanyában, egy utolsó babgulyás, és kora este van, amikor hazaérek. Nővéremmel megbeszéltük, a szomszédba adja be a kulcsot, bármikor jövök, bemehessek. A szomszéd bácsi, amikor zörgök az ablakon, csak int, hogy kijön, máskor csak kiadta az ablakon. Most megszorítja a kezem, őszinte részvétét fejezi ki. Hogy én még nem is tudom?! Az éjjel történt.

A nővérem telefonált minden elképzelhető helyre utánam, a tiszt elvtársak mind tudták, csak nekem nem szóltak, nem akarták megzavarni a leszerelők vidám ünnepségét, egyben sem volt annyi becsület, bátorság hogy megkeressen civilbe öltözött egyenrangú személyiségemben, és közölje a hírt. Úgyis megtudom...

Erős befejezés.

A szerzőről:

Krebsz János 1954-ben született, magyar-országi szakos általános iskolai tanári, magyar nyelv és irodalom szakos, valamint filozófia szakos középiskolai tanári diplomával rendelkezik. Pályafutását általános iskolai tanárként kezdte, 1986-1993-ig gimnáziumi tanár. 1993-ban a Regionális Oktatási Központ munkatársa, 1994-től a Baranya Megyei Önkormányzat Pedagógiai Intézetében dolgozott, 1995-1999-ig a Nemzetközi Hungarológiai Központ alkalmazásában a Bukaresti Egyetem Hungarológiai Tanszékén lektori munkát végzett. 1999-től 2001-ig a Baranyai Pedagógiai Szolgálatok Központja munkatársa, 2001-től 2006-ig ismételten a Bukaresti Egyemen lektor. Jelenleg oktatási szakértőként dolgozik Baranya megyében. 2009-ben **Csángóföldi utazás** című szociológiai riportkötetét a csíkszeredai Pallas-Akadémia Könyvkiadó adta ki népszerű *Utak, tájak, emberek* c. sorozatában. A Magyar Elektronikus Könyvtárból letölthető **Igazi Péhoward** (<http://mek.oszk.hu/10200/10200>) c. szatirikus regénye.